

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО
РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Лось Ольга Миколаївна
студентка II курсу 61-1 МДО групи
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

Корякіна Ірина Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Глухів-2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1. Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми готовності до професійної діяльності майбутніх вихователів у дослідженнях науковців.....	10
1.2. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку як наукова проблема.....	16
1.3. Роль творчої діяльності вихователя у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	40
Висновки до першого розділу	49
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	51
2.1. Стан сформованості готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	51
2.2. Реалізація педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	69
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	89
Висновки до другого розділу.....	92
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97
ДОДАТКИ.....	109

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти;

ЕГ – експериментальні групи;

КГ – контрольні групи.

ВСТУП

Сучасні соціально-економічні, політичні, культурні перетворення актуалізують проблему модернізації змісту освіти, пошуку нових освітніх парадигм, зорієнтованих на розвиток усебічно освіченої, творчої особистості.

Упровадження в сучасну практику роботи освітніх закладів особистісно-орієнтованої моделі навчання вимагає від студентів творчого ставлення до майбутньої професійної діяльності. Питання професійної готовності майбутніх вихователів набувають загальнодержавного й суспільного значення, оскільки виявлення їхньої індивідуальності, неповторності позитивно впливає на навчання й виховання самостійної та конкурентоздатної молоді.

Основні напрями розвитку системи освіти в Україні окреслено в концептуальних положеннях державних документів: Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законів України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Базового компонента дошкільної освіти.

У Базовому компоненті дошкільної освіти особливу увагу акцентовано на необхідності розвитку особистості дитини, її індивідуальності, зокрема розвитку творчого потенціалу дитини, що має свої особливості в дошкільному дитинстві, потребі своєчасного підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу її розвитку в дошкільні роки.

Зв'язок між процесом становлення особистості майбутнього вихователя та ефективністю виконання ним професійних функцій засвідчують результати численних теоретичних досліджень вітчизняних і зарубіжних учених.

Проблема професійного становлення особистості репрезентована в низці ґрунтовних методологічних, загальнотеоретичних та емпіричних

досліджень. В Україні вони реалізуються науковими школами Г. Балла, Ж. Вірної, Р. Каламаж, С. Максименка, І. Манохи, В. Моляка, В. Москальця, І. Пасічника, Н. Пов'якель, В. Рибалки, В. Семиченко, Н. Чепелевої, Т. Щербан, Т. Яценко та ін., у країнах близького зарубіжжя – Л. Анциферової, Л. Божович, Б. Братуся, І. Зимньої, Є. Ісаєва, Є. Клімова, А. Маркової, Л. Мітіної, Н. Саліхової, В. Слободчикова й ін.

Науковці наголошують на висвітленні сутності особистісного розвитку та професіоналізації педагога (Г. Балл, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, Л. Мітіна, Т. Щербан та ін.); значущості в його підготовці таких складників, як професійне пізнання, професійне самовизначення, професійна свідомість і самосвідомість, професійна мотивація (Ж. Вірна, Л. Долинська, О. Дубасенюк, Н. Жигайло, О. Кокур, М. Коць, С. Максименко, О. Мешко, В. Семиченко, Н. Чепелева та ін.).

В аспекті досліджуваної проблеми заслуговують на увагу наукові розвідки вчених, що стосуються фахової підготовки педагогів та їхньої готовності до професійної діяльності, зокрема: Г. Беленької, Л. Бірюк, А. Богуш, М. Вакуліної, К. Дурай-Новакової, М. Дьяченко, І. Єрмакової, Л. Кандибович, Н. Кузьміної, Н. Луцан, Г. Нессен, Є. Панько, Л. Сохань та ін.

Особливу значущість для нашого дослідження мають роботи науковців, де ґрунтовно висвітлено процес підготовки майбутніх вихователів і його результат – готовність чи фахова компетентність, зокрема: фахова підготовка майбутніх вихователів до фізичного виховання дітей дошкільного віку (Ю. Коваленко, С. Петренко, О. Шовкопляс та ін.); робота в сім'ях (А. Залізник, Н. Ковалевська та ін.); використання комп'ютерних технологій (С. Дяченко, І. Мардарова, О. Чекан та ін.); прогностична діяльність (Н. Давкуш); творча професійна діяльність (С. Гаврилюк, Н. Голота, Л. Загородня, О. Листопад, Л. Макрідіна, О. Попович, О. Семенов та ін.); навчання іноземної мови дітей дошкільного віку (І. Мордоус, Т. Шкваріна та ін.); екологічне виховання дошкільників (О. Вашак, Т. Науменко,

В. Нестеренко та ін.).

Теоретичний аналіз джерельної бази засвідчує, що проблема формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку не була предметом спеціального педагогічного дослідження.

Актуальність проблеми формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та її недостатня наукова розробленість, зумовили вибір нами теми дослідження: **«Формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку».**

Об'єкт дослідження: процес професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Предмет дослідження: підготовка майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та апробації педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: ефективність формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку підвищиться завдяки впровадженню методики реалізації педагогічних умов: актуалізація позитивної настанови, мотиваційної цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності; збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії в підсистемах «викладач-студент», «студент-студент».

Мета дослідження – дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов, їх

реалізації, що забезпечують формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Мета дослідження зумовила необхідність розв'язання низки **завдань**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні дослідження з проблеми готовності до професійної діяльності майбутніх вихователів у дослідженнях науковців

2. З'ясувати сутність дефініцій «готовність», «готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку».

3. Визначити компоненти, критерії і показники, охарактеризувати рівні сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

4. Науково обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутнього вихователя до розвитку до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, навчальної та нормативної документації в системі вищої педагогічної освіти для з'ясування стану окресленої проблеми; систематизація, синтез, узагальнення, що уможливили розкриття сутності проблеми, формулювання понятійно-термінологічного апарату, виокремлення основних складових готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в руслі окресленої проблеми; обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; *емпіричні* – психолого-педагогічне спостереження, анкетування, тестування, самооцінювання, бесіди для виявлення рівнів готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) для перевірки ефективності розроблених педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей

дошкільного віку; статистичні методи – для кількісної та якісної інтерпретації емпіричних даних.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: уперше науково обґрунтовано сутність і структуру поняття «готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку» у контексті фахової підготовки; визначено компоненти, критерії і показники, рівні означеної якості; виявлено і науково обґрунтовано педагогічні умови (актуалізація позитивної настанови, цілеспрямованості студентів щодо креативної фахової діяльності, творчості; збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії в підсистемах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-дошкільник»; подальшого розвитку набули форми і методи підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у закладі вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес ЗВО методики реалізації педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; елективного курсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя».

Апробація результатів та публікації. За результатами дослідження опубліковано ___ наукові праці.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний текст роботи викладено на 96 сторінках і містить 14 таблиць. Список джерел налічує 117 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми готовності до професійної діяльності майбутніх вихователів у дослідженнях науковців

Хоча різні аспекти проблеми готовності до діяльності були предметом вивчення багатьох учених, проте, як показує теоретичний аналіз, дотепер проблема формування в майбутніх фахівців дошкільної освіти готовності до творчої самореалізації як важливого складника професійної підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах не була предметом спеціального дослідження.

Семантичний аналіз дефініції «готовність» визначає В. Даль: «готова (про людину), та, що приготувалася, така, що зібралася, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, знаряджатися, налаштуватися на щось; готовність же – стан чи властивість готового» [49, с. 387– 388].

Феномен «готовність» досліджували такі вчені: В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, О. Ярошенко та ін. Зокрема, психологічну готовність студіювали В. Дорохін, С. Равіков, В. Моляко, А. Проскура; мотиваційну – Е. Томас; морально-психологічну – Л. Кондрашова, С. Ніколенко, Г. Штельмах; професійну – Д. Мазоха; моральну – Є. Шевчук; професійно-педагогічну – С. Корищенко. Готовність як цілісне утворення розглянуто в працях П. Атутова, А. Вайсбурга, Ю. Васильєва, А. Кочетова, готовність як настанову – в розвідках Д. Узнадзе, А. Прангішвілі.

Для розуміння сутності поняття «готовність» інтерес становлять дослідження вітчизняних і зарубіжних учених свідомості, самосвідомості та

самопізнання людини (М. Бердяєв, І. Кон, Г. Костюк, О. Леонт'єв, А. Спіркін, С. Роджерс та інші).

Готовність є важливою умовою успішного виконання будь-якої діяльності. Прикладом звичайного виду готовності може слугувати готовність, що існує перед початком звичної, добре знайомої роботи за умови, що до неї не висуваються додаткові вимоги. Стан підвищеної готовності може бути створений завдяки творчій роботі з високим ступенем новизни, а занижена готовність може бути спричинена сильною некерованою емотивністю особистості та виявлятися у відволіканні уваги, незібраності, помилкових, хибних діях (М. Левітов).

У дослідженні С. Бризгалової подано таке визначення поняття «готовність»: «цілісне особистісне динамічне утворення, набуте в результаті спеціального навчання, яке містить у своїй структурі взаємопов'язані елементи: науково-теоретичний, практичний та психологічний» [27, с. 205].

На основі запропонованого С. Бризгаловою визначення можемо констатувати, що ядро феномену готовності становить психологічна і практична готовність: психологічна є базою та стійкою платформою діяльності, а практична, або професійна, готовність – це готовність до застосування знань та вмінь [27, с.117].

Психологічна готовність, на думку вчених, відображає суб'єктний рівень готовності до професії. Його становлять соціально-психологічні та індивідуально-особистісні характеристики фахівця, необхідні в конкретній діяльності. Психологічну готовність вони поділяють на мотиваційну, особистісну та когнітивну.

У психолого-педагогічних працях науковці подають такі трактування поняття «готовність»: активно дієвий стан особистості, настанова на певну поведінку, мобілізованість сил для виконання завдання (В. Копоруліна) [87]; результат і показник якості підготовки; готовність – цілісне утворення, що характеризує емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність суб'єкта в

момент його залучення до діяльності певного спрямування (А. Линенко) [196]; морально-психологічна готовність – основа готовності до педагогічної праці (Л. Кондрашова) [77]; готовність до певного виду діяльності – цілеспрямоване вираження особистості, що охоплює її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, настанови (С. Максименко, О. Пелех) [103]; готовність до професійного саморозвитку – складноструктуроване утворення, що забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного професійного саморозвитку майбутнього вчителя (О. Пехота) [121]; готовність до інноваційної професійної діяльності – інтегративна якість особистості вчителя, що виявляється в діалектичній єдності всіх структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин; складне особистісне утворення, що є умовою та регулятором успішної професійної діяльності вчителя (І. Гавриш) [41]; інтегральна якість особистості, що характеризується певним рівнем її розвитку і визначає здатність особистості брати участь у будь-якому процесі (О. Царькова) [156].

О. Леонтьєв визначає готовність як короткочасний стан, що виникає за певних умов на основі набутого досвіду, стосується лише якогось одного з етапів діяльності, а не діяльності в цілому, оскільки вона складається з окремих дій [92].

За Е. Зеєром, «готовність» – це складне особистісне утворення, що характеризується двома рівнями. На першому – прагнення оволодіти якоюсь спеціальністю, на другому – здатність, підготовленість до професійної діяльності [64, с. 27].

М. Дяченко і Л. Кандибович, досліджуючи поняття «готовність», акцентують увагу на мотивації до виконання певного виду діяльності, на наявності певних особистісних вольових та інтелектуальних якостей, знань, умінь, навичок. Таким чином, учені підкреслюють важливість мотиваційного компонента для успішного виконання діяльності, високого рівня розвитку

особистісних якостей, процесів сприйняття, уваги, мислення, вольових й емоційних проявів у структурі готовності [58, с. 145].

Основним аргументом для введення в науковий обіг означеного поняття стала необхідність виділення із сукупності чинників, що зумовлюють продуктивність діяльності, психологічного компонента, який за певних умов відіграє вирішальну роль в опануванні певного виду діяльності. Учені (Г. Гагаєва, М. Дяченко, Л. Кандибович, А. Ковальов, С. Кубіцький, Н. Левітов, М. Мазмазян, Л. Нерсесян, Р. Пенькова, К. Платонов, В. Пономаренко, А. Пуні, В. Пушкін, Л. Разборова, В. Шадриков, В. Ширинський та ін.) зазначають, що готовність як передумова для виконання будь-якої діяльності є водночас і її результатом, та наголошують на тому, що стан готовності має складну динамічну структуру і є вираженням сукупності індивідуальних, емоційних, мотиваційних сторін психіки людини в їх відношенні до зовнішніх впливів та подальших завдань [58, с.48].

Науковці (Н. Бугаєць, А. Деркач, М. Дяченко, Л. Кадченко, Л. Кандибович, Л. Орбан, В. Петровський, К. Платонов) розглядають готовність як вибірккову прогностичну активність особистості на стадії її підготовки до діяльності [58; 91]. Стан активності особистості виникає з моменту визначення мети на основі усвідомлених потреб і мотивів, а далі готовність розвивається в процесі вироблення особистістю плану, установок, загальних моделей подальших дій. Завершальною стадією є реалізація сформованої готовності в предметних діях, що відповідають чітко визначеним засобам і способам діяльності. Ураховуючи, що активність особистості на стадії підготовки до діяльності має часові характеристики, дослідники К. Дурай-Новакова, М. Дяченко і Л. Кандибович пропонують розрізняти тривалу і ситуативну готовність. Тривала готовність формується шляхом спеціально організованих впливів, діє та виявляється постійно і становить найважливішу психологічну передумову успішної діяльності. Компоненти тривалої готовності: мотиваційний, пізнавальний, емоційний,

вольовий. Тривала готовність – це стійка система професійно важливих якостей особистості (позитивне ставлення до професії, уважність), її досвід, знання, навички, уміння, необхідні для успішної діяльності в багатьох ситуаціях. Тривала готовність діє постійно, її не треба щоразу формувати у зв'язку з поставленими завданнями [59, с. 172].

Ситуативна готовність характеризується стійкістю і залежить від багатьох чинників, зумовлених особливостями кожної конкретної ситуації діяльності. Вона виникає внаслідок визначення власних потреб або завдань, осмислення умов, за яких відбуватиметься дія, виявлення на основі досвіду найбільш імовірних способів розв'язання завдання, прогнозування виявів процесу, мобілізації сил відповідно до мети та завдання. Ситуативна і тривала готовності існують у єдності. Перша визначає ефективність другої за конкретних обставин [59, с. 356].

В. Сластьонін і Б. Ананьєв також виокремлюють мотивацію як важливу умову виконання будь-якого виду діяльності й розглядають її як прояв здібностей особистості. Так, В. Сластьонін з позицій особистісного підходу визначає готовність до педагогічної діяльності як «особливий психічний стан, що характеризується наявністю в суб'єкта образу структури певної дії та постійною спрямованістю свідомості на її виконання. Вона містить у собі різного роду настанови на усвідомлення педагогічної задачі, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їх співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату» [142, с. 78].

У дослідженні А. Резановича готовність потрактовано як внутрішню якість особистості, в якій виражена її прихильність до здійснення діяльності, а також ступінь засвоєння нею елементів, відповідного соціального досвіду та здатність використовувати цей досвід у професійній діяльності. Готовність, як зазначає вчений, може бути представлена єдністю таких

елементів: мотиваційна готовність, теоретична готовність, практична готовність [135].

Учені (М. Левченко, В. Ядов та ін.) акцентують на характері готовності, її взаємодії з професійною придатністю, розглядають готовність як сплав особистісної психологічної готовності та підготовленості [87].

У міжгалузевому науковому просторі актуальним є феномен «готовність до виконання діяльності». У загальному тлумаченні поняття «готовність до певного виду діяльності» вітчизняні дослідники (С. Максименко і О. Пелех) визначають як цілеспрямоване вираження особистості, що вміщує її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, настанови [103].

У визначенні змісту поняття «готовність до діяльності» існує два підходи: функціональний та особистісний. Функціональний – розглядає «готовність» як певний психологічний стан, настанову, що функціонує на тлі загальної активності особистості (М. Левітов, Г. Оллпорт, А. Прангішвілі, С. Рубінштейн, В. Сластьонін, Д. Узнадзе та ін.), а особистісний – як систему інтегративних якостей, властивостей, знань, навичок особистості (К. Дурай-Новакова, М. Дяченко, Л. Кандибович, О. Киричук, Л. Кондрашова, А. Ліненко, С. Максименко, В. Моляко, О. Пелех, К. Платонов та ін.).

Поняття «готовність до діяльності» досліджено в роботах таких учених, як Д. Узнадзе, О. Ухтомський, В. Пушкін, М. Левітов, М. Дяченко, Л. Кандибович, Л. Нерсесян, К. Абульханова-Славська, А. Деркач, В. Моляко, С. Максименко, К. Дурай-Новакова, В. Сластьонін, Л. Кондрашова, В. Шадріков, В. Бочелюк, Е. Зеєр, О. Скрипченко, М. Кулакова, О. Кривильова, С. Тарасова, О. Павленко, Т. Шестакова, Л. Султанова, П. Харченко, Л. Гапоненко, О. Серняк, В. Уліч та ін. У визначенні змісту зазначеного поняття дослідники йдуть різними шляхами: одні акцентують увагу на його структурних складниках, інші на його сутності. Так, Б. Ананьєв, С. Рубінштейн визначають «готовність до

діяльності» як наявність здібностей; К. Платонов – як якість особистості; Л. Романенко та В. Сериков – як знання про професію та практичні вміння і навички [133, с. 101].

В. Сластьонін визначає «готовність до діяльності» як здатність особистості до впевнено виконуваної й ефективної професійної діяльності, що містить різного роду настанови на усвідомлення завдання, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних засобів діяльності, оцінювання своїх можливостей у їх співвідношенні з труднощами та необхідністю досягнення певного результату [142, с. 76–84].

Отже, існують різні погляди на визначення змісту поняття «готовність», зокрема готовність визначають як умову успішного виконання діяльності; вибіркову активність, що налаштовує особистість на майбутню діяльність; регулятор діяльності; як придатність до діяльності; наявність певних здібностей; психологічний стан, що виникає в суб'єкта для задоволення певної потреби. Різноманітність у трактуванні готовності людини до певної діяльності свідчить, що формування готовності – складний і тривалий процес, а тому в дослідженнях його розглядають поетапно. Але, незважаючи на розбіжність думок, майже всі науковці визначають, що готовність є цілісною системою зі своєю структурою. У психолого-педагогічній літературі така цілісність подається як сукупність якостей, властивостей та станів людини, що допомагають їй виконувати професійну діяльність [91].

1.2. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку як наукова проблема

Варто зазначити, що проблема готовності до професійної діяльності досліджується науковцями у фізіологічному, психологічному, психолого-педагогічному, акмеологічному та інших напрямках. У психолого-

педагогічній літературі використовують поняття «готовність до праці», «готовність до дії», «готовність до діяльності», «підготовленість до діяльності», «психологічна готовність», «морально-психологічна готовність», «готовність до педагогічної діяльності», «професійно-педагогічна підготовка», «готовність до виховної діяльності» тощо. Останні десятиліття в психолого-педагогічних дослідженнях студіювали феномен готовності людини до будь-якої діяльності взагалі. На думку вчених, стан готовності є первинною, фундаментальною умовою успішного здійснення будь-якої діяльності, її складником, що формується і виявляється в діяльності.

За визначенням К. Дурай-Новакової, професійна готовність – цілісне вираження всіх підструктур особистості, зорієнтованих на повне й успішне виконання різноманітних функцій, складне структурне утворення, ядром якого є позитивні настанови, мотиви й освоєні цінності професії [57, с. 215].

Дотичним до теми дослідження є поняття «професійна готовність студента». Так, С. Гончаренко визначає професійну готовність студента як інтегративну особистісну якість та істотну передумову ефективності діяльності після закінчення ЗВО [37]. На думку науковця, професійна готовність студента проявляється в позитивному самооцінюванні себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та прагненні займатися нею після закінчення ЗВО. Нам імпонує визначення поняття «професійна готовність студента», запропоноване Ю. Приходько та В. Юрченком, які трактують її як вирішальну умову швидкої адаптації випускника до умов праці, подальшого його професійного вдосконалення і підвищення кваліфікації [127, с. 231].

Результатом дослідження А. Линенко теорії та практики формування готовності студентів педагогічних вишів до професійної діяльності стало виокремлення трьох основних етапів вивчення проблеми готовності. Перший з них пов'язаний із дослідженнями психічних процесів людини. На другому етапі готовність розглянуто як певний феномен усталеності людини до зовнішніх і внутрішніх впливів (виникнення такого підходу було зумовлено

інтенсивним дослідженням нейрофізіологічних механізмів регуляції й саморегуляції поведінки людини). Третій етап характеризується дослідженнями в галузі теорії діяльності: готовність до діяльності пов'язана з рівнем розвитку емоційно-вольового та інтелектуального потенціалів особистості щодо конкретного виду діяльності [93, с. 45].

Дослідниця визначає такі критерії оцінювання ступеня розвитку готовності до педагогічної діяльності: характер і усталеність емоційного ставлення до діяльності; швидкість і точність адаптації поведінки в змінюваних умовах діяльності; доцільність педагогічних дій та достатній рівень сформованості педагогічних здібностей. Як бачимо, всі ці критерії тісно пов'язані із особистісними якостями та властивостями майбутнього педагога і зумовлюються рівнем розвитку пізнавальних процесів та мотиваційної сфери особистості [93, с. 65].

У професійній освіті формування готовності до професії науковці вважають кінцевим результатом професійної підготовки майбутніх фахівців. Воно відбувається в процесі професійної підготовки. Огляд словникових визначень дає змогу дійти висновку про те, що термін «підготовка» збагачує поняття «готовність»: підготовку до професії розглядають як процес формування готовності до неї, а готовність – як результат професійної підготовки. При цьому передбачається, що якість готовності фахівця багато в чому визначається якістю його професійної підготовки [59, с. 17]. Поняття «підготовка» і «готовність» розглядаються більшістю науковців як взаємопов'язані та взаємозумовлені. Так, В. Ковальов під підготовкою розуміє «динамічний процес, кінцевою метою якого є формування такої професійної якості, як готовність», а на думку К. Дурай-Новакової, професійна підготовка до практичної діяльності – це не що інше, як формування готовності до неї [57, с. 131].

О. Абдулліна виокремлює такі групи професійно важливих умінь, що формуються в процесі професійної підготовки майбутнього педагога:

дидактичні вміння щодо організації освітнього процесу і керівництва пізнавальною діяльністю дітей; просвітницькі вміння; методичні вміння з вивчення і узагальнення передового та власного педагогічного досвіду, аналізу й узагальнення власного досвіду; вміння та навички із самоосвіти [1; с. 76].

На думку В. Нестеренко, професійна підготовка є конкретизацією поняття «підготовка», де термін «професійна» звужує все різноманіття способів існування підготовки до певної сфери застосування людиною набутих знань, умінь і навичок – професії. Професійну підготовку автор визначає як особливий процес, метою якого є спеціально організоване передання людині знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, у результаті освоєння яких вона може бути готовою до виконання певної професійної діяльності [115, с. 19].

Схожі міркування знаходимо в Л. Кадченко, яка відзначає, що професійна готовність – це не тільки результат, але й мета професійної підготовки, початкова й основна умова реалізації можливостей кожної особистості. У цьому, на наш погляд, полягає діалектичний характер готовності [72, с. 18].

І. Дичківська визначає професійну готовність як закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання і самовиховання. Це психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність [54, с. 276].

Т. Кучай [88, с. 44] та Є. Нероба [114, с. 287] розглядають підготовку педагога як складний процес, що забезпечує формування суб'єкта діяльності якісно нового типу. На думку В. Семиченко, підготовка є процесом і результатом, що забезпечує наближення освіти до безпосереднього виконання завдань реальної соціально спрямованої та індивідуально значущої діяльності. У цьому контексті освіта може бути співвіднесена з

підготовкою студентів як перетворення потенціалу їхньої освіченості на ресурс готовності до виконання певних практичних дій [114, с. 98].

Нам імпонують визначені В. Сластьоніним [142, с. 111] види професійної готовності. Учений виділяє, з одного боку, психологічну, психофізіологічну та фізичну готовність (профпридатність), а з іншого – науково-теоретичну та практичну готовність. Під теоретичною готовністю варто розуміти систему знань, необхідних для здійснення діяльності, а під практичною готовністю – наявність аналітичних, прогностичних, проєктивних та рефлексивних умінь. При цьому готовність, у його розумінні, повинна складатися із різного виду установок на усвідомлення певного завдання, моделі вірогідної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінювання своїх можливостей у їх співвідношенні з труднощами й необхідністю досягнення певного результату [142, с. 231].

Проблему підготовки педагогічних кадрів у вищих закладах освіти студіювали О. Абдулліна [1], С. Архангельський, А. Богуш [25], Ю. Бабанський [14], Я. Бельмаз [15], Т. Кучай [88], Є. Нероба [114], В. Семиченко [136] та ін.

Г. Балл слушно зазначає, що основу професійної готовності становить комплексна здатність до певного типу діяльності, яку він умовно поділяє на мотиваційну та інструментальну (ефективні стратегії діяльності, узагальнені способи дій, вільна орієнтація у відповідному предметному полі, гнучке пристосування до способів дій). Але при цьому науковець наголошує, що провідним залишається (відповідно до специфіки професії) особистісний сенс зазначених інструментальних властивостей та їх концентрування навколо мотиваційного ядра [13, с. 100].

В Україні було проведено низку досліджень, що стосуються проблеми професійної підготовки майбутніх педагогічних кадрів: загальнотеоретичні проблеми підготовки майбутніх педагогів у ЗВО досліджували І. Зязюн, Е. Карпова, Н. Кічук, Н. Кузьміна, А. Ліненко, Л. Міщик, Г. Нагорна,

Л. Хомич; становлення і розвиток готовності студентів до певного виду педагогічної діяльності вивчали І. Бужина, Н. Волкова, Т. Жаровцева, С. Литвиненко, Г. Троцко, О. Шпак та ін.; формування готовності, спрямованої на особистісне й професійне вдосконалення майбутніх педагогів, зокрема морально-психологічної, – Л. Кондрашова, готовності до професійного саморозвитку – О. Пехота.

У працях О. Абдулліної та Н. Кузьміної [1; 85] переконливо доведена залежність успішності засвоєння знань та формування вмінь від рівня особистісної мотивації як одного з компонентів психологічної готовності особистості до професійної діяльності: чим вищий рівень мотивів, тим ефективнішим є оволодіння професійними знаннями й уміннями. Слідом за вченими стверджуємо, що особистісні мотиви характеризуються ставленням, а також інтересом до діяльності. Якщо людина має позитивне ставлення та інтерес до якоїсь діяльності, то ця робота стає для неї необхідною й органічно вписується в життя особистості. Зазначимо, що вчені в наукових розвідках висвітлюють різні аспекти підготовки майбутніх педагогів до педагогічної діяльності: підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності (Е. Бахіча), організаційно-педагогічні умови підготовки (Г. Борин), інтеграція педагогічної підготовки (М. Прокоф'єва), здійснення професійно зорієнтованої (М. Вікуліна, С. Зонтова), модульно-рейтингової (І. Мордоус), художньо-педагогічної (Г. Підкурманна) та музично-педагогічної (Т. Танько) підготовки; здійснення підготовки майбутніх вихователів до екологічного виховання (О. Вашак), навчання іноземних мов (К. Віттенберг), комплексного використання творів пластичного мистецтва (Л. Галаманжук), економічного виховання (Н. Грама), формування елементарних математичних уявлень (Г. Грама), формування екологічно мотивованої поведінки (І. Трубник), прогностичної діяльності (Н. Давкуш), формування основ комп'ютерної грамотності (С. Дяченко), роботи з неблагополучними сім'ями (Т. Жаровцева), педагогічного менеджменту

(Г. Закорченна), роботи з батьками з морального виховання (А. Залізник), педагогічної підтримки дітей дошкільного віку (Н. Колосова), використання інноваційних технологій (Л. Машкіна), виховання навичок здорового способу життя (В. Нестеренко); теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в системі заочного навчання (В. Нестеренко).

Ураховуючи вищезначені позиції, можемо констатувати, що в психолого-педагогічному контексті готовність до педагогічної діяльності – це інтегративне утворення особистості, що забезпечує цілісність функціонування та регуляції інтелектуальних, емоційних, мотиваційних, вольових та психофізіологічних процесів як умови успішної реалізації професійних функцій. Зауважимо, що в процесі вивчення феномена готовності до діяльності підходи психологів та педагогів мають певні розбіжності: психологи досліджують особливості й характер зв'язків між станом готовності та ефективною діяльністю, а педагоги – умови, засоби і методи, що зумовлюють становище та професійний розвиток майбутніх педагогічних кадрів.

Серед дискусійних питань, пов'язаних з поняттям «готовність», у наукових дослідженнях останніх років спостерігається тенденція розкриття вченими сутності поняття «готовність до діяльності» через зміст поняття «компетентність». Це пов'язане з тим, що зміст поняття «готовність» охоплює як психологічну готовність, що є базою та стійкою платформою діяльності, так і практичну (професійну) готовність для застосування всіх знань і вмінь.

Проаналізуємо поняття «компетентність» і «готовність». Поняття «компетентність» розглядають у науковій літературі як інтегративну особистісну характеристику, що визначає функціональну готовність до певної діяльності, містить сукупність знань, умінь, навичок, особистісних якостей. У дослідженнях констатовано, що категорія «компетентність» є

ширшою за поняття «знання, уміння, навички», охоплює не тільки когнітивну й операційно-технологічну, а й аксіологічну, мотиваційну, соціальну та поведінкову сфери особистості фахівця [118].

Учені визначають компетентність як найважливішу умову ефективної діяльності особистості, як показник її здібностей, інтегративну якість особистості, що проявляється в здатності й готовності до діяльності й базується на знаннях і досвіді. Важливим складником компетентності є досвід соціально-професійної діяльності, а не тільки знання, обізнаність й навички. «Компетентнісна модель спеціаліста не є моделлю випускника, адже компетентність пов'язана з досвідом успішної діяльності» [155]. Зв'язок компетентності й досвіду діяльності визначає різницю між поняттями «компетентність» і «готовність».

З психологічного боку компетентність має багатокомпонентну структуру, в якій учені виділяють когнітивний, операційний, аксіологічний (О. Таїзова); поведінковий, мотиваційний, соціальний (Г. Селевко) та інші аспекти. Складну структуру компетентності пояснюють тим, що компетентний спеціаліст є індивідуальністю, здатною усвідомлювати власні цінності, зіставляти, оцінювати себе та інших, проектувати майбутнє. Компетентність як властивість індивіда існує в різних формах: як рівень уміння, способу особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення), деякого досвіду саморозвитку особистості або форми прояву здібності тощо. Дослідниця В. Зарицька визначає самореалізацію як «процес і результат застосування особистістю в повсякденному житті та праці набутих компетенцій, удосконалення і розвиток їх шляхом залучення особистості до творчої діяльності й отримання від останньої не тільки користі для себе та інших, а й для внутрішнього задоволення». Учена доводить, що повнота самореалізації залежить від рівня життєвої компетентності особистості [159].

В. Болотовим та В. Сериковим поняття «компетентність» трактується як спосіб існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню особистістю свого місця в суспільстві, в результаті чого освіта постає як високо мотивована, особистісно-орієнтована, що забезпечує максимальну затребуваність особистісного потенціалу, визнання особистості оточенням й усвідомлення нею власної значущості [137].

Компетентність педагогічна (в перекладі з нім. *kompetenz*, франц. *competence*, лат. *competens* – відповідний, здібний) – високий рівень володіння складниками теоретичної й практичної готовності до педагогічної діяльності, характеристика професіоналізму вчителя. Педагогічна компетентність містить й інші компоненти: індивідуальний стиль педагогічної діяльності, творчий підхід до неї, розвинену педагогічну рефлексію [146, с. 90].

Отже, на думку багатьох дослідників, компетентність – це рівень готовності до діяльності в певній сфері, ступінь оволодіння знаннями, способами діяльності, необхідними для прийняття правильних та ефективних рішень; компетентності – змістовні узагальнення теоретичних та емпіричних знань, представлених у формі понять, принципів, смислоутворювальних положень; багатофункціональні, міжпредметні й трансдисциплінарні компетенції називаються базовими; до них належать: загальнонаукові, соціально-економічні, цивільно-правові, інформаційно-комунікаційні, політехнічні, загальнопрофесійні компетентності [147, с. 132–133].

Теоретичний аналіз понять «компетентність» і «готовність» дає можливість стверджувати, що між ними є як спільні, так і відмінні риси. Схожість складної структури, когнітивного, операційного, мотиваційного й аксіологічного компонентів у складі компетентності й готовності дає можливість припустити, що поняття «компетентність» і «готовність» у деяких аспектах збігаються, але, на нашу думку, вони істотно відрізняються і

не підміняють одне одного, оскільки готовність характеризується стійкою мотивацією й налаштованістю на діяльність, а компетентність базується на досвіді. Тобто недостатньо бути добре обізнаним у певній сфері діяльності, необхідно бути внутрішньо вмотивованим (психологічно готовим) для забезпечення успішного її виконання. Взаємозв'язок цих двох понять полягає в тому, що готовність забезпечує базу для формування компетентності. Тому, погоджуючись з О. Боровковим, компетентність визначаємо як «найвищий прояв готовності до діяльності» [26].

Найбільш вдало, на наш погляд, співвідношення понять «професійна підготовка», «професійна освіта» та «готовність» – «компетентність» подано в працях Ю. Сенька [137]. Учений вважає, що результатом професійної підготовки є готовність випускника вищої педагогічної школи до педагогічної діяльності, а результатом професійної педагогічної освіти є професійна компетентність. Ми поділяємо думку вченого, що готовність до професійної діяльності як новоутворення майбутнього педагога є фундаментом його професійної компетентності. Тобто готовність і компетентність – це рівні професійної педагогічної майстерності. Професійна педагогічна компетентність – своєрідна зона найближчого (або віддаленого) розвитку педагогічної готовності. Однак автор підкреслює, що вони не перебувають у відношенні наслідування: спочатку готовність, потім компетентність [137, с. 62].

Отже, ми з'ясували сутність поняття «професійна готовність» та його значення в процесі становлення майбутнього фахівця. Огляд опрацьованої джерельної бази дає підстави стверджувати, що саме стан готовності особистості до виконання професійно-педагогічної діяльності забезпечує не тільки її ефективність, але й можливості подальшого вдосконалення. Науковці виділяють такі прояви готовності: позитивне ставлення до праці вчителя, певний рівень оволодіння педагогічними знаннями, уміннями й навичками, самостійність у розв'язанні педагогічних завдань, розвиток

педагогічних здібностей, сформованість моральних рис та ін.; ними розроблені критерії та показники готовності, на основі яких визначено рівні підготовки випускників вишів до педагогічної діяльності.

Особливості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти досліджували А. Богуш, Г. Беленька, О. Вашак, Н. Грама, Н. Давкуш, С. Дяченко, Н. Ємельянова, Т. Жаровцева, Л. Загородня, Н. Ковальова, Н. Колосова, Т. Котик, Н. Лисенко, Т. Марєєва, І. Мордоус, Н. Луцан, С. Петренко, О. Поліщук, Т. Поніманська, Т. Танько, О. Федій, О. Шовкопляс та ін. Окремі дослідження вчених стосувалися розвитку творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та їх підготовці до творчої діяльності дітей (А. Богуш [55], Л. Іщенко [71], О. Листопад [95] та ін.).

Особливу значущість для дослідження мають праці науковців, де ґрунтовно розкрито процес підготовки майбутніх вихователів і його результат – готовність чи фахову компетентність. Аналіз праць науковців Н. Давкуш, С. Дяченко, А. Залізник, Ю. Коваленко, І. Мардарової, І. Мордоус, Т. Марєєвої, С. Петренко, О. Семенова, І. Тимофєєвої, О. Шовкопляс щодо проблеми підготовки до професійної діяльності майбутніх вихователів засвідчив, що здебільшого підготовку визначають як цілеспрямований педагогічний процес, систему організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, знань, умінь і навичок, що в комплексі утворюють або ж готовність до виконання певної педагогічної функції, або ж певний вид професійної компетентності.

Так, на думку вчених (С. Дяченко, А. Залізник, Ю. Коваленко, І. Мардарова, І. Мордоус, Т. Марєєвої, С. Петренко, О. Шовкопляс), результатом професійної підготовки є готовність майбутнього фахівця дошкільної освіти. Інші дослідники (Н. Давкуш, Н. Ковалевська, І. Тимофєєва) результатом їхньої підготовки вважають компетентність. Проте і готовність, і компетентність науковці тлумачать як складне індивідуально-психічне, поліфункціональне утворення професійних

теоретичних знань, ціннісних установ, особистісних якостей і практичних умінь педагога.

У цілому можна зазначити, що підготовку майбутніх вихователів науковці розглядають як багатофакторну структуру, головне завдання якої полягає в набутті кожним студентом особистісного смислу діяльності, формуванні фахової майстерності, в постійному зацікавленні роботою з дітьми та їхніми батьками, а також у розвитку успішності в діяльності [99].

Проблема розвитку творчості розглядається науковцями в площині пошуку шляхів і засобів оптимізації, підвищення ефективності та якості підготовки майбутніх педагогів (Г. Абросимова, А. Богуш, І. Волков, Т. Гуцан, Л. Кадченко, В. Мороз, Р. Пріма, С. Смирнов, Т. Поніманська, Л. Хомич та ін.), формування їхньої готовності до творчої діяльності (Ш. Амонашвілі, В. Загвязинський, Л. Іщенко, В. Петровський, Т. Танько, Г. Тимофєєва та ін.), розвитку творчого потенціалу в процесі фахової підготовки (Л. Яренчук); формування професійної самореалізації в процесі педагогічної практики (М. Ярославцева).

У контексті підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності визначено педагогічні умови формування творчого потенціалу особистості вихователя в педагогічному закладі вищої освіти (В. Лісовська), схарактеризовано специфіку формування педагогічної творчості в студентів факультетів дошкільної педагогіки і психології в процесі методичної практики (Л. Павлова).

Так, на особливу потребу вихователів у педагогічній творчості вказував дослідник проблем педагогіки В. Загвязинський. Творчий процес, на його думку, невіддільний від особистості педагога і є необхідною умовою його становлення, самопізнання, розвитку й розкриття як особистості [63, с. 122].

Поділяємо думку вченого, що педагогічна творчість не виникає імпульсивно, не народжується стихійно. Професія педагога, вихователя, за

словами науковця, потребує постійної творчості, педагогічний успіх насамперед залежить від творчих здібностей дитячого наставника, його відповідальності, ерудиції, культури, особистості. Педагогічна творчість тісно пов'язана з широким кругозором, внутрішньою культурою, розвитком здібностей учителя до пошуку більш досконалих систем навчання [63, с. 141].

До важливих якостей, що характеризують будь-яку творчу особистість незалежно від виду її діяльності, В. Загвязинський відносив ерудованість, відчуття нового, здатність до аналізу й самоаналізу, гнучкість і широту мислення, активність, волю, розвинену уяву тощо. Творчій особистості педагога, на думку науковця, притаманна особлива педагогічна захопленість, націленість на оптимальні результати виховання і навчання, глибока повага до особистості дитини, віра в її можливості [63, с. 117].

Нам імпонує висновок ученого про те, що творчі здібності розвиваються в такій діяльності, яка сама вимагає творчості, а отже, потрібно активно формувати ці якості насамперед у студентів. Іншими словами, мова йде про формування готовності до творчої діяльності на етапі навчання в ЗВО.

В аспекті особистісно-орієнтованого виховання особливого значення набувають концептуальні підходи Ш. Амонашвілі до розвитку педагогічної творчості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Педагог зазначав, що «діти – це диво, але й потрібні педагоги-чарівники. Вони потрібні не лише окремим дітям, а кожній дитині, тому що диво – в кожній з них. Чари педагога повинні бути в тому, щоб надати навчання багатогранності, всебічності, гармонійності, зробити його стимулюючим, розвивальним. Для цього потрібно озброїтися вірою в дитину, в її величезні можливості» [5, с. 9].

За висловлюванням Ш. Амонашвілі, «творчість – поняття великоємне. Воно є підґрунтям усіх підґрунть нашого буття – земного і надземного» [5, с. 21]. «Тільки через творчість особистість пізнає і вдосконалює себе та стає

творцем безмежжя Всесвіту. Кожен із нас створений для творчості, а не для народження і смерті». Учений зазначав: «Чим більше людина творить, тим сильніше вона спрямована до Світла, тим більше вона вдосконалюється і підноситься» [6, с. 421]. Таким чином, педагог наголошує на необхідності створення вихователем умов для творчої талановитої особистості. Ми погоджуємося з думкою науковця, що успіх роботи педагога залежить від систематичної й копіткої праці над собою – підвищенням педагогічного рівня, особистої готовності до творчості.

Сутнісною для нашого дослідження є праця В. Бухвалова. Учений акцентував увагу на тому, що в педагогічній творчості джерелом усього є особистість, а творчі якості виховуються впродовж життя. «Стати творчою особистістю під силу кожному педагогу», – наголошував учений [31, с. 74]. Це підтверджує актуальність дослідження формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до творчої самореалізації в професійній діяльності.

Показниками творчого потенціалу особистості вихователя дітей дошкільного віку В. Бухвалов уважав гуманістичну спрямованість, професійну компетентність, гнучкість, самосвідомість, активність, цілеспрямованість, ініціативність, почуття гумору тощо. Погоджуємося з думкою вченого, що найважливішою особистісною якістю, необхідною для повноцінної творчої самореалізації майбутнього вихователя, що характеризує схильність до педагогічної професії, є креативність [31, с. 41].

Суголосні міркування знаходимо в В. Петровського. За висновками науковця, вихователь ЗДО – це професійна роль, що полягає в тому, щоб узяти на себе відповідальність за умови, характер і перспективи розвитку особистості іншого, тобто вихованця. Він слушно зазначає, що взаємодію вихователя і дитини потрібно вибудовувати на «відображеній суб'єктності», в процесі котрої вихователь постає як джерело перетворення життєвих ситуацій у значущому для дитини напрямі, що змінює її погляд на речі та

явища, ставить перед нею нові завдання [120]. З огляду на це зазначимо, що підготовка фахівця нового типу, а саме творчого вихователя, готового до креативно-інноваційного виконання своєї професійної діяльності, зумовлена потребою сучасного закладу дошкільної освіти.

Проблему формування готовності вихователів закладів дошкільної освіти до творчості досліджувала Г. Тимофєєва. Аналізуючи особливості формування готовності вихователів закладів дошкільної освіти до творчої діяльності, науковець [145, с. 15] пов'язує генезис поняття «готовність вихователя закладу дошкільної освіти до творчої діяльності» з розвитком та збагаченням поняття «психологічна готовність до праці» в закладі дошкільної освіти, що визначається як стійкий психічний стан, зумовлений наявністю потреби в праці. Дослідниця визначає готовність вихователів закладів дошкільної освіти до творчої діяльності як «здатність до творчої педагогічної діяльності, орієнтованої на професійну творчість і поєднує в собі потребу та здатність вихователя реалізувати свої сили і можливості в інтересах виховання творчої особистості дітей дошкільного віку та особистісної самореалізації» [145, с. 4].

На важливості питання формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності наголошувала Т. Поніманська. Вона зазначала, що особистісно-орієнтована модель освіти пред'являє вихователю високі вимоги щодо його особистісного, професійного розвитку, комунікативних умінь і навичок, особливо до вміння бути активним учасником особистісно-орієнтованого спілкування. На думку вченої, вихователь повинен володіти такими особистісними якостями: здатністю до рефлексії і контролю результатів педагогічної діяльності, співробітництва з дитиною на засадах гуманізму, розвитку її особистості; здатністю виявляти і враховувати інтереси дітей, їхнє право на повагу, емоційно і морально підтримувати їх, прагненням до емоційної близькості в спілкуванні з ними, вмінням спрямовувати його на забезпечення психологічного комфорту і

своєчасного розвитку особистості; постійною налаштованістю на розширення знань, самонавчання і самовиховання для вдосконалення своєї педагогічної майстерності [124]. Погоджуємося з Т. Поніманською, що теоретичних знань та педагогічних здібностей недостатньо для успішного розвитку дітей та професійної самореалізації вихователя. Необхідна сформованість педагогічних умінь для продуктивної педагогічної діяльності [124].

Слідом за Т. Поніманською стверджуємо, що психолого-педагогічна підготовка повинна озброїти майбутнього вихователя оперативними знаннями стосовно системи ідей і методів вирішення різноманітних педагогічних завдань, здатністю бачити проблеми дошкільної освіти, знаходити правильні шляхи їх вирішення. Водночас, на нашу думку, важливими є не самі знання, а процес пізнання, способи отримання суб'єктивно нових знань.

На важливості реформування системи дошкільної освіти, підготовці вихователів нового типу, що не тільки володіють фаховими знаннями, а й прагнуть до професійного самовдосконалення, наголошує А. Богуш. Вона зазначає, що завданням дошкільної освіти на сучасному етапі стають не тільки оптимізація зовнішніх умов, а й створення умов для самодетермінації й самореалізації особистості дошкільника. Тож необхідно змінити методологію підготовки вихователів – формувати майбутнього спеціаліста як творчу особистість, здатну до саморозвитку впродовж життя. Для вирішення проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти вчена рекомендує ввести нову структуру, зміст і тривалість навчання, створити варіативні навчальні плани і програми тощо. Поділяємо думку А. Богуш стосовно того, що сформувати в суспільстві потребу навчання впродовж життя можливо лише за умови, якщо буде постійно навчатися педагог.

Як зауважує А. Богуш, в сучасних умовах освіта як підґрунтя професійної самореалізації кожної людини починає відігравати нову

цивілізаційну роль – провідного чинника світової динаміки, без якого неможливі жодні прогресивні зрушення [24, с. 29].

Подібні міркування знаходимо в працях О. Листопада, який досліджував теоретико-методичні засади формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. На думку науковця, їхня здатність до продуктивної та інноваційної професійної діяльності в роботі з дітьми дошкільного віку зумовлюється сформованістю їхнього професійно-творчого потенціалу, що накопичується і розвивається в процесі спеціально організованої підготовки у вищому освітньому закладі [95].

О. Листопад трактує поняття «творчий потенціал» як специфічне особистісне новоутворення, що виявляє можливість людини творити, готовність діяти нестандартно, знаходити оригінальні способи розв'язання типових і нетипових ситуацій у діяльності, що здійснюється у визначеній сфері. Цілком погоджуємося з науковцем, що майбутній вихователь повинен бути готовий до постійного прояву творчості, моделювання та проектування щоденної професійної діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, їхніх освітніх потреб, мотивів, нахилів й інтересів тощо [95].

Таким чином, з упевненістю можемо стверджувати, що проблема пошуку нових змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу, спрямованих на розвиток творчого потенціалу, формування креативності студентів – майбутніх вихователів, професійно компетентних, здатних до саморозвитку, нестандартного використання найсучасніших технологій розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку, є наразі актуальною.

Готовність людини до будь-якої діяльності можна зобразити формулою: «готовність = бажання + знання + вміння» або «готовий = хочу + знаю + вмію» [3]. Ця формула відображає три базові аспекти готовності:

мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. Згідно з нею будь-яка готовність до будь-якого виду діяльності починається з постановки мети, а її зовнішніми проявами є самостійність, активність і творчість, що виявляються в процесі практичної діяльності, що підтверджується у вищезазначених дослідженнях.

Однією з актуальних проблем вищої педагогічної освіти в Україні є професійна підготовка майбутніх вихователів до розв'язання соціально значущих завдань освітньої галузі як необхідної умови зростання професійного рівня, орієнтації в наукових розробках і практичному досвіді, зокрема, формування їх готовності до розвитку творчих здібностей дитини дошкільного віку

Л. Гекало [51] зазначає, що сучасний педагог – фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності, яка самостійно працює над власним розвитком, підвищенням освітнього й культурного рівнів, уміє самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислить, володіє стійкою системою мотивів і потреб соціалізації, здатна активно й творчо діяти.

Він повинен уміти навчити дітей творчо засвоювати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних та життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, оволодіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Це педагог-професіонал, орієнтований на розвиток людських здібностей, а не тільки на трансляцію знань, умінь і навиків, такий, що вміє на практиці будувати розвиваючі освітні ситуації, а не просто ставити і вирішувати дидактичні завдання, такий, що дійсно є реальним суб'єктом педагогічної діяльності. Це має бути педагог нового типу, здатний швидко реагувати на суспільні зміни, що відбуваються, коректувати власну професійну діяльність у напрямі співвідношення соціальних вимог. Він має бути, перш за все, професіоналом у сфері педагогічної діяльності, на відміну від спеціалістів вузьких

предметних галузей, ціленаправлено здійснювати освіту і розвиток вихованців, здатний до проектування власної діяльності, її змін та вдосконалення. Характерною особливістю його професійної свідомості має бути зосередженість мислення на педагогічних проблемах, бачення педагогічного процесу як цілісного явища, центральне місце в якому належить особистості дитини [51, с. 5-8].

У руслі нашого дослідження зазначимо, що діяльність педагога-вихователя, спрямована на розвиток творчих здібностей дитини дошкільного віку, не має однозначного алгоритму розв'язання, тому необхідно, щоб у професійній діяльності він був здатний до саморозвитку, до постійного творчого пошуку, до прояву активності, оскільки здатність особистості до розвитку, самоорганізації, саморегуляції себе як суб'єкта діяльності пояснюється саме активністю особистості.

Зауважимо, термін «активність» – від лат. «activus» – означає діяльну участь у будь-чому, енергійну діяльність. В окремих словниках тлумачення слова «активність» немає, але є визначення «активний»: діяльний, енергійний, протилежний до слова пасивний; діяльна, енергійна, ініціативна – про людину, її поведінку, ставлення до оточуючого, до того, що відбувається, таку, котра прагне до участі в усьому, виявляє себе в діяльності, в діях.

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає таке визначення: «активність – енергійна діяльність, діяльна участь у чому-небудь» [40, с. 12].

Поняття «активність» у Словнику іншомовних слів означає посилену діяльність або діяльний стан [71].

Г. Костюк [21] у «Педагогічній енциклопедії» виділяє активність у загальному біологічному значенні і активність людини як її важливу рису – «здатність змінювати оточуючу діяльність у відповідності з власними потребами, поглядами, цілями. Як особливість особистості людини

активність знаходить вияв у енергійній, ініціативній діяльності в праці, навчанні, громадському житті, в різних видах творчості» [111, с. 9].

Суттєвою в руслі дослідження нам видається думка А. Мудрика [63] про те, що в кожній сфері активність може мати різні напрями і форми реалізації. При цьому запропоноване ним виділення сфер життєдіяльності є дещо умовним, оскільки, якщо реалізація активності в сфері спілкування відбувається, головним чином, у міжособистісних стосунках із оточуючими, то ця ж активність реалізується і в інших сферах життєдіяльності – і в процесі навчання, і в процесі спілкування, і в процесі гри. Розвиток активності, на думку автора, залежить від наявності сприятливих умов для її успішної реалізації, і в кожній виділеній сфері є нерівномірною [163, с. 34].

На думку С. Максименка [44] «активність» – «загальна характеристика людини, динаміка діяльності та джерело перетворення й підтримки життєво значущих зв'язків зі світом людей і ноосфери»; «самостійна сила дій, розвитку й стану людини»; «динамічна умова становлення, реалізації та змін кожного виду діяльності, властивості її власного руху» [44, с. 41].

С. Гончаренко [56] визначає «активність особистості як здатність до діяльності з перетворення навколишнього середовища й самого себе на основі матеріальної і духовної культури». Активність особистості при цьому визначається також рівнем свідомості і самосвідомості, здатністю адекватно оцінювати свої реальні досягнення і невдачі, що формує додаткову мотивацію щодо поточних завдань, які визначаються метою діяльності, – відзначає О. Леонт'єв [37, с. 64].

Однією із важливих ознак суб'єкта та його активності є здатність оволодіння цілісними способами діяльності, всією сукупністю її умов, об'єктивних і суб'єктивних засобів її реалізації, що і дає можливість визнати за особистістю статус суб'єкта. Така особистість інтегрує зовнішні й

внутрішні умови діяльності індивідуальним і цілісним способом, оптимальним психологічно і соціально [37, с. 64].

Слід відзначити, що у психологічній літературі дослідники (І. Зимняя [91], О. Леонтьєв [137], та ін.) трактують поняття «готовність» як цілеспрямоване відображення особистості, що є складним особистісним утворенням і включає в себе мотиваційні, психічні та характерологічні особливості особистості. І відповідно визначають поняття «готовність» на кількох рівнях: особистісно-діяльнісному (М. Дьяченко [70], І. Зимняя [91], особистісному (С. Занюк [88]), функціональному (Л. Овсянецька [75]), перетворювально-практичному (Р. Немов [167]).

У рамках нашого дослідження при визначенні ключового поняття будемо дотримуватись особистісно-діяльнісного рівня, де готовність розглядається як цілісний прояв усіх сторін особистості, за допомогою чого вона може виконувати свої професійні функції.

Ми виходимо з того, що саме особистісно-діяльнісний підхід до підготовки педагогів у системі ЗВО пов'язаний із використанням освітніх технологій, які є втіленням суб'єкт-суб'єктної форми взаємодії, що відкриває також можливість для активної практичної діяльності вихователів, зокрема із розвитку творчих умінь і навичок, творчого мислення дошкільників і, водночас, постійного самовдосконалення своїх професійних умінь і навичок.

Цей підхід дозволяє використовувати нетрадиційні форми подання матеріалу, постановку проблемних питань, спільний пошук рішень, стимулювання пізнавальної активності студентів, що є суттєвим у контексті досліджуваної проблеми.

Існує думка (А. Батаршев [15], А. Матюшкін [152], М. Назаренко [166] та ін.), що особливу актуальність набуває діалогічний підхід у рамках підготовки педагогів до розвитку творчого потенціалу особистості, де взаємодія на рівні діалогу не тільки формує особистість, а набуває свого повного і універсального вираження. З таких позицій цілком правомірно

розглядати діалогічний підхід як один із основних принципів загального і професійного розвитку особистості, що є втіленням суб'єкт-суб'єктної (полісуб'єктивної) форми взаємодії, ґрунтується на рівності позицій партнерів по спілкуванню, прийнятті іншої людини у свій внутрішній світ як цінності.

Для нас суттєвим є те, що за такого підходу в умовах освітнього процесу у ЗВО між студентами і викладачами виникає атмосфера доброзичливості, довіри і співробітництва. Це позитивно впливає на розвиток особистості майбутнього вихователя і, водночас, є основною характеристикою розвивального навчання як конструктивного у руслі дослідження.

У зв'язку з ситуацією, що склалася на сучасному ринку праці, дослідники (Н. Бібік [24], І. Зимняя [91], А. Маркова [146], Г. Селевко [218], А. Хуторської [260] та ін.) вважають, що підготовка майбутніх випускників повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу. Науковці (І. Бех [21], В.Гладких [54], І. Зязюн [95], та ін.) наголошують: набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності як результату набуття компетенцій, що передбачає готовність до виконання поставленого завдання, сформованість елементів особистісних характеристик людини (креативність, мобільність, ініціативність тощо), сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, вияву здатності швидко реагувати на запити часу, орієнтуватися в сучасному суспільстві, інформаційному просторі.

Із позиції компетентнісного підходу фахова підготовка майбутніх вихователів зорієнтована, передусім, на формування професійної спрямованості особистості майбутнього педагога, усвідомлення студентами специфіки роботи з дітьми дошкільного віку, розвиток професійно значущих якостей особистості, оволодіння ефективними методиками навчально-виховної роботи.

У руслі дослідження заслуговує на увагу низка дисертаційних досліджень (І. Воронюк [47], Р. Кондратенко [14], В. Мороз [61], С. Хмельковська [55], Л. Яренчук [76]), де розглядаються проблеми, пов'язані з формуванням готовності майбутнього педагога до виконання фахових завдань, формування творчого потенціалу особистості, а саме: психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів [47]; визначаються та теоретично обґрунтовуються моделі, технології та педагогічні умови їх реалізації, що забезпечують формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до виховання відповідальності в дітей старшого дошкільного віку [14]; здійснюється цілісний науковий аналіз проблеми підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики [161]; досліджуються теоретичні й методичні підходи до вивчення проблеми розвитку творчого потенціалу молодших школярів [76].

Так, істотним для нас є погляд Л. Яренчук [76] щодо трактування готовності майбутнього педагога до розвитку творчого потенціалу молодших школярів як складної інтегративної особистісно-професійної якості, що сприяє розкриттю прихованих технологічно-педагогічних здібностей та професійно важливих властивостей студента, виявляється у фаховій спрямованості на креативну педагогічну діяльність.

Привертає увагу наукова позиція В. Мороза [161] щодо розкриття поняття «готовність майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики», який визначає цей процес як складне особистісне утворення, що містить всебічні знання суті розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках музики, характеризується застосуванням необхідних професійно педагогічних умінь та навичок реалізації особистісно зорієнтованого творчого підходу до формування потенційних можливостей його музично-педагогічного досвіду як основи професійного керівництва процесом розвитку творчого потенціалу молодших

школярів на уроках музики, спрямованого на забезпечення розвитку внутрішніх передумов молодшого школяра до творчості, формування творчих якостей.

Аналіз вищезазначених трактувань «готовності майбутнього педагога до розвитку творчого потенціалу молодших школярів» дозволяє виокремити провідні позиції, що, на наш погляд, є суттєвими для визначення ключового поняття нашого дослідження, де готовність розглядається на двох рівнях, а саме: на особистісному рівні готовність розглядається як багатопланова структура якостей, властивостей, станів, які в сукупності дозволяють успішно здійснювати творчу діяльність; на функціональному рівні готовність – це результат підготовки (підготовленості) до певної діяльності, яка включає сукупність знань, умінь, навиків, особистих якостей, адекватних вимогам та змісту креативної професійно-педагогічної діяльності.

Отже, можна стверджувати, що призначення процесу формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – це сприяння розвитку особистості, професійно компетентної, здатної до творчості, реалізації креативних завдань за допомогою свідомого, відповідального, творчого використання отриманих знань, умінь і навиків та розвитку при цьому власного потенціалу в педагогічній діяльності.

Відтак, крізь призму вищевикладеного «готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку» визначено як інтегративне особистісно-професійне утворення, що акумулює спрямованість на креативну педагогічну діяльність, всебічні знання змісту творчих здібностей дітей дошкільного віку, характеризується застосуванням необхідних професійно-педагогічних умінь, навичок творчої взаємодії, спрямованих на формування творчих якостей особистості дитини, розкриття її прихованих здібностей.

1.3. Роль творчої діяльності вихователя у розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Як вже зазначалося, у зв'язку з модернізацією змісту сучасної дошкільної освіти, упровадженням нової парадигми виховання, метою якої є формування людини новітнього часу, розвиток її креативних можливостей та творчого потенціалу, важливого значення набуває професійна підготовка майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної творчості.

Напрями оновлення дошкільної освіти, зорієнтовані на особистісне зростання майбутнього педагога-професіонала, знайшли відображення в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. Завдання професійної підготовки студентської молоді визначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період 2012-2021 років, які спрямовують систему освіти на використання внутрішніх резервів, її освітнього, наукового та інноваційного потенціалів, структурну перебудову, пошук нових, більш ефективних форм діяльності, сучасних методологічних підходів до підготовки спеціалістів, спрямованих на активну позицію студента як суб'єкта освітнього процесу.

Формування творчої особистості досліджено в роботах В. Андрєєва, Д. Богоявленської, В. Дружиніна, О. Кочерги, В. Кременя, О. Кульчицької, В. Моляко, Б. Новікова, В. Роменця, В. Рибалки, Т. Сущенко та ін. Серед зарубіжних дослідників зазначена проблема розглядалась в роботах Дж. Абра, Ф. Баррона, М. Волаха, Дж. Гілфорда, Е. де Боно, Д. Дьюї, Т. Рібо, А. Маслоу, С. Медніка, К. Роджерса, А. Розенберга, В. Сатир, Дж. Сміта, Р. Стернберга, Е. Торранса, К. Юнга, З. Фрейда, Е. Фромма та ін. Актуальні питання розвитку творчості в дошкільному дитинстві висвітлено в працях Ш. Амонашвілі, Л. Артемової, Л. Березовської, І. Беха, А. Богущ, Л. Виготського, Н. Гавриш, О. Запорожця, О. Кононко, О. Отич, Т. Піроженко та ін. Учені акцентують на зростанні ролі дитячої творчості у

виховній діяльності ЗДО, що передбачає професійну підготовку майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Різним аспектам готовності педагога до творчої інноваційної діяльності присвячено дисертаційні дослідження: О. Волошенко, О. Виговської, Н. Кичук, Л. Кекух, Л. Мільто, С. Сисоєвої, Н. Устинової, І. Харкавців та ін.

Окремі дослідження вчених було присвячено розвитку творчого потенціалу майбутніх вихователів ЗДО та підготовці їх до творчої діяльності дітей (А. Богуш, Л. Зданевич, Л. Іщенко, Е. Карпова, О. Листопад та ін.) Аналіз доробку вчених у галузі дошкільної педагогіки свідчить про інтенсивний пошук педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх вихователів ЗДО, розвиток їх професійно-творчого потенціалу, особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності.

Рівень творчого розвитку майбутнього покоління значною мірою визначається професіоналізмом, творчою компетентністю, фаховим мисленням педагога, його психологічною готовністю до педагогічної творчості. Наразі соціально-педагогічні умови системи освіти нашої держави потребують ініціативного, винахідливого вихователя, здатного адаптуватися до мінливих життєвих ситуацій, критично мислити, реагувати на нові запити суспільства, успішно реалізувати себе у творчій професійній діяльності. Сучасний фахівець повинен творчо мислити, бути здатним до генерації нових ідей, легко пристосовуватися до змін у суспільстві, тому основними ознаками професійної готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної діяльності є усвідомлення значущості своєї професії; сформована гуманістична спрямованість особистості; соціальна відповідальність; установка на творчість; уміння ставити чіткі цілі; володіння інноваційними методиками розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Велика роль у розвитку творчого потенціалу особистості, починаючи з раннього дошкільного віку, належить вихователю.

У зв'язку з цим зростає необхідність професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної творчості. На думку багатьох учених (А. Богуш, Ш. Амонашвілі, В. Загвязинського, І. Язюна, В. Кан-Калика, М. Нікандрова, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, В. Моляко, В. Панова, С. Сисоевої та ін.), кожному педагогу властиве прагнення до безперервного розвитку свого потенціалу, оскільки творчість є необхідною умовою його професійного становлення.

На особливу потребу вихователів у педагогічній творчості вказував дослідник проблем сучасної педагогіки В. Загвязинський. Творчий процес, на його думку, невід'ємний від особистості педагога і є необхідною умовою його становлення, самопізнання, розвитку й розкриття як особистості [7, с. 16]. Водночас учений підкреслював, що педагогічна творчість не виникає імпульсивно, не народжується стихійно. Професія педагога, вихователя, за словами науковця, потребує постійної творчості, педагогічний успіх насамперед залежить від творчих здібностей дитячого наставника, його відповідальності, ерудиції, культури, особистості.

Педагогічна творчість тісно пов'язана з широким кругозором, внутрішньою культурою, розвитком здібностей і спрямованості вчителя до пошуку більш досконалих систем навчання [7, с. 110]. Учений стверджував, що педагогічна творчість передбачає наявність у вчителя комплексу таких якостей, що характеризують будь-яку творчу особистість незалежно від виду її діяльності: ерудованість, відчуття нового, здатність до аналізу й самоаналізу, гнучкість і широта мислення, активність, воля, розвинена уява тощо [7, с. 102]. Творчій особистості педагога, на думку В. Загвязинського, притаманна особлива педагогічна захопленість, націленість на оптимальні результати виховання і навчання, глибока повага до особистості дитини, віра в її можливості [7, с. 113].

Автор доходить важливого висновку про те, що творчі здібності розвиваються в такій діяльності, яка сама вимагає творчості. Отже, потрібно

активно формувати ці якості насамперед у студентів. Творчий підхід виявляє оригінальність педагогічних ситуацій, знижує або зовсім ліквідує монотонність учительської праці, пробуджує ентузіазм і натхнення, без яких немає справжньої педагогічної майстерності. Ось чому повсякденна вчительська творчість виступає і умовою, і наслідком оволодіння професією, досягнення педагогічної майстерності, яка, будучи синтезом теоретичних знань і високорозвинених практичних умінь, затверджується й проявляється через творчість і, у свою чергу, сприяє дієвій реалізації творчих задумів і знахідок [7, с. 13]. З огляду на це, кінцевим результатом педагогічної творчості є формування особистості нової людини, яке досягається використанням передових технологій та власним практичним досвідом педагогів у певних умовах створення нової дійсності [7, с. 9]. У світлі ідей особистісно-зорієнтованого виховання особливого значення набувають концептуальні підходи Ш. Амонашвілі до розвитку педагогічної творчості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Квінтесенцією гуманної педагогіки вчителя-новатора стала віра в дитину, яка є необхідною умовою будь-якої педагогічної дії. За словами педагога, сучасна дитина шукає свого наставника, здатного пробудити в ній творчі здібності, надихнути її на творчість, тому закликає педагогів вірити в безмежжя таланту кожного вихованця. У цьому зв'язку автор образно зазначає, що «діти це диво, але їм потрібні педагоги-чарівники. Вони потрібні не лише окремим дітям, а кожній дитині, тому що диво – в кожній з них. Чародійництво педагога повинно полягати в тому, щоб надати навчання багатогранності, всебічності, гармонійності, зробити його стимулюючим, розвивальним. Для цього потрібно озброїтися вірою в дитину, в її величезні можливості» [1, с. 9].

Книга Ш. Амонашвілі «Учителю, надихни мене на творчість!» стала зверненням усіх дітей до своїх педагогів-наставників стверджувати у власному житті Світлу творчість, нести Світло дітям і надихати на таку ж

творчість своїх вихованців. Адже, за висловлюванням Ш. Амонашвілі, творчість – поняття великоємне. Воно є підґрунтям всіх підґрунть нашого буття – земного і надземного [2, с. 34]. Тільки через творчість особистість пізнає і вдосконалює себе та стає творцем безмежжя Всесвіту. Кожен із нас створений для творчості, а не для народження і смерті [2, с. 35]. Учений зазначає: «Чим більше людина творить, тим сильніше вона спрямована до Світла, тим більше вона вдосконалюється і підноситься» [2, 81 Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка с. 36]. Саме тому кожному вчителю філософ щиро бажає натхнення на педагогічну творчість.

Окрім того, автор наголошує на необхідності створення педагогом умов для творчої талановитої особистості. На нашу думку, успіх роботи педагога залежить від систематичної і копіткої праці над собою – підвищенням педагогічного рівня, особистої готовності до творчості. Так само і В. Бухвалов закликав педагогів пам'ятати про те, що в педагогічній творчості джерелом усього є особистість наставника і, насамперед, наявність у нього творчих якостей, які виховуються впродовж життя. «Стати творчою особистістю під силу кожному педагогу», – наголошував учений [5, с. 41]

Зауважимо, що показниками творчого потенціалу особистості вихователя дітей дошкільного віку є його гуманістична спрямованість, професійна компетентність, гнучкість, самосвідомість, активність, цілеспрямованість, ініціативність, почуття гумору тощо. Найважливішою особистісною якістю, необхідною для повноцінної творчої самореалізації майбутнього вихователя, що характеризує схильність до педагогічної професії, є креативність.

У психолого-педагогічній літературі «креативність» трактується як творча здібність, здатність генерувати нові, оригінальні ідеї тощо. Наведемо кілька визначень поняття «креативність», що мають місце в психолого-педагогічних джерелах: «креативність – це творчі можливості, здібності

людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності» [12, с. 359]; універсальна, пізнавальна творча здібність, рівень творчої обдарованості, здібності до творчості, творення, продукування ідей, методик, технологій, проектів. Вона має підвищену чутливість до проблем і виявлення протиріччя знань та становить відносно стійку характеристику особистості [8, с. 147; 13, с. 42]; «креативність – це рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що складає досить стійку характеристику особистості» [6]. Таким чином, креативність як індивідуальна характеристика становить продуктивний аспект творчої особистості, який виражається в активній життєвій позиції, постійній спрямованості на творчу діяльність. У дослідженні «креативність» розуміємо як рівень творчої обдарованості, здібності і здатності до творчості, відносно усталену характеристику особистості. Саме тому важливим питанням при вивченні творчості є проблема носія творчого початку, тобто особистості, – творця. Зазначимо, що концепція креативності була розроблена зарубіжними дослідниками Дж. Гілфордом і Е. Торенсом. Учені розглядали її як універсальну пізнавальну здібність людини та змогли виявити зв'язок між коефіцієнтом інтелекту й здібністю до творчості. У своїх дослідженнях Дж. Гілфорд виділив такі задатки креативної особистості: здатності до виявлення й постановки проблем; продукування різноманітних ідей у невизначеній ситуації; здатність генерувати велику кількість ідей; спроможність продукувати різноманітні ідеї; уміння бачити предмет під новим кутом зору, знаходити його нове використання в практичній діяльності; здатність відповідати на подразники нестандартно; прагнення до інтелектуальної новизни, знаходження власного, не схожого на інші рішення; спроможність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; здатність вирішувати проблеми, тобто здібності до синтезу й аналізу [16]. Розглядаючи якості творчої особистості, учені виділили сміливість, готовність ризикувати тощо. На думку Дж. Гілфорда, здібність до творчості багатовимірна, бо вона включає в

себе дивергентне мислення, гнучкість і швидкість думки, багату уяву, естетичні цінності, розвинену інтуїцію. Визначальним компонентом творчості, на думку вченого, є дивергентне мислення, до основних характеристик якого можна віднести швидкість (здатність швидко уявляти багато різноманітних варіантів вирішення проблеми), гнучкість (здатність продукувати альтернативні розв'язки), оригінальність (відображає міру відмінності пропонованих розв'язків від розв'язків більшості індивідів) і детальне розроблення ідеї. У статті «Риси творчості» Дж. Гілфорд робить припущення, що рухливість мислення становить один із важливих якісних аспектів творчості [16].

Інтегрованим структурним елементом креативності, на думку дослідника наукової творчості О. Лука, є оцінна функція. Він уважав, що здатність до оцінки забезпечує можливість самодостатності, самоконтролю, впевненості творчої людини в собі, у своїх здібностях, рішеннях, визначаючи тим самим її самостійність, некомфортність і багато інших інтелектуальних та особистісних якостей. Учений виділив такі характерологічні риси творчої особистості: готовність до ризику (виявляється в тому, що людина, яка продукує багато ідей, повинна мати сміливість їх висловити); імпульсивність; поривчастість і незалежність думок та суджень (творча людина може сама вибрати те, що їй подобається, може проявити власне ставлення до предмета); почуття гумору й схильність до жарту, до смішного (така людина цінує гумор і сприйнятлива до смішного); оригінальність, але без химерності, без прагнень підкреслити свою незвичність; уміння зосереджувати увагу й довго втримувати її на певному питанні, тематиці чи проблемі одна з найважливіших умов успіху будь-якої діяльності; сміливість розуму й думки.

Ця риса, на думку вченого, є найважливішою, тому що жодні розумові здібності без неї не приведуть до справжніх творчих злетів [9, с. 98]. Цінною в контексті дослідження є думка вченого про роль колективу у формуванні творчої особистості: «Творчий потенціал залежить від того, чи існує в

певному колективі попит на творчість, наскільки високо він оцінює нешаблонні ідеї, вихід за межі традиційних і звичних уявлень та норм» [10, с. 4].

Підхід до творчості як інтегрованого явища був здійснений у дослідженнях О. Матюшкіна. У концепції творчої обдарованості як загальної психологічної передумови творчого розвитку особистості автор виокремив найбільш характерні риси творчої особистості: домінувальна роль пізнавальної мотивації; дослідницька, пошукова активність, яка виражається в бажанні до виявлення нового, у постановці й вирішенні проблем; здатність досягати оригінальних рішень; можливість прогнозувати й передбачати; творення ідеальних еталонів, що забезпечують високі естетичні, моральні та інтелектуальні оцінки. Усі разом ці здібності складають єдину структуру творчої обдарованості, яка проявляється на всіх рівнях індивідуального розвитку людини [11, с. 30].

Учений доходить важливого висновку, що рівень творчого потенціалу й майстерності педагога є найважливішим фактором розвитку творчих здібностей учнів (студентів). Відповідно й професійна творча підготовка педагога, формування його як творчої особистості є основним ключем до розвитку творчих здібностей студентської молоді. Суголосною є думка вченого В. Андрєєва щодо характеристики творчої особистості, який зазначав, що це тип людини, якій властива стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творчу активність, що виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей, які й дають їй змогу досягнути прогресивних, соціально й особистісно значущих творчих результатів в одному або кількох видах діяльності [3, с. 58]. Автор зауважує, що творча особистість є активною, вона не уникає конфліктів із собою та довколишньою дійсністю. Така сміливість полягає в постановці проблеми, несподіваність – у загостренні протиріч, відмові від загальноприйнятих шляхів і способів вирішення суперечності, багатій уяві, без якої неможливо

генерувати оригінальну ідею, наполегливості в доведенні запланованого до завершення, незважаючи на можливі конфлікти з колегами і навіть із суспільною думкою [3, с. 22]. Вчений виділяє такі ознаки творчості як виду людської діяльності: наявність суперечності проблемної ситуації або творчого завдання; соціальна й особиста значущість і прогресивність, що впливають на розвиток суспільства й людини; наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних) та суб'єктивних (особистісних якостей – знань, умінь, особливо позитивної мотивації, творчих здібностей особистості) передумов, умов для творчості; новизна й оригінальність процесу або результату.

На думку С. Сисоєвої, забезпечення творчого розвитку особистості – найважливіше завдання всіх світових освітніх систем. Головною ознакою творчої особистості, вважає науковець, є її творчі якості, тобто індивідуально-психологічні особливості людини, що відповідають вимогам творчої діяльності, є умовою її успішного виконання. Однак рівень розвитку творчих психічних процесів виявити досить складно. Водночас вони мають вирішальне значення для розвитку творчої особистості [15 с. 15]. Серед ознак педагогічної креативності С. Сисоєва виокремлює такі: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворювальний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (уміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творча фантазія, розвинута уява; специфічні особистісні якості (любов до дітей; безкорисливість; сміливість; готовність до розумного ризику в професійній діяльності; цілеспрямованість; допитливість; самостійність; наполегливість; ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я»; бажання бути визнаним; творчий інтерес; захопленість творчим процесом, своєю працею; прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах власної педагогічної діяльності); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури [14, с. 8].

Вважаємо, що така позиція вченої відображає важливу характеристику педагогічної креативності як необхідної якості успішної професійної діяльності. Провідним для нашого дослідження є висновок дослідника про те, що рівень творчості та майстерності педагога є основним чинником розвитку творчого потенціалу вихованців.

Висновки до першого розділу

Студіювання наукових джерел (М. Дьяченко, І. Зимня, Т. Гуцан, Б. Ломов, Т. Поясок, Р. Пріма, В. Сластьонін, Г. Троцко, Д. Узнадзе та ін.) засвідчило різновекторність підходів щодо трактування поняття «готовність» у психолого-педагогічній літературі, яке вживається в значенні інтегративної якості особистості, що забезпечує її цілеспрямоване вираження, регулює діяльність, психологічний стан, сприяє формуванню настанови на активні дії.

Установлено (Н. Бібік, І. Зимня, А. Маркова, Г. Селевко, А. Хуторської та ін.), що підготовка майбутніх фахівців, і зокрема майбутніх вихователів, повинна здійснюватися на концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу, зорієнтованого на формування професійної спрямованості особистості майбутнього педагога, усвідомлення студентами специфіки роботи з дітьми дошкільного віку, розвиток професійно значущих якостей особистості, оволодіння ефективними методиками навчально-виховної роботи.

Виявлено, що в підготовці педагогів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку особливої актуальності набуває особистісно-діяльнісний підхід, який дозволяє використовувати нетрадиційні методи навчання, постановку проблемних питань, спільний пошук рішень, стимулювання пізнавальної активності студентів; діалогічний підхід як утілення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка ґрунтується на рівності позицій партнерів зі спілкування, прийнятті іншої людини у свій внутрішній світ як

цінності, завдяки чому між студентами і викладачами виникає атмосфера доброзичливості, довіри і співробітництва, що позитивно впливає на розвиток особистості майбутнього вихователя.

На основі аналізу низки дисертаційних досліджень (І. Воронюк, Р. Кондратенко, В. Мороз, С. Хмельковська, Л. Яренчук), присвячених розгляду проблем, пов'язаних із формуванням готовності майбутнього педагога до виконання фахових завдань, розвитку творчого потенціалу особистості, виокремлено провідні позиції, згідно яких готовність розглядається на двох рівнях: особистісному – як багатопланова структура якостей, властивостей, станів, які в сукупності дозволяють успішно здійснювати творчу діяльність; функціональному – як результат підготовки (підготовленості) до певної діяльності, що включає сукупність знань, умінь, навичок, особистих якостей, адекватних вимогам і змісту креативної професійно-педагогічної діяльності.

Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку трактується нами як інтегративне особистісно-професійне утворення, що акумулює спрямованість на креативну педагогічну діяльність, всебічні знання змісту творчих здібностей дітей дошкільного віку, характеризується застосуванням необхідних професійно-педагогічних умінь, навичок творчої взаємодії, спрямованих на формування творчих якостей особистості дитини, розкриття її прихованих здібностей.

Це актуалізує необхідність виявлення стану сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗДО ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Стан сформованості готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Логіка дослідження вимагала визначити реальний стан сформованості готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Тому констатувальний етап педагогічного експерименту передбачав вирішення таких взаємопов'язаних завдань: 1) виявити рівень цілеспрямованості студентів щодо фахової діяльності у руслі формування готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, мотивованості до творчості, осмислення ціннісного ставлення до креативної діяльності, поінформованості студентів щодо творчої природи професійно-педагогічної діяльності з дітьми; 2) з'ясувати їхню обізнаність щодо сутнісної характеристики понять «творчість», «творчий потенціал», ознаки їх вияву; 3) визначити вихідний рівень сформованості готовності студентів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

У констатувальному етапі педагогічного експерименту брали участь студенти II курсу, загальною кількістю 120 осіб; із них 28 студентів відділення «Дошкільне виховання» (.....педагогічний коледж), 46 – педагогічного факультету (.....університет імені), 36 студентів відділення «Дошкільне виховання» (.....), 10 студентів факультету «Дошкільна освіта» (.....університету імені), які й становили експериментальну (загальною чисельністю 60 осіб, позначені як ЕГ) та контрольну (загальною кількістю 60 осіб, позначені як КГ) вибірку.

З огляду на мету констатувального етапу – виявлення вихідного рівня сформованості готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – було конкретизовано його завдання, а саме: за допомогою взаємодоповнюючих методик діагностики (анкетування, самооцінка, тестування, виконання творчих та навчально-педагогічних завдань) визначити вихідний рівень сформованості кожного з визначених компонентів готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

У ході його проведення було отримано дані про: наявний рівень креативної спрямованості студентів; креативну освіченість (обізнаність студентів із творчою природою професійно-педагогічної діяльності з дітьми; обсяг знань, умінь і навичок щодо розвитку творчого потенціалу дошкільників); ступінь креативної дії (взаємодії).

Констатувальний етап здійснювався у такому ракурсі: з одного боку, отримання репрезентативної інформації про рівень сформованості кожного структурного компонента готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку; з іншого – визначення та характеристика рівнів сформованості готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на початок формування етапу педагогічного експерименту.

Формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку як інтегративної особистісно-професійної якості, планувалося здійснити у трьох напрямках згідно зі структурною схемою досліджуваного феномена: позитивна динаміка змін мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів. З метою отримання достовірної та різнобічної інформації про вихідний рівень сформованості готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку було розроблено діагностувальний інструментарій, що слугував деталізації вияву показників готовності майбутнього вихователя до

розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Вияв сформованості мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку здійснювався за допомогою визначених дослідницьких методик, які відзначаються високим ступенем репрезентативності, надійності, валідності (див. табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Структурно-компонентна та критеріально-рівнева характеристика сформованості готовності майбутнього вихователя ЗДО до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Компонент	Мотиваційний
Критерій	Суб'єктно орієнтований
Показники вияву:	цілеспрямованість студентів щодо фахової діяльності у руслі формування готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, спрямованість на формування творчого мислення студентів, позитивної мотивованості до творчості, осмислення ціннісного ставлення до креативної діяльності (особистісні цінності).
Діагностувальні методики:	питальник «Мотивація щодо творчості, самостійного творчого пошуку»; шкала оцінки мотивації ставлення до фахової діяльності (за А. Кареліним – у модифікації Л. Яремчук) [103]; методика виявлення особистісних цінностей (питальник САМОАЛ) [83]; діагностика особистісної креативності (Є. Тунік) [103].
Компонент	Когнітивний

Критерій	Інформаційно-пізнавальний
Показники вияву:	поінформованість майбутнього вихователя про творчу природу професійно-педагогічної діяльності з дітьми, розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку; творчість.
Діагностувальні методики:	анкети щодо визначення рівня обізнаності студентів із поняттями «творчий потенціал»; методика діагностики творчої уяви (за З. Курлянд, Ф. Картер – у модифікації Л. Яренчук) [76]; анкета визначення креативної обізнаності майбутнього вихователя ЗДО (рівня професійної компетентності).
Компонент	Діяльнісний
Критерій	Операційно-поведінковий
Показники вияву:	самооцінка творчого потенціалу, творча активність, реалізація теоретичних знань, професійно важливих умінь на практиці, осмислення й усвідомлення власних дій, змісту і методів діяльності, спрямованих на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку, активність саморозвитку, рівень самоактуалізації.
Діагностувальні методики:	тест на визначення професійно важливих умінь; діагностика рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності (характеризується прагненням розвиватися, наявністю якостей особистості, що сприяють саморозвитку, і можливостей реалізації себе в професійній діяльності) (Л. Бережнова)[19]; методика визначення рівня творчої активності (М. Фетискін, В. Козлов, Г. Мануйлов) [49].

Так, рівень сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за мотиваційним компонентом визначався за допомогою діагностування виокремлених показників суб'єктно орієнтованого критерію. Для з'ясування ставлення (цілеспрямованості, вмотивованості) майбутнього вихователя до фахової діяльності було обрано шкалу оцінки мотивації ставлення (за А. Кареліним – у модифікації Л. Яремчук) [103, с.276] (див. Додаток А).

Узагальнені результати, одержані за цим показником, наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Рівень позитивно активного ставлення до фахової діяльності
(констатувальний етап, %)**

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	13,3	8,3
Задовільний	38,3	31,7
Низький	48,4	60

Як бачимо з таблиці, достатній рівень вияву цього показника в контрольній групі зафіксовано у 13,3 % студентів, задовільний – у 38,3 % майбутніх вихователів, а низький – у 48,4 % респондентів. Щодо експериментальної групи, то отримано такі дані: високий рівень спостерігається у 8,3 % студентів, середній – у 31,7 % майбутніх вихователів, низький – у 60% респондентів.

Шкала – питальника САМОАЛ (цінності особистості) [34] (Додаток Б) дозволяє встановити рівень розвитку цінностей людини як самоактуалізованої особистості. До таких цінностей, зокрема А. Маслоу, відносить: істину, добро, красу, цілісність, відсутність роздвоєності, життєвість, унікальність, досконалість, досягнення, справедливість, порядок,

простоту, легкість без зусиль, гру, самодостатність. Перевага цих цінностей вказує на прагнення до гармонійного буття і здорових стосунків із людьми, далеке від бажання маніпулювати ними в своїх інтересах. У дослідженні з переліку цінностей суттєвими щодо розвитку творчого потенціалу особистості нам видаються такі загальнолюдські цінності: самодостатність, істина, доброта, унікальність, справедливість, досконалість, досягнення, цілісність, краса, діагностування яких дозволяє визначити рівень сформованості у студентів особистісних цінностей, значущих у формуванні готовності майбутніх вихователів до розвитку творчого потенціалу дошкільників засобами авторської казки. Однак, відзначимо: система цінностей є істотною особливістю особистості студента за продуктивного їх розвитку у ЗВО.

За результатами, представленими в таблиці 2.3, з'ясовано, що більшість студентів (65 % ЕГ та 53,3 % КГ) знаходиться на низькому рівні, що свідчить про несформованість у них особистісних цінностей; у 30 % студентів ЕГ та 41,7% КГ виявлено задовільний рівень. І лише у 5 % респондентів ЕГ та КГ діагностовано достатній рівень сформованості цінностей особистості. 99

Таблиця 2.3.

**Рівень сформованості у студентів особистісних цінностей
(констатувальний етап)**

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	5	5
Задовільний	30	41,7
Низький	65	53,3

Показник ціле-мотиваційного компонента «Інтерес до креативної діяльності» оцінювався за допомогою методики «Діагностика особистісної креативності» (Є. Тунік), де чотири особливості: допитливість (Д); уява (У); складність (С), схильність до ризику (Р) тісно корелюють із творчими проявами особистості і дозволяють визначити міру їх вияву в респондентів [108] (див. Додаток В): розвинена уява, допитливість – достатній рівень, складність – задовільний рівень; схильність до ризику – низький. Результати діагностування за означеною методикою представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Рівень сформованості у студентів інтересу до креативної діяльності (констатувальний етап)

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	33	8,3
Задовільний	40	45
Низький	56,7	46,7

Таблиця 2.5.

Рівень мотивованості майбутнього вихователя до творчості (позитивна мотивація) (констатувальний етап)

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	6,7	10
Задовільний	36,7	43,4
Низький	56,6	46,6

Зокрема, особистість з особливо розвиненою уявою – загалом схильну до здивування з приводу різних ідей та подій, оскільки бачить їх не так, як

інші, а по-своєму, у яких переважає показник допитливості, які постійно налаштовані на пошук нових можливостей, різноманітних шляхів вирішення поставлених завдань, тобто, така особистість завжди проявляє бажання пізнати якомога більше – діагностовано у 8,3 % студентів у КГ та 3,3% студентів ЕГ (достатній рівень); творчими особистостями (задовільний рівень) можна вважати 45 % студентів у КГ та 40 % – опитуваних у КГ, які орієнтовані на складність – завжди виявляти інтерес до складних речей, понять та ідей, ставити перед собою складні завдання, вирішувати будь-що без сторонньої допомоги та проявляти неабияку наполегливість аби досягти своєї цілі. Для них є необхідним пропонувати складні проблеми та вирішувати складні завдання.

Особистість з розвиненою схильністю до ризику (низький рівень) посвідчили 56,7 % опитаних ЕГ та 46,7 % – КГ: вона може припускатися помилок, не піддаватися впливу чужої думки, а головне надає перевагу ризику аби подивитися, що з цього вийде.

Зауважимо, за узагальненими даними показників мотиваційного компонента готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку (позитивно активне ставлення, вмотивованість майбутнього вихователя до творчості (позитивна мотивація), цілеспрямованість (особистісні цінності), інтерес до креативної діяльності) визначався рівень його сформованості у студентів на констатувальному етапі дослідницько-експериментальної роботи (див. табл.2.6).

Як свідчать дані, відображені в таблиці 2.5, достатній рівень сформованості означеного компонента було виявлено у 9,1 % студентів КГ та у 5,8 % – ЕГ, задовільний – у 42,1 % респондентів КГ та– 34,6 % ЕГ, низький – у 48,8 % майбутніх вихователів КГ та– 59,6 % ЕГ.

Таблиця 2.5.

**Рівень сформованості у студентів мотиваційного компонента
готовності до розвитку творчих здібностей дитини дошкільного
віку (констатувальний етап)**

Показники	Рівень					
	Достатній		Задовільний		Низький	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Позитивно активного ставлення до фахової діяльності	13,3	8,3	38,3	31,3	48,4	60
Мотивованість майбутнього вихователя до творчості	10	6,7	43,4	36,7	46,6	56,6
Цілеспрямованість (особистісні цінності)	5	5	41,7	30	53,3	65
Інтерес до креативної діяльності	8,3	3,3	45	40	46,7	56,7
Узагальнені дані	9,1	5,8	42,1	34,6	48,8	59,6

Аналіз результатів, отриманих під час діагностики мотиваційного компонента, дозволяє стверджувати, що в експериментальній і контрольній групі немає значних розбіжностей у відсотковому вияві.

Рівень сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за *когнітивним компонентом* визначався за допомогою виокремлених показників інформаційно-пізнавального критерію (див. табл. 2.1).

У рамках констатувального етапу дослідження було проведене анкетування для з'ясування рівня креативної освіченості студентів, усвідомленості майбутніми вихователями необхідності розвитку власного творчого потенціалу та його значущості у подальшій професійній діяльності (див. додаток Г).

Такі відповіді студентів, на нашу думку, свідчать про відсутність у них досвіду безпосередньої фахової діяльності в ЗДО і, як наслідок, ці респонденти не усвідомлюють соціально-педагогічного значення та важливості розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, засвідчують недостатню сформованість когнітивного компонента означеної особистісно-професійної якості.

Відомо, що реалізація креативної фахової спрямованості навчання у закладах вищої освіти і перетворення студента на спеціаліста-професіонала не можливі без якісної теоретичної бази знань із фундаментальних наук (когнітивна складова). Проте в сучасних умовах, коли період життя знань у окремих галузях скоротився до 3-5 років, знання в традиційному їх розумінні вже не можуть виступати єдиною і основною метою навчання. Більш цінною для фахівця є здатність до нестандартного, творчого мислення та уяви, розвивати які можна лише за умови інтеграції знань із фахових дисциплін. Навчальні предмети такого циклу виступають цілісною системою, спрямованою на розкриття основ креативної освіти, науково-педагогічних ідей, законів, закономірностей, понять у їх органічній єдності. Вони забезпечують набуття майбутніми фахівцями достатнього рівня знань, що дає можливість застосовувати наукові поняття, закони на практиці, а також сприяють виробленню необхідних умінь і навичок, розвитку їх творчого мислення та уяви.

Враховуючи важливість виокремлених показників, було застосовано методику «Діагностика творчої уяви» (З.Курлянд, Ф.Картер – у модифікації

Л.Яренчук) [76] (Додаток Д). Рівень сформованості у майбутніх вихователів творчої уяви відображено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Рівень сформованості у студентів творчої уяви (констатувальний етап)

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	8,3	10
Задовільний	41,7	36,7
Низький	50,0	53,3

За даними, наведеними в таблиці 2.6, більшість опитаних студентів другого курсу (50 % ЕГ та 53,3 % КГ) перебувала на низькому рівні, що свідчить про нерозвиненість творчої уяви; 41,7 % студентів ЕГ та 36,7 % КГ виявили задовільний ступінь. І лише у 8,3 % майбутніх вихователів ЕГ та 10 % КГ діагностовано достатній рівень сформованості означеного показника.

Щодо якісної характеристики результатів діагностики, то відповіді респондентів визначалися в основному шаблонністю, мали переважно репродуктивний характер, що є підтвердженням переважання низького рівня сформованості когнітивного компонента готовності майбутніх вихователів до розвитку творчого потенціалу дошкільника. Загалом рівень сформованості когнітивного компонента готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дошкільника визначався за середнім арифметичним одержаних результатів. Узагальнені дані, отримані на констатувальному етапі, відображені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

**Рівень сформованості у студентів когнітивного компонента
готовності до розвитку творчих здібностей дитини дошкільного віку
(констатувальний етап)**

Показники	Рівень					
	Достатній		Задовільний		Низький	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Обізнаність студентів із поняттям «творчий потенціал»	1,7	1,7	45	36,7	51,7	61,6
Обізнаність студентів із поняттям творчість, творчі здібності	8,3	11,7	45	41,6	46,7	46,7
Професійна компетентність	16,7	11,7	35	41,7	48,3	46,6
Творча уява	8,3	10	41,7	36,7	50	53,3
Узагальнені дані	9,2	8,8	41,6	39,2	49,2	52

Визначення «Самоактуалізації особистості» у нашому дослідженні здійснено за допомогою питальника САМОАЛ. Цей тест містить 100 пунктів, побудованих за принципом необхідності вибору одного із суджень та оцінюється за одинадцятьма шкалами. Результати, одержані за допомогою даної методики, опрацьовувалися відповідно до ключа. При цьому було виокремлено три шкали: рівень особистості, що прагне до самоактуалізації (достатній показник), рівень консервативної особистості (задовільний показник), рівень домінуючої особистості (низький показник) (таблиця 2.8)

Таблиця 2.8.

**Рівні сформованості у студентів самоактуалізації
(констатувальний етап)**

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	6,7	3,3
Задовільний	36,7	38,3
Низький	56,6	58,4

За даними таблиці 2.8, більшість студентів (56,6 % КГ та 58,4 % ЕГ) перебувала на низькому рівні самоактуалізації; 38,3 % студентів КГ та 36,7 % ЕГ виявили задовільний рівень. І лише у 6,7 % майбутніх вихователів КГ та 3,3% ЕГ діагностовано достатня сформованість означеного показника.

Звертаємо увагу на те, що зміст педагогічної освіти повинен мати випереджувальний характер, бути диференційованим і орієнтованим на підготовку до роботи в різних типах закладів освіти. Особливе місце в структурі особистості посідає при цьому творча активність як властивість живого організму взагалі, і як основа вияву всіх потенційних сил людини зокрема. Зважаючи на вагомість зазначеного, було виокремлено такий показник діяльнісного компонента готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільників засобами авторської казки, як «творча активність», що формується суспільством і зумовлена трудовою діяльністю фахівця.

За твердженням Д. Богоявленської, В. Ляудіс та ін., творча активність студентів яскраво простежується у процесі виконання самостійної науково-дослідної роботи через виявлення таких характеристик творчої особистості, як ініціативність, самостійність, самодіяльність, прагнення до самореалізації, самовираження. Якостями, які відіграють велику роль у формуванні творчої активності майбутніх вихователів, визначено: сміливість (дозволяє не

відступати перед небезпекою); самостійність (незалежність в оцінках, судженнях, діях); готовність до ризику (настанова на дії в умовах невизначеності і можливих небезпечних наслідків); ініціативність (випереджувальне зовнішнє реагування на події конкретними пропозиціями та діями); впевненість у власних силах та здібностях (оцінка своїх сил та здібностей як достатніх для виконання того чи іншого завдання); цілеспрямованість (наявність суб'єктивної системи цілевизначення, потреба в усвідомленні цілей діяльності); працелюбність (позитивне ставлення особистості до процесу трудової діяльності); вміння керувати процесами, пов'язаними з виконанням своєї роботи (довести розпочату справу до кінця – потреба у завершеності дій, орієнтація на отримання результату); емоційна активність (задоволення від процесу творчості), наполегливість (спрямованість на неухильне, всупереч труднощам і перешкодам, досягнення і реалізацію мети).

Зокрема, студенти, які мають достатній рівень наполегливості, ініціативності, самостійності, самодіяльності, активно прагнуть до виконання наміченого, мобілізують свої сили, активно переборюють перепони на шляху до мети – самореалізації, самовираження у креативній педагогічній діяльності. Щодо студентів з низьким рівнем означених якостей, то їм властива невпевненість у своїх фахових здібностях та імпульсивність, чим пояснюється непослідовність у їхній поведінці та діях. Досить часто творчу активність вони описують як показник діяльності, спрямованої на вирішення нестереотипних фахових завдань, що сприяє підвищенню якості праці. Тож, творча активність, з одного боку, відображає повне розкриття сутнісних сил людини, реалізацію її творчого потенціалу, а з іншого – свідоме їх застосування у різних видах діяльності.

У нашій роботі творча активність розглядається як форма діяльності, яка має доцільний характер, конкретну спрямованість і усвідомлюється людиною.

Дослідження рівня творчої активності студентів проводилося за допомогою бесід та спостережень за навчальною діяльністю студентів. За результатами, поданими в таблиці 2.9, більшість студентів (63,3 % ЕГ та 65 % КГ) перебувало на низькому рівні, що свідчить про несформованість у них творчої активності; 31,7 % студентів ЕГ та 30 % КГ виявили задовільний рівень. І лише у 5 % майбутніх вихователів ЕГ та КГ діагностовано достатній рівень сформованості цього показника. Творчо активний педагог створює атмосферу пошукової активності дітей, ініціативності, що стимулює розробку і конструювання нових форм навчальної взаємодії, широке застосування інтерактивних технологій.

Таблиця 2.9.

**Рівень сформованості у майбутніх вихователів творчої активності
(констатувальний етап)**

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	5	5
Задовільний	31,7	30
Низький	63,3	65

Зауважимо, професійні вміння майбутнього педагога загалом акумулюють педагогічні, фахові (вузькоспеціальні) та креативні, що в сукупності забезпечують ефективний розвиток професійної компетентності фахівця, і зокрема майбутнього вихователя. Відтак, для діагностики педагогічних умінь майбутнього вихователя (гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських, комунікативних), був запропонований «Тест для визначення професійно важливих умінь», котрий дозволяє з'ясувати, якими педагогічними вміннями володіють студенти. Процедура проведення тестування полягала в тому, що після ознайомлення зі змістом кожного питання респондентам необхідно було вибрати з числа поданих

варіантів певну якість і оцінити її (за 5-бальною шкалою). Якщо випробуваний одержував середню оцінку вище 5 балів, то рівень сформованості його педагогічних умінь уважався сильно вираженим. Якщо середня оцінка знаходилася в інтервалі від 3,5 до 4,4 бала, то педагогічні вміння вважалися середньо розвиненими (табл. 2.10).

Результати, наведені в таблиці 2.10, свідчать про переважання низького і задовільного рівня сформованості у майбутніх вихователів педагогічних умінь (низький рівень – 55 % респондентів КГ і 58,3% студентів ЕГ; задовільний відповідно 35 % КГ, ЕГ). І лише у 6 % майбутніх вихователів ЕГ та 10 % КГ діагностовано достатній рівень сформованості означеного показника.

Таблиця 2.10

**Рівень сформованості у майбутніх вихователів педагогічних умінь
(констатувальний етап)**

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	6	10
Задовільний	35	35
Низький	58,3	55

Як відомо, саморозвиток характеризується прагненням розвиватися, наявністю якостей особистості, що сприяють саморозвитку, і можливостей реалізації себе в професійній діяльності. Діагностика рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності (Л. Бережнова) [20] (характеризується прагненням розвиватися, наявністю якостей особистості, що сприяють саморозвитку, і можливостей реалізації себе в професійній діяльності) (див. Додаток 3) включає 18 запитань по три передбачуваних відповіді на кожне. Студентам було запропоновано обрати тільки один із визначених варіантів

відповіді. Однозначно вибрані відповіді дозволили визначити рівень рефлексії (прагнення майбутніх вихователів до саморозвитку), самооцінку своїх якостей, що сприяють саморозвитку, оцінку можливостей реалізації себе в професійній діяльності (в даному випадку оцінка проекту педагогічної підтримки як можливості професійної самореалізації) (табл.2.11)

Таблиця 2.11

Рівень сформованості у студентів рефлексії на саморозвиток та реалізації себе в професійно-педагогічній діяльності (констатувальний етап)

Рівень	КГ	ЕГ
	%	%
Достатній	3,3	6,7
Задовільний	30	36,7
Низький	58,4	50

Ступінь сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за діяльнісним компонентом виявлявся за середнім арифметичним одержаних результатів, що відображено в таблиці 2.12.

Відтак, отримані в ході констатувального етапу дані свідчать про переважання низького і задовільного рівнів сформованості у студентів готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за діяльнісним компонентом і в ЕГ, і в КГ. Це підтверджує необхідність створення на формульовальному етапі спеціальних умов, спрямованих на поглиблення прагнення до самоактуалізації, рефлексії на саморозвиток та реалізацію себе в професійно-педагогічній діяльності, сформованості педагогічних умінь, творчої активності.

Таблиця 2.12.

**Рівень сформованості у студентів готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за діяльнісним компонентом
(констатувальний етап)**

Показники	Рівень					
	Достатній		Задовільний		Низький	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Педагогічні вміння	6,7	10	35	35	58,3	55
Прагнення до самоактуалізації	3,3	6,7	38,3	36,7	58,4	56,6
Рефлексія на саморозвиток та реалізацію себе в педагогічній діяльності	3,3	6,7	30	36,7	58,4	50
Творча активність	5	5	31,7	30	63,3	65
Узагальнені дані	5,1	7,1	33,7	33,7	61,3	59,2

На основі узагальнення одержаних даних за показниками вияву всіх компонентів досліджуваної якості було визначено рівні сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

У кількісному вимірі маємо такі результати: достатній рівень сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку виявлено у 6,7 % майбутніх фахівців ЕГ та 8,4 % – КГ, задовільний – у 36,6 % студентів ЗВО – в ЕГ та 38,3 % – в КГ, низький рівень відповідно у 56,7 % респондентів ЕГ та 53,3 % – КГ

Рівні сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку (за даними констатувального етапу)

Таблиця 2.13

Компоненти	Рівень					
	Достатній		Задовільний		Низький	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Мотиваційний	5,8	9,1	34,6	42,1	59,6	48,8
Когнітивний	9,2	8,8	41,6	39,2	49,2	52
Діяльнісний	5,1	7,1	33,7	33,7	61,2	59,2
Узагальнені дані	6,7	8,4	36,6	38,3	53,3	56,7

Отже, на констатувальному етапі виявлено реальний стан сформованості готовності студентів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку у сучасній практиці вищої школи, що у кількісному вимірі має такі результати: достатній рівень сформованості готовності майбутнього вихователя зафіксовано у 8,4 % майбутніх фахівців КГ та 6,7 % – ЕГ, задовільний – у 36,6 % студентів ЗВО – в ЕГ та 38,3 % – в КГ, низький у 53,3 % респондентів ЕГ та 56,7 % – КГ.

2.2. Реалізація педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Результативність і успішність процесу формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку залежить від обґрунтованості педагогічних умов. Зауважимо, поняття

«педагогічні умови» сьогодні широко використовується у дисертаційних дослідженнях, присвячених проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. При цьому воно позначає різні явища, тому вважаємо за доцільне уточнити його розуміння в контексті дослідження. Принагідно зауважимо, що у філософії поняття «умова» розглядається як дещо зовнішнє щодо формування певного явища; як суттєвий компонент комплексу речей (станів), необхідних для виникнення, існування, зміцнення даного об'єкта [71].

Психолого-педагогічна наука традиційно трактує умови як сукупність факторів, обставин, компонентів певного процесу, що забезпечують ефективність його протікання. Сучасні вчені (І. Зязюн [95], В. Моляко [58], С. Сисоєва [22] та ін.) визначають низку умов, що є суттєвими у контексті дослідження, зокрема, це ті, що сприяють вияву творчості (загальний пошук ситуації, самостійні підходи у стимулюванні та заохоченні оригінальних пропозицій, колективне обговорення, конкурси, олімпіади, доброзичливе виправлення помилок); формування навичок використання реальних джерел педагогічної творчості (досягнення в психолого-педагогічній науці, принципи виховання і навчання та закономірності, передовий педагогічний досвід, організація фахової практичної діяльності, процес аналізу роботи); орієнтація на творчу діяльність з уведення в навчальний процес спеціальних елементів (нежорсткі правила, евристичні програми, рекомендації); використання системи організації творчої діяльності, безвідривна педагогічна практика, позааудиторна та колективна робота студентів.

Вважаємо плідною дослідницьку позицію С. Сисоєвої [222] щодо доцільності поділу провідних продуктивних умов стимулювання творчої активності на психологічні та педагогічні, зокрема, умови, що мають позитивний вплив на психологічний стан дітей, при цьому формуючи готовність до міжособистісного спілкування (розв'язання навчально-пізнавальних завдань у творчій атмосфері з метою зниження рівня

тривожності студентів; завдання, виконання яких дозволяє студентам із різним рівнем знань та здібностей змістовно спілкуватися) та умови, що забезпечують організацію творчої роботи студентів, які виявляються у зміні позицій викладача і студента. При чому студенти мають можливість виявляти свою творчість, відчувати і перевіряти свої здібності, знання, вміння та навички, що сформувалися у процесі навчальної діяльності в умовах навчання, наближених до реальних життєвих ситуацій, беруть активну участь у плануванні та організації навчання.

Викладач, за таких умов, виконує роль помічника, консультанта, а не лише носія інформації чи контролера. У нашому розумінні педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, – це сукупність обставин, за яких педагогічний процес протікає цілісно та ефективно, в якому майбутній вихователь позитивно мотивований, креативно обізнаний, здатний оперативно приймати адекватні рішення у непередбачуваних ситуаціях, обирати творчі засоби і прийоми діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії.

У досліджуваному процесі визначаємо сукупність таких достатніх і необхідних обставин, що забезпечують взаємозв'язок і взаємодоповнюваність трьох структурних компонентів формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, акумулюючи креативну спрямованість, креативну освіченість, креативну дію (взаємодію).

Таким чином, результативність формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку визначено такими педагогічними умовами: 1) актуалізація позитивної настанови, мотиваційної цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності; 2) збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного

віку, формування їхньої професійної компетентності; 3) активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії у підсистемах «викладач-студент», «студент-студент».

Перша педагогічна умова – актуалізація позитивної настанови, мотивації, цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності, забезпечує формування мотиваційного компонента готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Ми виходимо з того, що мотиваційна складова підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, включає в себе, насамперед, актуальні потреби особистості (інтерес до креативної діяльності), які здатні забезпечити активність та ефективність креативного процесу. Цільова складова (мета і психологічні настанови) забезпечує характер актуальних потреб людини, їх спрямованість та пріоритетність. Результатом сформованих на основі цільової складової потреб є мотивація (та її рівень) до дії щодо їх вирішення [94].

Наступна педагогічна умова – збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, формування їхньої професійної компетентності – віддзеркалює креативну обізнаність студентів і передбачає доповнення змісту нормативних навчальних дисциплін підготовки майбутнього вихователя («Педагогіка дошкільна», «Основи педагогічної майстерності», «Основи образотворчого мистецтва з методикою викладання») матеріалом щодо розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та викладання спеціально змодельованого курсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя». Обґрунтування означеної умови базувалося на тому, що у процесі фахової підготовки майбутній вихователь повинен оволодіти не тільки знаннями основних питань теорії і практики дошкільного виховання, змістом програми навчання

та виховання дітей дошкільного віку, але й психофізіологічних особливостей дітей дошкільного віку із різним рівнем розвитку творчих здібностей.

Аналіз змісту програми «Педагогіка дошкільна» дозволив встановити, що згідно завдань означеного курсу для навчання майбутніх вихователів творчого підходу до педагогічної діяльності передбачено вивчення таких тем які акцентують увагу на висвітленні питань щодо характеристики творчих ігор дошкільників, інноваційних процесів. Однак вивчення цих тем, на нашу думку, доцільно посилити розкриттям потенціалу інтелектуально-творчих ігор, їх застосування в освітньому процесі ЗДО.

У змісті курсу «Основи педагогічної майстерності» зазначені завдання формують уявлення студентів про цілісну структуру професійної діяльності педагога, в основі якої – особистість як основний суб'єкт її творення; вказують на педагогічну спрямованість і мислення, допомагають усвідомити й оцінити себе в ролі майбутнього вихователя, розкрити свої здібності і ступінь готовності до педагогічної діяльності; виявляють і коригують за допомогою навчальної групи сформовані в окремих студентів стереотипи професійного спілкування, їх самооцінку шляхом співвідношення з думкою групи; сприяють формуванню гнучкого, індивідуального стилю педагогічного спілкування, творчому розв'язанню практичних завдань.

У змісті курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою викладання» зазначені завдання формують у студентів здатність використовувати набуті знання з образотворчого мистецтва в педагогічній діяльності, здатність використовувати доцільні форми, методи та прийоми організації навчання на заняттях з образотворчого мистецтва; здатність використовувати сучасні новітні технології в проведенні занять з образотворчого мистецтва для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Третя педагогічна умова – активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії у підсистемах «викладач-

студент», «студент-студент», «студент-дошкільник» у процесі формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – здійснювалася у форматі створення освітньо-розвивального середовища співтворчості студентів, викладачів, дошкільників в аудиторній та позааудиторній (педагогічна практика) діяльності у процесі впровадження в освітній процес ЗВО елективного курсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя».

Ми виходили з того, що сучасна освіта має ґрунтуватися на засадах суб'єкт-суб'єктного процесу навчання й виховання та забезпечує якісну підготовку майбутніх студентів-вихователів до професійної діяльності, їхнього професійного становлення. Основу гуманістичної педагогіки становить особистісно орієнтоване навчання. Педагогічна взаємодія враховує діяльність педагога і студента та їх взаємини [9; 26; 3]. Суб'єкт-суб'єктна педагогічна взаємодія допомагає студентові стати активним учасником у системі взаємин «викладач-студент», відчутти довіру до себе, до своїх поглядів і думок. За такої умови забезпечується врахування індивідуальності студента, його потреб, можливостей, переживань. Ця взаємодія повинна бути побудованою так, щоб викликати бажання співпрацювати, чути один одного.

Викладач і студент повинні взаємодіяти в освітньому процесі не в позиції «суб'єкт-об'єкт», а в діаді «суб'єкт-суб'єкт», тобто як партнери зі спілкування. Саме такі відносини ефективно впливають на процес навчання, значно активізують пізнавальну діяльність студента, допомагають йому в оволодінні професійними знаннями, вміннями та навичками.

Таким чином, за результатами теоретичного дослідження обгранковано педагогічні умови формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: актуалізація позитивної настанови, цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності, творчості; збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей

дошкільного віку, формування їхньої професійної компетентності; активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії у підсистемах «викладач-студент», «студент-студент». Однак перевірка їх надійності й ефективності вимагає проведення формувального експерименту, спрямованого на здобуття відповідних емпіричних даних.

Результати констатувального експерименту підтвердили правомірність припущення щодо необхідності впровадження в педагогічний процес ЗВО методики формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, базованої на визначених педагогічних умовах.

Формувальний етап педагогічного експерименту мав за мету виявити аргументи щодо ефективності визначених педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку та авторської методики організації цього процесу.

Передбачення та досягнення мети можливе при виконанні поставлених завдань: розробити й експериментально апробувати методику формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, що базується на обґрунтованих педагогічних умовах. Створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку у процесі їх освітньої діяльності є найважливішою складовою професійної діяльності вихователя, де взаємозумовленість і взаємозалежність спільної творчої діяльності педагога і дітей сприяють розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.

В експериментальній групі – цілеспрямовано реалізовувались обґрунтовані педагогічні умови формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Реалізація першої педагогічної умови – актуалізація позитивної настанови, мотивації, цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності, творчості – забезпечує формування мотиваційного компонента

готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, була спрямована на формування показників мотиваційного й частково когнітивного та поведінкового компонентів готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Методика реалізації цієї умови впроваджувалася в освітній процес для посилення позитивної настанови, цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності, творчості (відповідно до показників вияву за кожним компонентом) таким чином: мотиваційний компонент: проблемний діалог з аудиторією: «Креативний вихователь: який він?» (під час проблемного діалогу означене питання обговорювалося в малих групах, висловлювалися різноманітні міркування, що сприяло самостійному вибудовуванню алгоритму розв'язання поставленої проблеми, забезпечуючи формування цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності); фрагменти занять на матеріалі казки «Конструювання загадки», «Конструювання кросвордів» (стимулювання настанови студентів щодо креативної діяльності, вияву творчості у символічній формі) заняття-тренінг «Я – творча особистість» (розвиток творчих здібностей, удосконалення логічного та просторового мислення й уяви. Формування вміння злагоджено і ефективно працювати над виконанням творчого завдання); лекції, розроблення плану роботи клубу інтелектуально-творчо обдарованих; когнітивний компонент: розроблення майбутніми вихователями плану роботи інтелектуального клубу творчо обдарованих дітей «Чомучка-фантазер», який мав забезпечити практичну спрямованість змісту освіти, на саморозвиток і самовизначення здібних та інтелектуально-творчо обдарованих дітей, позитивну вмотивованість щодо креативної діяльності, фантазування; процесуально-діяльнісний: фрагменти занять (колективного складання казок, розповідей): використання педагогом прийомів активізації творчої уяви студента: «Біном фантазії»; «Фантастичні гіпотези» (у формі запитань – відповідей: «Що було б, якби...?», що сприяло активізації позитивної настанови до творчості.

Перша педагогічна умова реалізувалася під час викладання фахових дисциплін та проблемних лекцій із спецкурсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя», який ознайомлював студентів із теоретичними положеннями про творчий потенціал, сприяв вияву творчих здібностей студентів, мав потужний вплив на творче збагачення педагогічного процесу. Вибір проблематики спецкурсу як організаційної основи для проведення формувального етапу педагогічного експерименту був зумовлений низкою міркувань: по-перше, програмою вищої педагогічної школи передбачено курси, які розширюють можливість запровадження саме активних форм підготовки студентів до майбутньої фахової діяльності; по-друге, на другому курсі навчання студентів в основному завершується вивчення психолого-педагогічних дисциплін, тому спецкурс, сприятиме поглибленню та систематизації психолого-педагогічних знань майбутніх вихователів у руслі дослідження; по-третє, елективний курс «Формування творчої особистості майбутнього вихователя» виступив своєрідним інтегруючим ядром, а його регуляторним механізмом – міжпредметні та внутрішньо-предметні зв'язки з відповідними фаховими дисциплінами. Упровадження спецкурсу покликане сприяти вирішенню локальних проблем фахової підготовки студента, однією з яких, виявлених нами на етапі констатувального етапу дослідження, є переважно низький рівень готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Спецкурс «Формування творчої особистості майбутнього вихователя» розрахований на 1,5 кредити: 36 годин – лекційно-практичних занять, 18 годин – індивідуальної роботи та 18 годин – самостійної роботи студентів. Він мав на меті посилити теоретико-прикладну складову підготовки майбутнього вихователя до формування інтелектуально-творчої особистості. Основним завданням пропонованого спецкурсу є формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного

віку, оптимізація на цій основі їхньої особистісної підготовки до майбутньої креативної професійної діяльності шляхом застосування інноваційних технологій. Після вивчення студентам елективного курсу прогнозувалось, що вони повинні: знати сутність, структуру та методи діагностики творчого потенціалу дітей дошкільного віку; вміти створювати педагогічно-креативне середовище в освітньому процесі ЗДО; сприяти формуванню у дошкільників адекватної самооцінки; бути ознайомленими з розвитком сучасних інноваційних технологій навчання для подальшого використання у фаховій діяльності. Зазначимо, що відсутність внутрішньої мотивації та бажання працювати творчо зумовлює превалювання педагогічних кадрів із низьким рівнем творчого потенціалу, а, відтак, відповідальність, гордість за обраний фах, творче ставлення до нього мають усіляко формуватись і розвиватись вищою педагогічною освітою, чому і мав сприяти спецкурс.

Структурно зміст спецкурсу складається з таких розділів: «Теоретичні засади формування інтелектуально-творчої особистості», «Технологія формування інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя в освітньому просторі». Головний акцент у змісті підготовки майбутнього вихователя зроблено на різні форми навчання студентів – лекційні, практичні, з використанням взаємодії, діалогічного спілкування, інтерактивних і творчих завдань. Основною формою організації теоретичної частини спецкурсу були проблемні лекції, що мали таку своєрідність: опорні конспекти готувалися викладачем заздалегідь, і кожен студент мав можливість попередньо ознайомитися з ними у друкованому вигляді або в електронному варіанті; студенти під час лекції не вели записів, у зв'язку з цим лектор мав можливість більше часу приділяти розгляду найбільш складного навчального матеріалу, створювати проблемні ситуації, ставити перед студентами пізнавальні завдання, які потрібно розв'язати; лекція втрачала свою монологічну форму, переходячи в зацікавлений діалог між викладачем і студентами з проблемних питань, що робило процес навчання

більш ефективним. Позааудиторна самостійна робота студентів представлена низкою варіативних завдань, спрямованих як на відпрацювання умінь використання різноманітних методик і технік, так і на узагальнення й систематизацію отриманих знань. Для організації індивідуальної роботи студентів нами були розроблені різні за складністю індивідуальні завдання, які виконувалися на трьох рівнях: репродуктивний, що вимагав від студентів знань основних понять категоріального апарату спецкурсу та вміння їх застосовувати для виконання елементарних завдань; репродуктивно-творчий, який потребував самостійного пошуку, аналізу педагогічної літератури з метою її застосування при виконанні певного завдання; творчо-пошуковий, що передбачав розв'язання індивідуальних завдань (переважно творчого характеру, зокрема, таких, як: тренінги, ділові ігри, інтерактивні технології тощо), розробку тестів та проектів.

Наприклад практичне заняття-ділова гра «Творчий педагог – творча дитина» дозволило поглибити та розширити діапазон знань студентів щодо розвитку творчих здібностей дошкільників; формувати діловий стиль спілкування в практичній професійній діяльності; стимулювати бажання формувати позитивний імідж сучасного, креативного вихователя; виробити відповідні практичні навички. Така форма роботи була пов'язана з розвитком креативної спрямованості студентів на майбутню діяльність, підвищувала їх інтерес до вивчення фахових дисциплін.

Практичне заняття-тренінг «Я – творча особистість» забезпечувало розвиток творчих здібностей студентів, удосконалення логічного та просторового мислення й уяви, формування вміння злагоджено і ефективно працювати над виконанням творчого завдання. Розроблені практичні, самостійні творчі завдання демонстрували рівень сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника з огляду на виокремлені компоненти, критерії та показники. Слід відзначити, що не всі студенти адекватно віднеслися до того, що рівень їхнього творчого

потенціалу був на нижчому рівні, ніж вони сподівались. Це стосувалося студентів із завищеною самооцінкою та низьким рівнем сформованості виокремлених компонентів готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Реалізація другої педагогічної умови – збагачення змістового, організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку – відбувалося через доповнення змісту нормативних навчальних дисциплін підготовки майбутнього вихователя («Педагогіка дошкільна», «Основи педагогічної майстерності») матеріалом щодо розвитку творчого потенціалу дошкільника засобами та викладання теоретичних засад спеціально змодельованого курсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя», через аналіз освітньо-професійної програми та чинних навчальних планів підготовки бакалавра за напрямом 6.010101 «Дошкільна освіта». Це дало змогу констатувати, що цикли дисциплін гуманітарної та соціально-економічної і професійно-орієнтованої (професійно-педагогічної та професійно-практичної) підготовки мають можливості як для творчого розвитку особистості загалом, так і для розвитку інтелектуально-творчого потенціалу майбутнього вихователя. Ми переконані, що для цілеспрямованого формування творчої особистості майбутнього вихователя потребує посилення систематичне включення студентів у професійно орієнтовані практичні ситуації для реалізації здатності трансформувати навчальні і особистісні здобутки (знання, вміння, професійно значущі якості) у площину професійної діяльності через включення до навчальної програми практичних завдань прикладного характеру, що стимулюватиме творчий розвиток дітей дошкільного віку. Зауважимо, за умов утворення системного взаємозв'язку названих навчальних курсів із спеціально змодельованим спецкурсом, забезпечується процес цілеспрямованого формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного

віку. Методика реалізації цієї умови впроваджувалася таким чином: мотиваційний компонент: посилення позитивної настанови щодо підготовки майбутнього вихователя до формування інтелектуально-творчої особистості дошкільника, поінформованості майбутнього вихователя про специфіку професійно-педагогічної діяльності з дітьми, розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку під час викладання спецкурсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя»; когнітивний компонент: бесіда-роздум «Суб'єктивний продукт творчості»; діяльнісний: упровадження методичної роботи з додатковими джерелами інформації щодо творчості.

У контексті навчання студентів практичним навичкам застосування творчої діяльності в ЗДО, переорієнтували психолого-педагогічну практику на інтерактив і відповідно додали до змісту її програми такі завдання: відвідувати заняття провідних вихователів-практиків та колег-студентів із подальшим аналізом, де зверталася увага на характер інтерактивної взаємодії, розробку та апробацію власних творчих завдань для роботи з дітьми; виступи на методичних годинах. Ми переконалися, що завдяки таким завданням у студентів формується рефлексивна позиція як один із критеріїв готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

При цьому, аналізуючи заняття своїх одногрупників, студенти навчаються аналізувати і оцінювати роботу колег, дошкільників та свою власну, бути при цьому критичними та об'єктивними. Творчі здобутки та розробки об'єднували у зроблений єдиний творчий проект, на основі співпраці та співтворчості з іншими студентами-практикантами. При цьому провідною метою було формування творчо діючого педагога, який здатний критично аналізувати та відстоювати свою точку зору, здатний застосовувати інтерактивні технології навчання, створювати свою інноваційну діяльність із розроблення і створення нових засобів.

Вище означені моменти, які, на нашу думку, формують позитивне мотиваційне поле, пробуджують у студентів здатність професійно самовдосконалюватися, шукати нові методи і прийоми навчання, враховуючи, що сучасний вихователь ЗДО має інноваційно мислити, вміти зацікавити колег та дітей дошкільного віку новими ідеями, інформований про новітні педагогічні технології, володіє дослідницькими вміннями, прагне до підвищення свого професійного рівня протягом життя.

Студентам пропонувалися такі завдання, які мали за мету формувати готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: а) активізувати увагу всієї групи не тільки на етапах підготовки та виконання завдань, б) залучати використання раніше засвоєних теоретичних знань і практичних умінь у нових непередбачуваних ситуаціях, в) використовувати оптимальний час на підготовку, наближений до реальних умов ЗДО. Сприятливими чинниками, що впливають на вияв творчої активності, стають умови навчання, коли студент не тільки опановує знання, але й має можливість реалізувати свої фахові функції на творчо-моделюючому рівні. Створення означених умов ми вбачали в проведенні, з одного боку, цілеспрямованої роботи викладача з формування складових творчого потенціалу студентів, а з іншого, – у діяльності студентів, що мала на меті: по-перше, проведення імітаційних фрагментів занять зі збагачення умінь і навичок дітей дошкільного віку; по-друге, методичну роботу з додатковими джерелами інформації; по-третє, добір та самостійну розробку фрагментів занять, творчих вправ; по-четверте, аналіз імітаційної і дослідницької діяльності однокурсників та самоаналіз.

З цього приводу зауважимо, що самоактуалізація в професійній діяльності розумілась як свідомий, цілеспрямований процес реалізації своїх талантів, здібностей, особистісного потенціалу в професійній сфері шляхом підвищення рівня професійної компетентності й розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, що висуває професія до

суб'єктів взаємодії (дошкільники, студенти), умов професійної діяльності та особистої програми розвитку [31]. Обов'язковою умовою створення авторської програми на етапі формувального експерименту було комплексне використання майбутніми фахівцями дошкільної освіти логічно пов'язаних творчих методик різного спрямування. Результати виконаних завдань обговорювалися на круглих столах (представлення розроблених програм з їх попереднім аналізом (відзначення труднощів, які виникали в процесі розробки, а також шляхи їх подолання)).

Майбутні вихователі відзначали такі форми роботи з: створення та інсценування казок, малювання, дидактичні ігри «Створимо казку», «Острів творчості», «Казкові фігурки», тобто ті, які були апробовані на практиці). Таким чином, реалізація другої педагогічної умови поглиблювала креативну обізнаність майбутнього вихователя, спрямованість на формування творчого мислення студентів, розвиток їх інтелектуальних здібностей.

Реалізація третьої педагогічної умови – активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії у підсистемах «викладачстудент», «студент-студент», «студент-дошкільник» – здійснювалася у форматі створення освітньо-розвивального середовища співтворчості студентів, викладачів, дошкільників в аудиторній та позааудиторній (педагогічна практика) діяльності у процесі впровадження в навчальний процес ЗВО елективного курсу «Формування творчої особистості майбутнього вихователя».

Методика реалізації цієї умови впроваджувалася у навчальний процес ЗВО (відповідно до показників вияву за кожним компонентом) таким чином: мотиваційний компонент: фрагменти занять на матеріалі складання авторських казок, творчих розповідей, виконання творчих завдань: «Уявна подорож», «Кольори казок», «Закінчи розповідь», «Дивні перетворення» (спрямованість на формування творчого мислення студентів, звільнення від стереотипів під час інтерактивної взаємодії, активізація творчої уяви у

процесі продуктивного діалогічного спілкування); когнітивний компонент: проведення ділових ігор «Я – творець» (активізація творчої діяльності, інтерактивної взаємодії в підсистемі «студент-студент»), «Аукціон-презентація інноваційних ідей» виявлення студентами креативності в організації аукціону (проектувальні, організаторські вміння), у «презентуванні» своїх ідей, і зокрема; складання «Креативного портфоліо вихователя ЗДО»: авторські ідеї, технології творчості; фрагменти занять зі збагачення умінь і навичок дітей дошкільного віку щодо творчої діяльності (інтерактивна взаємодія у підсистемах «студент-студент», «студент-дошкільник» діяльнісний: заняття-тренінг «Я – творча особистість» (розвиток творчих здібностей, удосконалення логічного та просторового мислення й уяви, формування вміння злагоджено і ефективно працювати над виконанням творчого завдання у процесі діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії у підсистемах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-дошкільник»); творчі завдання. Мікровикладання, застосування імітаційних видів роботи зі студентами, метод case-study (або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, – ситуацій (вирішення кейсів.

Все це дозволило посилити ефективність всебічного дієвого впливу на педагогічний процес, спрямований на формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Пріоритетного значення надавалося реалізації принципу співтворчості, що орієнтує на спільну творчу діяльність у підсистемах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-дошкільник».

На практичних заняттях зі студентами проводилися різноманітні ігри: «Я – творець», завдання якої полягало в обігранні «зустрічі» з видатними філософами і педагогами минувшини (Давнього світу, Античності, Середньовіччя, епохи Відродження) для з'ясування їхнього ставлення до

творчого потенціалу; аукціон-презентація інноваційних ідей (ділова гра) мав на меті продемонструвати фаховий рівень студентів, креативність, творчі надбання, обміняти досвідом, педагогічними знахідками; стимулювати студентів до самовдосконалення та творчого зростання; аукціон-змагання двох команд: «Рационали» та «Творці» – інноваційні оригінальні форми, методи, засоби технології освітньо-виховної роботи.

Суттєвим є те, що при проведенні практичних занять із спецкурсу ми активізували увагу на організації креативно-діалогового навчання у підсистемі «викладач-студент» та «студент-дошкільник» під час мікрОВикладання, яке проводилося не більше 15-20 хв, а його аналіз тривав 5-7 хв. Усі завдання студенти отримували напередодні. Під час розподілу завдань важливим було врахування рівня знань, умінь, сформованість мотиваційної сфери, розвиток педагогічних здібностей, особистісних якостей студентів. Взаємодія під час мікрОВикладання надавала можливість виявити власну індивідуальність, сприяла самопізнанню, самоствердженню себе як майбутнього вихователя дозволяла не тільки оволодіти знаннями, сформувати вміння та навички, але й стала джерелом мотивації, розвивала творчі здібності.

Реалізація принципу поступового ускладнення здійснювалася на основі низки завдань для студентів, які виконували роль «дошкільників». Група студентів (або весь колектив) лише перед початком прийому керувалися інструкціями з описом певної стратегії поведінки, якої вони повинні дотримуватися на занятті, що виключало можливість їхньої попередньої підготовки як «вихователя». Так, ускладнюючи зміст заняття, намагалися сформувати у майбутніх вихователів, передусім, наполегливість, творчу активність (особистісно-професійні якості), креативне мислення, уяву (творчі здібності). При цьому студентам пропонувалися певні поведінкові інструкції. Наприклад, інструкція виконавцю ролі «вихователя»: «Ви вихователь. Ви будете проводити навчальне заняття. Починаєте його з

бесіди. Будьте уважні до ситуації та поведінки дітей на занятті. Ви повинні:

- а) звернути увагу на «особливих дітей»; б) з'ясувати причину відповідної поведінки; в) вплинути на ситуацію з метою залучення «креативного дошкільника» до групової роботи: дати індивідуальне завдання, пояснити матеріал, який залишився незрозумілим, активізувати увагу, частіше включати в роботу тощо». Відзначимо, що спочатку такі заняття сприймалися студентами неоднозначно: деякі сміялися, інші соромилися виконувати вправи при всіх, треті відмовлялися; однак, через деякий час стали по-іншому ставитися до завдань такого типу. Студенти намагалися наблизити умовну ситуацію до реальної, використовуючи на «занятті» методи збагачення творчого потенціалу «дітей дошкільного віку». Усі студенти під час проведення фрагментів занять незалежно від рівня сформованості готовності до розвитку творчого потенціалу дошкільника намагалися якомога краще виконати свою роль. Так, «вихователь» цікаво, емоційно, в швидкому темпі проводив «заняття», а «дошкільники», яких було умовно поділено на таких, що мають достатній, середній на низький рівні творчого потенціалу, виконували завдання, запропоновані «вихователем». Після «розігрування» ситуації відбувалося обговорення. Ставилися запитання до «вихователя» й «дошкільника»: Як ви почувалися під час взаємодії з дошкільником / вихователем? Як реагували на його слова та дії? Запитання до «друзів»: Чи спостерігались агресивні прояви в поведінці вихователя? Які чинники їх провокували? Чи все помічав? Які прояви та дії педагога заважали чи сприяли ефективності педагогічної взаємодії у процесі казкотворення? Про користь застосування подібних видів робіт в експериментальному навчанні свідчило ще й те, що вони стали важливим засобом «перетворення» педагогічної теорії в практику, оскільки в процесі їх використання студенти комплексно послуговувалися своїми теоретичними знаннями і що найголовніше, суттєво змінилася позиція майбутнього вихователя: від слухача, що пасивно отримує знання в готовому вигляді, до

активного креативно дієвого фахівця. При застосуванні імітаційних видів робіт ми виходили з того, що вони більш дієво сприяють оволодінню студентами фаховими практичними вміннями і навичками у процесі формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: конструктивно-моделюючих (планувати і розробляти зміст роботи), організаційних (організовувати навчальний процес, стимулюючи творчу активність дітей), комунікативних (чітко і доступно пояснювати навчальний матеріал), гностичних (уміння оптимально добирати матеріал для певної вікової та типологічної групи), а також умінь і навичок розвивати творчий потенціал дошкільників (поділяти на групи, давати їм відповідні творчі завдання).

Результатом такої роботи стало накопичення у майбутніх вихователів необхідного особистісного досвіду щодо розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Прогнозуємо, що це стане підґрунтям продуктивних реальних фахових дій. У результаті проведеної роботи підвищився рівень творчої активності студентів, їхня думка стала більш розкутою, страх помилитися під час розв'язання завдання було зведено до мінімуму. Можливість творчо працювати стимулювала студентів, адже вони збагатилися новою інформацією, виявили творчі здібності, здобули визнання в групі. Підведення підсумків невід'ємна частина, що включає виявлення помилок, надання порад, рекомендацій, попереднє визначення плану наступного заняття.

Дослідницько-експериментальна робота засвідчила, що при застосуванні імітаційних видів робіт результативними є висловлення студентами власної думки з приводу проведеного заняття, оцінити його корисність, досягнуті результати, допущені помилки з позиції різних суб'єктів суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Практикувалося проведення самоаналізу заняття у такій послідовності: «дошкільники»-«вихователь»-група-викладач. Установлено, що саме процес самоаналізу розвинув у

студентів уміння аналізувати власну фахову поведінку, виявляти помилки, бути самокритичними. Коментарі студентської академічної групи допомогли визначити ступінь інтересу, ефективності, складності проведеного заняття, виявити недоліки, підкреслити дидактичні, комунікативні та технічні здібності учасників «заняття», що вважаємо найкращим засобом для формування адекватної самооцінки та самоактуалізації студентів. Зазначимо, що оволодіння студентами змістом навчального матеріалу має здійснюватися не стільки за допомогою передування готових висновків, скільки шляхом розвитку творчих здібностей.

Поштовхом для подібної діяльності можуть стати такі види завдань, які б стимулювали висловлення власної думки, формували ставлення до певних подій, явищ, людей під час диспутів, обговорень.

Цікавими і конструктивними у руслі дослідження виявилися: аукціон-презентація інноваційних ідей (ділова гра), де студенти аналізували та готували портфоліо «Портфоліо вихователя ЗДО». Створення «Портфоліо вихователя ЗДО» забезпечувало відчуття студентами радості від здолання труднощів, переконувало, повідомлення результатів власної діяльності, визначення здобутків. Тобто, цілеспрямована робота в організованому поєднанні умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу загалом; з переживанням стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прямувала в своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, сподіваннями (з рівнем домагань), або перевершив їх; оптимальне співвідношення між очікуваннями оточуючих, особистості та результатами їх діяльності (успіх). У своєму дослідженні ми вбачали переваги портфоліо принаймні у двох аспектах. По-перше, як демонстрацію значущих результатів практичної діяльності (реалізовані проекти, участь в олімпіадах і конкурсах, проведені дослідження), що дозволяло педагогу проаналізувати, узагальнити і систематизувати результати своєї роботи, об'єктивно оцінити

свої можливості та спланувати дії з подолання труднощів і досягнення більш високих результатів. По-друге, як результативність творчої роботи педагога та альтернативна форма оцінки свого професіоналізму в контексті дослідження. Студентам було запропоновано опрацювати такі різновиди портфоліо: портфоліо досягнень: включав результати роботи студента з певного блоку навчального матеріалу, які були оформлені усіма можливими (відомими, доступними) способами; рефлексивний портфоліо: містив матеріали з оцінки/самооцінки досягнень цілей, особливостей кроків та якостей результатів своєї навчальної роботи; з аналізу специфіки роботи з різними джерелами інформації; відчуттів, обміркувань, вражень; проблемно-орієнтований портфоліо: включав усі матеріали, що відображали цілі, процес і результат розв'язання будь-якої конкретної проблеми; портфоліо для розвитку навичок творчого мислення: містив матеріали стосовно процесу навчання роботи на рівні аналізу синтезу оцінювання; тематичний портфоліо: включав матеріали, що віддзеркалювали роботу студента в рамках певної теми або модуля. Таким чином, портфоліо став інструментом самооцінки та самоактуалізації майбутнього фахівця (професіонала), а, відтак, ефективним засобом оцінки його творчих навчальних досягнень.

Застосування активних методів навчання (самостійна розробка та проведення фрагментів занять з їх подальшим аналізом і самоаналізом, виконання навчально-педагогічних і творчих завдань, складання портфоліо) сприяли організації творчого навчання, де студент може виявити свій творчий потенціал у рамках спеціальності, яку здобуває. Загалом, реалізація визначених педагогічних умов; послідовне їх упровадження мало позитивний вплив на процес формування мотиваційного, когнітивного діяльнісного компонентів готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, а крім того, забезпечувало розвиток відповідних професійно вагомих умінь і навичок у самих студентів.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Результати, одержані за показником після проведення формувального етапу експерименту, засвідчили позитивну динаміку. Вважаємо, що така динаміка змін в експериментальній групі свідчить про доцільність використання під час практичних занять: мікрОВикладання, дискусій, ігор, тренінгу, що позитивно позначилося на емоційній привабливості фахової діяльності. У контрольній групі покращення результатів відбувалося завдяки традиційним лекційним заняттям, у ході яких студенти здобували більше інформації про діяльність вихователя, усвідомлювали необхідність організації навчальної діяльності дітей дошкільного віку у такий спосіб, щоб вона актуалізувала їхній творчий потенціал. Одержані результати засвідчують, що на підставі отриманих професійно значущих знань під час занять із фахових дисциплін та спецкурсу, оволодіння практичними вміннями і навичками студенти експериментальної групи усвідомили цінність майбутньої фахової діяльності, мотиваційної цілеспрямованості щодо розвитку творчого потенціалу дошкільників, на відміну від студентів контрольної групи, в яких спеціально не організовувалася така робота. Результати формувального етапу експериментального дослідження є віддзеркаленням продуктивності цілеспрямованої роботи зі студентами експериментальної групи, оскільки в ході її проведення у майбутніх вихователів зник страх виступати перед аудиторією, що стало можливим завдяки проведенню ними фрагментів уроків, виступів із доповідями, а також у результаті організації тренінгу, використання проєктивних методик, виконання творчих і навчально-педагогічних завдань. Зауважимо, що в контрольній групі, де така робота не проводилася, результати сформованості у студентів ціннісних орієнтацій теж змінилися, але несуттєво.

Рівень сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку після проведення формувального

етапу педагогічного експерименту визначався за середнім арифметичним одержаних результатів показників його вияву. Зафіксовано, що після проведення формувального етапу педагогічного експерименту значно змінилися результати рівнів сформованої готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за мотиваційним у студентів експериментальних груп.

Оскільки, обсяг нашої наукової роботи не дозволяє у повній мірі описати результати формувального етапу експериментального дослідження – представимо порівняльні дані щодо динаміки рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку за результатами проведення констатувального та контрольного етапів в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Динаміка рівнів сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Компонент	Групи	Етапи	Рівень сформованості		
			Достатній	Задовільний	Низький
Мотиваційний	ЕГ	констатувальний	5,8	34,6	59,6
		контрольний	24,6	55	20,4
	КГ	констатувальний	9,1	42,1	48,8
		контрольний	14,2	45,4	40,4
Когнітивний	ЕГ	констатувальний	9,2	41,6	49,2
		контрольний	28	52,5	19,5
	КГ	констатувальний	8,8	39,2	52
		контрольний	17,5	42,5	40
Діяльнісний	ЕГ	констатувальний	5	33,7	61,3
		контрольний	32,5	57,5	10
	КГ	констатувальний	7,1	33,7	59,2

		контрольний	13,4	41,2	45,4
Узагальнені результати	ЕГ	констатувальний	6	36,6	56,7
		контрольний	28,1	55	16,4
	КГ	констатувальний	8,4	38,3	53,2
		контрольний	15	43	42

Згідно з даними таблиці, у розрізі експериментальної та контрольної груп простежується динаміка таких змін: у ЕГ достатній рівень зафіксовано у 35 % студентів (на констатувальному етапі – 8,8%); задовільний рівень виявлено у 56,7% майбутніх вихователів (за результатами констатувального етапу 39,6%); на низькому залишилося 8,3% респондентів (на констатувальному етапі – 51,3%); КГ: достатній рівень – у 13,3% студентів (за результатами констатувального етапу – 6,9%); задовільний рівень зафіксовано у 41,7% майбутніх вихователів (на констатувальному етапі 36,2%); на низькому залишилося 45% респондентів (за результатами констатувального етапу 56,9%).

Нами виявлено, що студенти почали визнавати і навіть схвалювати різноманітність думок, обмірковують протилежні думки, синтезують або інтегрують їх, демонструють свої творчі можливості, які необхідно ще розвивати, не давши їм згаснути. Одержані результати підтверджують, що впродовж навчання студенти опанували вміння й навички розвивати творчий потенціал як свій, так і дітей дошкільного віку. Загалом, отримані після завершення дослідницько-експериментальної роботи дані наочно ілюструють позитивну динаміку рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в ЕГ та КГ на прикінцевому етапі.

Висновки до другого розділу

За результатами теоретичного дослідження виявлено педагогічні умови формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Обґрунтовано сутність педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, а саме: актуалізація позитивної настанови, цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності, творчості; збагачення змістового наповнення організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника, формування їхньої професійної компетентності; активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії в підсистемах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-дошкільник».

У процесі формувального експерименту з'ясовано: майбутні вихователі експериментальних груп мають вищий рівень готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, який констатовано на основі виявлення позитивних змін у показниках мотиваційного, когнітивного, діяльнісного компонентів. Установлено, що кількість студентів із достатнім рівнем сформованості готовності до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в експериментальній групі (ЕГ) підвищилася на 26,2 % у контрольній групі (КГ) – на 6,7%; відсоток майбутніх вихователів із задовільним рівнем сформованості досліджуваної якості в ЕГ підвищився на 17,1%, у КГ – на 5,5%; кількість студентів із низьким рівнем у ЕГ зменшилася на 43%, у КГ – на 11,9 %.

Результати експериментального дослідження підтвердили ефективність розробленої та впровадженої методики реалізації педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У роботі теоретично узагальнено, обґрунтовано та експериментально перевірено методику реалізації педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

1. На основі аналізу теоретичного і практичного матеріалу встановлено різновекторність підходів щодо трактування поняття «готовність», яке вживається у значенні інтегративної якості особистості, що забезпечує її цілеспрямоване вираження, регулює діяльність, психологічний стан, сприяє формуванню настанови на активні дії. У рамках підготовки педагогів до розвитку творчого потенціалу дошкільників особливої актуальності набуває компетентнісний підхід, зорієнтований на формування професійної спрямованості особистості майбутнього педагога, особистісно-діяльнісний та діалогічний підходи, що стимулюють пізнавальну активність і творчий потенціал як дітей дошкільного віку, так і майбутніх педагогів-вихователів у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Феномен «готовність майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку» визначено як інтегративне особистісно-професійне утворення, що акумулює спрямованість на креативну педагогічну діяльність, усебічні знання суті творчого потенціалу дітей дошкільного віку, характеризується застосуванням необхідних професійно-педагогічних умінь, навичок творчої взаємодії, спрямованих на формування творчих якостей особистості дитини, розкриття її прихованих здібностей у процесі творчості.

Уточнено сутність, зміст і структуру базових понять дослідження: «Творчий потенціал дошкільника» потрактовано як інтегративну властивість особистості дитини, що відображає здатність до творчості, характеризує ступінь сформованості творчих здібностей і можливості їх розвитку в діяльності за допомогою нестандартних засобів.

2. Визначено компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), критерії й показники готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Критерієм мотиваційного компонента готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку визначено суб'єктно орієнтований, а показниками його виявлення виокремлено: цілеспрямованість студентів щодо фахової діяльності у руслі формування готовності до розвитку творчого потенціалу дошкільників, позитивна мотивованість до творчості, осмислення ціннісного ставлення до креативної професійної діяльності.

Критерієм сформованості когнітивного компонента визначено інформаційно-пізнавальний, який акумулює такі ключові показники: поінформованість майбутнього вихователя про творчу природу професійно-педагогічної діяльності з дітьми, розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Критерієм діяльнісного компонента готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку визначено операційно-поведінковий із відповідними показниками вияву: самооцінка творчого потенціалу; творча активність; реалізація теоретичних знань, професійно важливих умінь у практичній діяльності; осмислення й усвідомлення власних дій, змісту і методів діяльності в процесі роботи, спрямованих на розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного віку, активність саморозвитку, рівень самоактуалізації.

Виокремлено рівні сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку (достатній, задовільний, низький).

3. Науково обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку: актуалізація позитивної настанови, цілеспрямованості студентів щодо креативної діяльності, творчості; збагачення змістового наповнення організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутнього вихователя

до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, формування їхньої професійної компетентності; активізація творчої діяльності, діалогічного спілкування, інтерактивної взаємодії в підсистемах «викладач-студент», «студент-студент», «студент-дошкільник» у процесі творчості.

Ефективність методики впровадження педагогічних умов формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку доведено у процесі їх експериментальної перевірки. Результати педагогічного експерименту дозволяють констатувати ефективність і доцільність використання методики формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Установлено, що 28,3 % майбутніх вихователів експериментальної групи досягли достатнього рівня, задовільний рівень виявлено у 55 % студентів, на низькому залишилося 16,7 % респондентів. У контрольній групі достатній рівень виявлено у 15 % студентів, задовільний посвідчили 43 % майбутніх вихователів, на низькому – 42 % респондентів.

Зафіксовано, що відсоток студентів експериментальної групи з достатнім і задовільним рівнями сформованості готовності майбутнього вихователя до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку перевищує відсоток студентів контрольної групи: за суб'єктно орієнтованим критерієм – відповідно на 18,8 % та 20,4 %; за інформаційно-пізнавальним критерієм – на 18,8 % і 10,9 %; за операційно-поведінковим – на 27,5 % і 23,8 %.

Аналіз отриманих результатів свідчить, що педагогічний експеримент підтвердив правильність висунутої гіпотези.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. — 141 с.
2. Абросимова Г. В. Интегративно-компонентный подход к процессу подготовки будущих учителей к педагогическому творчеству / Г. В. Абросимова // Новые исследования в педагогических науках. – Вып. 1 (57). – М.: Педагогика. – 1991. – 96 с.
3. Амеліна С. М. Тренінги з розвитку умінь та навичок діалогічного спілкування: посіб. / Світлана Миколаївна Амеліна. – Дніпропетровськ: Пороги, 2005. – 73 с.
4. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Шалва Александрович Амонашвили. – К.: Освита, 1991. – 111 с.
5. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания / Борис Герасимович Ананьев. – М.: АПН РСФСР, 1960. – 487 с.
6. Ананьев Б. Г. Теория ощущений / Борис Герасимович Ананьев. – Л.: ЛГУ, 1961. – 456 с.
7. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс [для творческого саморазвития] / Валентин Иванович Андреев. – Казань: Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
8. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія: [курс лекцій] / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – К.: Генеза, 1996. – 368 с.
9. Аніскіна Н. О. Педагогічна підтримка обдарованості / Надія Олексіївна Аніскіна. – К. : Шкіл. світ : Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с.
10. Арнаудов М. Психологія літературної творчості / Михайло Арнаудов. – М.: Прогрес, 2007. – 654 с.

11. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. [та ін.]. – К. : Видавництво, 2012. – 26 с. 189
12. Барабанщиков В. А. Системогенез чувственого восприятія: избр. психол. тр. / Владимир Александрович Барабанщиков. – М.: МПСИ; Воронеж : МОДЭК, 2011. – 552 с.
13. Барко В. І. Як визначити творчі здібності дитини? / В.І.Барко, А. М. Тютюнников. – К.: Україна, 1991. – 79 с.
14. Барко В.І. Креативність та її діагностика / В.І.Барко, В.Г.Панок, С. В. Лазаревський // Обдарована дитина. – 2001. – № 6. – С. 22–27.
15. Батаршев А. В. Диагностика профессионально важных качеств / Батаршев А. В., Алексеева И. Ю., Майорова Е. В. – СПб.: Питер. – 2007. – 192с.
16. Бачинська Є. М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні / Є. Бачинська // Педагогіка і психологія. – № 1 (54). – 2007. – С.79– 88.
17. Бердяев Н.А. Философия Свободы. Смысл творчества. / Н.А.Бердяев. – М.: Правда, 1989. – 605с.
18. Береговая Л.Б. Ребёнок и книга: книга для воспитателя дитячого сада / Л.М.Гурович, Л.Б. Береговая, В.И.Логинова; под ред. В.И.Логиновой. – М.: Просвещение, 1992. – 64с.
19. Бережна Л.В. Економіко-математичні методи та моделі у фінансах : навч. посібник для вищих навч. закладів / Л.В. Бережна, О.І. Снитюк. К.: Кондор, 2009. – 301с. : іл. + додатки.
20. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / Владимир Павлович Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 302 с.
21. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.

22. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку : становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Ганна Володимирівна Беленька. – К.: Світич, 2006. – 304с.
23. Библик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / С. П. Библик, Г. М. Сюта. – Х. : Фоліо, 2006. – 623 с. 190
24. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / [за заг. ред. О. В. Овчарук]. –К.: К.І.С. – 2004. – С. 45–51.
25. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей / Диана Борисовна Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
26. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству / Диана Борисовна Богоявленская. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
27. Богоявленська Д. Б. Інтелектуальна активність як проблема творчості / Діана Борисівна Богоявленська. – Ростов-на-Дону, 2007. – С. 5–31.
28. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Богуш А.М., Гавриш Н. В., Котик Т. М.. – К.: Слово, 2006. – 304с.
29. Богуш А. М. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності: монографія / А. М. Богуш, Л. І. Березовська. – Одеса: М. П. Черкасов, 2008. – 203 с.
30. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі. – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
31. Бодалев О. О. Сприйняття і розуміння людини людиною / Олексій Олександрович Бодалев. – М. : МГУ, 2002. – 200 с.
32. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1973. – 182 с.

33. Борытко Н. М. Профессионально-педагогическая компетентность педагога [Электронный ресурс] / Н. М. Борытко // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – Режим доступа к журн.: <http://www.eidos.ru/journal / 2007/0930-10.htm>.
34. Бубнова С. С. Методика діагностики ціннісних орієнтацій особистості. – М., 1995.
35. Бурлачук Л.Ф. Введення у проєктивну психологію / Бурлачук Леонід Фокич. – Київ:Вист-С, 1997. – 128с. 191
36. Василюк Ф.Е. Психология переживания. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 200 с.
37. Василевська О. І. Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу / О.І.Василевська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 12 : Психологічні науки. – 2012. – Вип. 39. – С. 30–36.
38. Вачков И.В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку / И.В. Вачков. – М.: Ось-89, 2001. — 144 с.
39. Вахромов Е. Е. Психологические концепции развития человека. Теория самоактуализации: [учеб.пособие] / Е. Е. Вахромов. – М.: Междунар. пед. акад., 2001. – 162 с.
40. Великий тлумачний словник української мови [з дод. і допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
41. Вербець В. Формування та реалізація духовно-творчого потенціалу // Соціальна психологія / В. Вербець. – 2004. – № 3 (5). – С.150-162
42. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
43. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / [Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін.]. – [2-ге вид.]. – К.: Каравела, 2009. – 400 с.

44. Вовковінський М. І. Методика формування педагогічної техніки майбутнього вчителя трудового навчання засобами тренінгу : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Вовковінський Микола Іванович. – Чернігів, 2009. – 292 с.
45. Волков І. П. Вчимо творчості / Ігор Павлович Волков. – К. : Рад. шк., 1988. – С. 90–126.
46. Воронцова Е. Обдарованість : діагностика та система роботи зі здібними дітьми / Е. Воронцова // Психолог. – № 25–28. – 2006. – С. 15. 192
47. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Воронюк Ірина В'ячеславівна. – К., 2003. – 192 с.
48. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Лев Семенович Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
49. Гальперин П. Я., Эльконин Д. Б. К анализу теории Ж. Пиаже о развитии детского мышления / Джон Х. Флейвелл. Генетическая психология Жана Пиаже. Послесловие. – М. : Просвещение, 1967. – 622 с.
50. Гамезо М.В., Домашенко І.А. Атлас по психології [Текст]: информ. метод. матеріали до курсу «Загальна психологія»; учеб. посібник для студентів пед. ін-тов / М. У. Гамезо, І. А. Домашенко. – М.; Просвітництво, 1986. – 272 з.; мул.
51. Гекало Л. Розвиток творчого потенціалу педагога / Л. Гекало // Початкова освіта. – 2014. – № 10. – С. 5-8.
52. Гетта В. Г. Активізація пізнавальної діяльності студентів при вивченні загально-технічних дисциплін / Василь Григорович Гетта. – Чернігів, 1997. – 109 с.
53. Гладилина И. Развитие творческих способностей в учебно-воспитательной деятельности / И. Гладилина // Воспитание школьников. – 2008. – № 9. – С. 14.
54. Гладких В. Е. Формирование профессионально педагогической готовности бакалавра технологического образования как научная проблема /

В. Е. Гладких, М. С. Емец // Вестник оренбургского государственного университета. – 2011. – № 2 (121). – С. 133–139.

55. Головінський І. Педагогічна психологія : навч. посіб. [для вищ. шк.] / Іван Головінський. – К.: Аконт, 2003. – 287 с.

56. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. 193

57. Грузенберг С. О. Гений и творчество : основы теории и психологии творчества / Семен Осипович Грузенберг.– [2-е изд.]. – Минск : Красанд, 2010. – 253 с.

58. Грушевський М. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / Марко Грушевський. – [2-ге вид., стереотип.]. – К. : Либідь, 2011. – 256 с.

59. Гуцан Т. Г. Науково-теоретичний аналіз готовності майбутнього вчителя економіки до профільного навчання старшокласників [Електронний ресурс]. / Т.Г. Гуцан. – Режим доступу до джерела: <http://intkonf.org/gutsantg-naukovo-teoretichniy-analiz-gotovnosti-maybutnogo-vchitelya-ekonomikido-profilnogo-navchannya-starshoklasnikiv/>.

60. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения: монография / Василий Васильевич Давыдов. – М. : ИНТОР, 1996. – 544 с.

61. Даль В. І. Словник української мови : в 11 т. / Володимир Іванович Даль. – Т. 2. – С. 209.

62. Данилова Г. С. Управління процесом становлення професійної компетентності методиста / Галина Степанівна Данилова. – К., 1995. – 80с.

63. Джанни Родари. Грамматика фантазии / Родари Джанни. – М.: «Прогресс», 1978 http://thelib.ru/books/dzhanni_rodari/grammatika_fantazii-read.html

64. Джидарьян И. А. Психология общения и развитие личности / И. А. Джидарьян // Психология формирования и развития личности. – М. : Наука, 1981. – С. 127 –158.

65. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / Глона Миколаївна Дичківська. – К. : ВІПОЛ, 2004. – 256 с.
66. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / [А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін.] ; наук. ред. А. М. Богуш. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с.
67. Донцов А.І. Про ціннісних відносинах особистості / А.І. Донцов // Радянська педагогіка. – 2004. – № 5. – С. 67-76.
68. Дубасенюк О. А. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи: 194 монографія / Олександра Антонівна Дубасенюк. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – 431 с.
69. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: автореф. дисс. на соиск. науч. степени докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика» / К. М. ДурайНовакова. – М., 1983. – 32 с.
70. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: БГУ, 1976. – 176 с.
71. Енциклопедія освіти / [Бех І. Д., Бібік Н. М., Биков В. Ю. та ін.]; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
72. Желанова В.В. Рефлексивно-контекстная образовательная среда как сфера профессиональной подготовки специалистов дошкольного образования / В.В. Желанова // Дошкольное образование: наука – практике: Международная научно-практическая конференция (8 октября 2015 г.): сборник научных статей.– Могилев, МГУ им. А. Кулешова, 2015.– С. 287 – 292.
73. Желанова В.В. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника: сутність та структура / В.В. Желанова //

Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – Випуск 1 (38) – С. 123 – 126.

74. Закон України «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>; <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628>

75. Замелюк М. Сучасний вихователь – креативна особистість / М. Замелюк // Дошкільне виховання. – № 5. – 2013. – С. 13.

76. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник / Сергій Степанович Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.

77. Зараковский Г.М. Психологический потенциал индивида и популяции / Г.М. Зараковский, Г.Б. Степанова // Человек. – №3. – 1998. – С. 50-59.

78. Зеер Э. Компетентносный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Симанюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23–30.

79. Зимняя И. А. Компетентностный подход: каково его место в системесовременных подходах к проблемам образования? (теоретикометодический аспект) / И .А. Зимняя // Высшее образование. – 2006. – № 8.– С. 21–26.

80. Зинкевич-Евстигеева Т. Практикум по сказкотерапии / Т. ЗинкевичЕвстигеева, Т.Грабенко – СПб. : Питер, 2001. – 315 с.

81. Зинкевич-Евстигнеева Т. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии / Татьяна Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Златоуст, 1998. – 352 с.

82. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Проективная диагностика в сказкотерапии: учебное пособие / Т.Д.Зинкевич-Евстигнеева, Е.А.Тихонова. – СПб. : Речь, 2003. – 203 с.

83. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підруч. [для вузів] / Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
84. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П.Ильин. – СПб. : Питер, 2011. – 444с
85. Исаев И Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя /Илья Федорович Исаев. – М.: Академия, 2004. – 240 с.
86. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / Анатолій Олександрович Івченко. – Харків : Фоліо, 2006. – 540 с.
87. Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практиці : монографія / [Балл Г. О., Губенко О. В., Завгородня О. В. та ін.] ; за ред.Г. О. Балла. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 206 с.
88. Каган М.С. Философская теория ценности / Моисей Самойлович Каган. –СПб. : Петрополис, 1997. – 205 с.
89. Кадченко Л.П. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка: дисс. ... 198канд. пед. наук : 13.00.01 / Кадченко Людмила Петровна. – Х. , 1992. – 173с.
90. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл] / Людмила Миколаївна Карамушка. – К.: Либідь, 2004. – 424 с.
91. Карелин А.А. Большая энциклопедия психологических тестов / Андрей Александрович Карелин. – М. : Эксмо, 2007. – 416 с.
92. Карпенко С.В. Инструменты стимуляции креативности [Электронный ресурс]. / С. В. Карпенко //– Режим доступа: <http://isarrfe.trainet.org/materials/practicum/practicum2.shtml>.
93. Карпинская Н. С. Художественное слово в воспитании детей / Н. С. Карпинская. – М.: Педагогика, 1972. – 150 с.

94. Кічук Н.В. Нова парадигма освіти: актуалізація творчості вчителя школи першого ступеня / Н.В.Кічук // Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти. – К.: Педагогіка, 2004. – С.35–39.
95. Клепиков О.І. Основи творчої особи: [навч. посібник для студ.] / Клепиков О.І., Кучерявий І.Т. – К. : Вища шк., 2000. – 295 с.
96. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов- на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. – 512 с.
97. Ключевые компетенции и образовательные стандарты: Доклад А. В. Хуторского на Отделении философии образотворческой и теоретической педагогики. РАО 23 апреля 2005г. [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской – Центр «Эйдос». – Режим доступа: www.eidos.ru/news/compet.htm
98. Коберник О.С. Розробка творчих проєктів на уроках технічної праці / О.С.Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – №2. – С.41 – 45.
99. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г. М. Коджаспирова, А. Ю.Коджаспиров. – М.: Академия, 2000. – 176 с.
100. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.
101. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / під ред. О. Л. Кононко. – К.: Ред. журн. «Дошкільневиховання», 2003. – 243 с.
102. Кондратенко Р.В. Формування готовності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до виховання відповідальності: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кондратенко Руслана Василівна. – Черкаси, 2009. – 245 с.
103. Кононко О.Л. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі» / Олена Леонідівна Кононко // Дошкільне виховання. – 2008. – № 7.

104. Кононко О.Л. Орієнтир сьогодення – компетентна особистість / Олена Леонідівна Кононко //Дошкільне виховання. – 2005. – № 7. – С. 7–9.
105. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) : монографія / Олена Леонідівна Кононко. – К.: Стилос, 2000. – 336 с.
106. Концепція педагогічної компетенції [Електронний ресурс] / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова, Б. С. Кришук, С. І. Тафінцева // Режим доступа: <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233>.
107. Коробкова Т. А. Асертивність як вид педагогічної комунікації- Н.Новгород: Вид. ВПШ, 2000, с.138-139
108. Короткий тлумачний словник української мови / під ред. Л. Л. Глумецької. – К. : Рад. шк., 1978. – 296с.
109. Костюк Г. С. Мышление: Педагогическая энциклопедия : в 4-х. / Г. С. Костюк. – М. : Советск. энциклопедия, 1964. – Т. 1. – 831 с.
110. Кравчук П. Ф. Формирование развитой творческой личности студента (философско-социологический и методический анализ) / П. Ф. Кравчук. – Киев : Вища школа, 1984. – 154 с.
111. Краснорядцева О. М. Ценностная дитерминация профессионального поведения педагогов // Сибирский психологический журнал. – Томск, 1998. – № 7. – С. 25-29
112. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В.Г.Кремень. – К. : Пед.думка. – 2009. – 520 с.
113. Кречетников К. Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе: монография / Константин Геннадиевич Кречетников. – М.: Госкоорцентр, 2002. – 296с.
114. Кузьмина (Головко-Гаршина) Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Нина Васильевна Кузьмина (Головко-Гаршина). – М., 2001. – 144 с. – (Труды / Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов).

115. Кузьмина Н. В. Понятие «педагогической системы» и критерии её оценки // Методы системного педагогического исследования / Нина Васильевна Кузьмина. – М., 2002. – С. 7–52.

116. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Нина Васильевна Кузьмина. – М.: Высшая шк., 1989. – 167 с.

117. Кульчицька О. І. Специфіка дитячої обдарованості [Текст] / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2001. – № 1. – С.18-21.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А**Шкала оцінки мотивації ставлення до фахової діяльності (за****А. Кареліним – у модифікації Л. Яренчук)**

Усі пункти шкали оцінюються в балах від 1 до 5 та виражають позитивне або негативне ставлення до актуалізації творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Загальна оцінка складається з балів за рядками. Варіанти відповідей на судження можуть бути «так», «скоріше так, ніж ні», «не можу відповісти», «скоріше ні, ніж так», «ні».

1. Чи бажали б Ви створити щось нове у сфері своєї майбутньої фахової діяльності?

2. Якщо Ви позбавитесь можливості працювати вихователем, то чи втратить сенс Ваше життя?

3. Чи лякають Вас несподіванки у фаховій діяльності, які потребують нових виходів із ситуацій?

4. Чи вважаєте Ви, що традиційні навчальні заняття сприяють актуалізації творчого потенціалу дошкільників?

5. Чи відвідували б Ви заради нових фахових знань щодо розвитку творчого потенціалу спеціальні заняття, навіть, якщо це пов'язано з незручностями?

6. Чи вбачаєте Ви в дитині активного учасника навчально-виховного процесу?

7. Чи вважаєте Ви, що тільки знання, отримані Вами під час навчання у вищому навчальному закладі, дають можливість здійснювати фахову діяльність, спрямовану на актуалізацію творчого потенціалу дошкільників?

8. Чи вважаєте Ви, що Ваша фахова діяльність сприятиме актуалізації творчого потенціалу дошкільників?

9. Чи вважаєте Ви, що актуалізація творчого потенціалу має першорядне значення, сприяючи розвитку творчих здібностей дошкільників?

10. Чи згодні Ви з тим, що в ДНЗ не слід актуалізувати творчий потенціал дітей?

11. На Вашу думку, чи обов'язково завдання актуалізації творчого потенціалу дошкільників повинне супроводжувати Вашу фахову діяльність?

12. Чи викликають у Вас утруднення застосування інноваційних технологій?

13. Чи враховували Ви, обираючи професію, стан сформованості власного творчого потенціалу?

14. Чи втрачає вихователь, який спрямовує педагогічну роботу на актуалізацію творчого потенціалу дошкільників, можливість застосування традиційного підходу до навчання?

15. Чи зацікавлюють Вас нові ідеї, спрямовані на актуалізацію творчого потенціалу дітей дошкільного віку.

Загальна сумарна оцінка результатів складається за ключем.

Ступінь мотивації ставлення майбутніх вихователів до розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку

Низький – 15-29 – характеризується низьким рівнем розвитку мотивації, труднощами у поєднанні здобутих теоретичних знань із практикою навчально-виховної роботи в ЗДО, фрагментарністю знань з педагогіки психології, методики та інших спеціалізованих дисциплін, невизначеним мотиваційно-ціннісним ставленням до майбутньої професії.

Середній – 30-44 – характеризується активністю у виконанні навчально-професійних завдань, середнім рівнем сформованості мотивації як особистісної якості, здатністю до саморозвитку, однак недостатнім рівнем самоаналізу та самооцінки

Високий – 45 і вище – характеризується мотиваційно-ціннісним ставленням до майбутньої педагогічної діяльності, прагнення до

самовдосконалення, здобуття нових професійних знань, усвідомлення суспільної значущості професійної діяльності, гуманістичну спрямованість особистості, високий рівень емпатії, узагальненість та систематизованість теоретичних знань та вміле поєднання їх із практикою навчально-виховної діяльності.

ДОДАТОК Б

Методика виявлення стилю само актуалізації**(питальник САМОАЛ)****(визначення самоактуалізації особистості, виявлення особистісних цінностей)**

Мета: 1) визначити загальний рівень реалізації особистістю її потенційних можливостей; 2) з'ясувати рівень самоактуалізації за окремими її виявами; 3) виявити можливі напрямки самовдосконалення особистості.

1. А) Настане час, коли я заживу по-справжньому, не так, як зараз.
Б) Я впевнений, що живу по-справжньому вже зараз.
2. А) Я дуже захоплений власною професією.
Б) Не можу сказати, що мені подобається моя робота і те, чим я займаюсь.
3. А) Якщо незнайома людина зробить мені послугу, я почуваю себе зобов'язаним їй.
Б) Приймаючи послугу незнайомої людини, я не почуваю себе зобов'язаним їй.
4. А) Мені буває важко зрозуміти свої почуття.
Б) Я завжди можу зрозуміти свої почуття.
5. А) Я часто замислююсь над тим, чи правильно я поведив себе в тій або іншій ситуації.
Б) Я рідко замислююсь над тим, наскільки правильна моя поведінка.
6. А) Я внутрішньо ніяковію, коли мені говорять компліменти.
Б) Я рідко ніяковію, коли мені кажуть компліменти.
7. А) Здатність до творчості – природна властивість людини.
Б) Далеко не всі люди наділені здатністю до творчості.
8. А) У мене не завжди вистачає часу на те, щоб стежити за новинками літератури і мистецтва.
Б) Я докладаю зусиль, намагаючись стежити за новинками літератури і мистецтва.
9. А) Я часто приймаю ризиковані рішення.
Б) Мені важко приймати ризиковані рішення.
10. А) Інколи я можу дати співрозмовнику зрозуміти, що він мені здається дурним і нецікавим.

Б) Я вважаю неприпустимим дати зрозуміти людині, що вона мені здається

дурною і нецікавою.

11. А) Я люблю залишати приємне “на потім”.

Б) Я не залишаю приємне “на потім”.

12. А) Я вважаю нечемним переривати розмову, якщо вона цікава тільки моєму

співрозмовнику.

Б) Я можу швидко і невимушено переривати розмову, яка цікава тільки одній

стороні.

13. А) Я прагну до досягнення внутрішньої гармонії.

Б) Стан внутрішньої гармонії майже недосяжний.

14. А) Не можу сказати, що я собі подобаюсь.

Б) Я собі подобаюсь.

15. А) Я думаю, що більшості людей можна довіряти.

243

Б) Думаю, що без крайньої необхідності людям довіряти не варто.

16. А) Погано оплачувана робота не може приносити задоволення.

Б) Цікава, творча робота – сама по собі вже винагорода.

17. А) Досить часто мені нудно.

Б) Мені ніколи не буває нудно.

18. А) Я не буду відступати від власних принципів навіть заради корисних

справ, за які міг би розраховувати на людську вдячність.

Б) Я б відступив від своїх принципів заради справ, за які люди були б мені

вдячні.

19. А) Інколи мені важко бути щирим.

Б) Мені завжди вдається бути щирим.

20. А) Коли я подобаюсь собі, мені здається, що я подобаюсь і оточуючим.

Б) Навіть коли я собі подобаюсь, я розумію, що є люди, яким я неприємний.

21. А) Я довіряю своїм зненацька виниклим бажанням.

Б) Свої раптові бажання я завжди намагаюся осмислити.

22. А) Я повинен бути досконалим у всьому, що я роблю.

Б) Я не занадто засмучуюсь, якщо мені не вдається бути досконалим.

23. А) Егоїзм – природна властивість будь-якої людини.

Б) Більшості людей егоїзм не властивий.

24. А) Якщо я не відразу знаходжу відповідь на запитання, то можу відкласти

його на деякий час.

- Б) Я буду шукати відповідь на запитання, що цікавить мене, незважаючи на витрати часу.
25. А) Я люблю перечитувати книги, які мені сподобались.
Б) Краще прочитати нову книгу, ніж повертатися до прочитаної.
26. А) Я намагаюся поводитись так, як очікують оточуючі.
Б) Я не схильний задумуватись над тим, чого чекають від мене оточуючі.
27. А) Минуле, нинішнє і майбутнє здаються мені єдиним цілим.
Б) Думаю, моє нинішнє не дуже пов'язане з минулим або майбутнім.
28. А) Більша частина того, що я роблю, приносить мені задоволення.
Б) Лише деякі з моїх занять по-справжньому мене тішать.
29. А) Прагнучи розібратись в характері і почуттях оточуючих, люди часто бувають нетактовні.
Б) Прагнення розібратись в характері і почуттях оточуючих людей цілком природне і виправдовує деяку нетактовність.
30. А) Я добре знаю, які почуття я здатен відчувати, а які – ні.
Б) Я ще не зрозумів до кінця, які почуття я здатен відчувати.
31. А) Я відчуваю докори сумління, якщо серджусь на тих, кого люблю.
Б) Я не відчуваю докорів сумління, якщо серджусь на тих, кого люблю.
32. А) Людина повинна спокійно ставитись до того, що вона може почути про себе від інших.
Б) Цілком природно образитись, почувши неприємну думку про себе.
33. А) Зусилля, яких потребує пізнання істини, варті того, бо приносять користь.
Б) Зусилля, яких потребує пізнання істини, варті того, бо приносять задоволення.
34. А) В складних ситуаціях треба діяти випробованими засобами – це гарантує успіх.
Б) В складних ситуаціях треба знаходити принципово нові рішення.
35. А) Люди рідко дратують мене.
Б) Люди часто мене дратують.
36. А) Якщо б була можливість повернути минуле, я б там багато чого змінив.
Б) Я задоволений своїм минулим і не хочу в ньому нічого змінювати.
37. А) Головне в житті – приносити користь і подобатись людям.
Б) Головне в житті – робити добро і служити істині.
38. А) Інколи я боюся виглядати занадто ніжним.
Б) Я ніколи не боюся проявляти свою ніжність.

39. А) Я вважаю, що висловити свої почуття важливо за будь-яких обставин.
 Б) Не варто необдуманно висловлювати свої почуття, не зваживши ситуацію.
40. А) Я вірю в себе лише тоді, коли відчуваю, що можу вирішити свої проблеми.
 Б) Я вірю в себе навіть тоді, коли не здатен вирішити свої проблеми.
41. А) Здійснюючи вчинки, люди керуються взаємними інтересами.
 Б) За своєю природою люди схильні піклуватись лише про власні інтереси.
42. А) Мене цікавлять всі нововведення в моїй професійній сфері.
 Б) Я скептично ставлюсь до більшості нововведень в своїй професійній області.
43. А) Я думаю, що творчість повинна приносити користь людям.
 Б) Я вважаю, що творчість повинна приносити людям задоволення.
44. А) У мене завжди є своя власна точка зору з важливих питань.
 Б) Формуючи свою точку зору, я схильний прислуховуватися до думок поважних і авторитетних людей.
45. А) Секс без любові не є цінністю.
 Б) Навіть без любові секс – дуже значуща цінність.
46. А) Я почуваю себе відповідальним за настрій співрозмовника.
 Б) Я не почуваю себе відповідальним за це.
47. А) Я легко мирюся зі своїми слабкостями.
 Б) Змиритися зі своїми слабкостями мені нелегко.
48. А) Успіх в спілкуванні залежить від того, наскільки людина здатна розкрити себе іншому.
 Б) Успіх в спілкуванні залежить від уміння підкреслити свої переваги і приховати недоліки.
49. А) Моє почуття самоповаги залежить від того, чого я досягнув.
 Б) Моє почуття самоповаги не залежить від моїх досягнень.
50. А) Більшість людей призвичаїлися діяти “за лінією найменшого опору”.
 Б) Думаю, що більшість людей до цього не схильні.
51. А) Вузька спеціалізація необхідна для вченого.
 Б) Заглиблення у вузьку спеціалізацію робить людину обмеженою.
52. А) Дуже важливо, чи є у людини в житті радощі пізнання і творчості.
 Б) В житті дуже важливо приносити користь людям.
- 245
53. А) Мені подобається брати участь в палких суперечках.
 Б) Я не люблю суперечок.
54. А) Я цікавлюся віщуваннями, гороскопами, астрологічними прогнозами.
 Б) Подібні речі мене не цікавлять.

55. А) Людина повинна працювати заради задоволення своїх потреб і блага своєї сім'ї.
 Б) Людина повинна працювати, щоб реалізувати свої здібності і бажання.
56. А) У вирішенні особистих проблем я керуюсь загальноновизнаними уявленнями.
 Б) Свої проблеми я вирішую так, як вважаю за потрібне.
57. А) Воля потрібна для того, щоб стримувати бажання і контролювати почуття.
 Б) Головне призначення волі – підштовхувати зусилля і збільшувати енергію людини.
58. А) Я не соромлюсь своїх слабкостей перед друзями.
 Б) Мені нелегко виявляти свої слабкості навіть перед друзями.
59. А) Людині властиве прагнення до нового.
 Б) Люди прагнуть до нового лише за необхідністю.
60. А) Я думаю, що вираз “вік живи – вік навчайся” є хибним.
 Б) Вираз “вік живи – вік навчайся” я вважаю істинним.
61. А) Я думаю, що сенс життя полягає в творчості.
 Б) Навряд чи в творчості можна знайти сенс життя.
62. А) Мені буває непросто познайомитися з людиною, яка мені симпатична.
 Б) Я не маю труднощів, знайомлячись з будь-ким.
63. А) Мене засмучує, що значна частина життя минає даремно.
 Б) Не можу сказати, що деяка частина мого життя минає даремно.
64. А) Для обдарованої людини є неприпустимим нехтування своїм обов'язком.
 Б) Талант і здібність важать більше, ніж обов'язок.
65. А) Мені добре вдається маніпулювати людьми.
 Б) Я вважаю, що маніпулювати людьми неетично.
66. А) Я намагаюся уникати засмучення.
 Б) Я роблю те, що вважаю за потрібне, незважаючи на можливі засмучення.
67. А) В більшості ситуацій я не можу дозволити собі блазнювати.
 Б) Є безліч ситуацій, в яких я можу дозволити собі блазнювати.
68. А) Критика на мою адресу знижує мою самооцінку.
 Б) Критика практично не впливає на мою самооцінку.
69. А) Заздрість властива тільки невдахам, які вважають, що їх обійшли.
 Б) Більшість людей заздрісні, хоча і намагаються це приховати.
70. А) Вибираючи для себе заняття, людина повинна враховувати його суспільну значимість.
 Б) Людина повинна займатися передусім тим, що їй цікаво.

71. А) Я думаю, що для творчості необхідні знання в обраній області.
 Б) Я думаю, що знання для цього зовсім не обов'язкові.
72. А) Я можу сказати, що живу з відчуттям щастя.
 Б) Я не можу сказати, що живу з відчуттям щастя.
- 246
73. А) Я думаю, що люди мають аналізувати себе і своє життя.
 Б) Я вважаю, що самоаналіз приносить більше шкоди, ніж користі.
74. А) Я намагаюся знайти пояснення навіть для тих своїх вчинків, котрі роблю просто тому, що мені це хочеться.
 Б) Я не шукаю пояснення для своїх дій і вчинків.
75. А) Я впевнений, що кожний може прожити своє життя так, як йому хочеться.
 Б) Я думаю, що у людини мало шансів прожити своє життя так, як хотілося б.
76. А) Про людину ніколи не можна сказати із впевненістю, добра вона чи зла.
 Б) Добра людина чи зла – це видно одразу.
77. А) Для творчості потрібно дуже багато вільного часу.
 Б) Мені здається, що в житті завжди можна знайти час для творчості.
78. А) Зазвичай я бажаю переконати співрозмовника, що я маю рацію.
 Б) В суперечці я намагаюся зрозуміти точку зору співрозмовника, а не переконати його.
79. А) Якщо я роблю щось винятково для себе, мені буває ніяково.
 Б) Я не відчуваю ніяковості в такій ситуації.
80. А) Я вважаю себе творцем свого майбутнього.
 Б) Навряд чи я сильно впливаю на власне майбутнє.
81. А) Вираз “добро має бути з кулаками” я вважаю правильним.
 Б) Навряд чи правильний вираз “добро має бути з кулаками”.
82. А) Я думаю, недоліки людей значно помітніші, ніж їхні чесноти.
 Б) Чесноти людини побачити значно легше, ніж її недоліки.
83. А) Інколи я боюся бути самим собою.
 Б) Я ніколи не боюся бути самим собою.
84. А) Я намагаюся не згадувати про свої минулі неприємності.
 Б) Час від часу я схильний повертатися до спогадів про минулі невдачі.
85. А) Я вважаю, що метою життя повинно бути щось значне.
 Б) Я зовсім не вважаю, що метою життя неодмінно повинно бути щось значне.
86. А) Люди прагнуть того, щоб розуміти і довіряти одна одній.
 Б) Замикаючись в колі власних інтересів, люди не розуміють оточуючих.
87. А) Я намагаюся не бути “білою вороною”.
 Б) Я дозволяю собі бути “білою вороною”.
88. А) В довірливій бесіді люди, зазвичай, щирі.

Б) Навіть в довірливій бесіді людині важко бути щирою.

89. А) Буває, що я соромлюсь виявляти свої почуття.

Б) Я ніколи цього не соромлюсь.

90. А) Я можу робити щось для інших, не вимагаючи, щоб вони це оцінили.

Б) Я маю право очікувати від людей, що вони оцінять те, що я для них роблю.

91. А) Я виявляю свою приязнь до людини незалежно від того, чи взаємна

вона.

Б) Я рідко виявляю свою приязнь до людини, не будучи впевненим, що вона

взаємна.

92. А) Я думаю, що в спілкуванні потрібно відкрито виявляти своє невдоволення іншими.

247

Б) Мені здається, що в спілкуванні люди повинні приховувати взаємне невдоволення.

93. А) Я приймаю наявність протиріч в самому собі.

Б) Внутрішні протиріччя знижують мою самооцінку.

94. А) Я прагну відкрито висловлювати свої почуття.

Б) Думаю, що у відкритому прояві почуттів завжди є елемент нестриманості.

95. А) Я впевнений в собі.

Б) Не можу сказати, що я впевнений в собі.

96. А) Досягнення щастя не може бути головною метою людських стосунків.

Б) Досягнення щастя – головна мета людських стосунків.

97. А) Мене люблять, тому що я цього заслуговую.

Б) Мене люблять, тому що я сам здатен любити.

98. А) Нерозділене кохання здатне зробити життя нестерпним.

Б) Життя без кохання гірше, аніж нерозділене кохання в житті.

99. А) Якщо розмова не вдалася, я спробую побудувати її інакше.

Б) Зазвичай розмова не складається через неухважність співрозмовника.

100. А) Я намагаюся справити на людей гарне враження.

Б) Люди бачать мене таким, який я насправді.

Ключ № 1

Прагнення до самоактуалізації виявляється такими позиціями тесту:

1. Б 16. Б 31. Б 46. Б 61. А 76. А 91. А

2. А 17. Б 32. А 47. А 62. Б 77. Б 92. А

3. Б 18. А 33. Б 48. А 63. Б 78. Б 93. А

4. Б 19. Б 34. Б 49. Б 64. Б 79. Б 94. А

5. Б 20. Б 35. А 50. Б 65. Б 80. А 95. А

- 6. Б 21. А 36. Б 51. Б 66. Б 81. Б 96. Б
- 7. А 22. Б 37. Б 52. А 67. Б 82. Б 97. Б
- 8. Б 23. Б 38. Б 53. А 68. Б 83. Б 98. Б
- 9. А 24. Б 39. А 54. Б 69. А 84. А 99. А
- 10. А 25. А 40. Б 55. Б 70. Б 85. А 100. Б
- 11. А 26. Б 41. А 56. Б 71. Б 86. А
- 12. Б 27. А 42. А 57. Б 72. А 87. Б
- 13. А 28. А 43. Б 58. А 73. А 88. А
- 14. Б 29. Б 44. А 59. А 74. Б 89. Б
- 15. А 30. А 45. А 60. Б 75. А 90. А

Оцінна шкала

Кількість збігів відповідей за ключем № 1 визначає загальний рівень самоактуалізації особи у відсотках.

Ключ № 2

Окремі шкали питальника САМОАЛ подані в таких позиціях:

1. Орієнтація в часі: 1Б, 11А, 17 Б, 24Б, 27 А, 3 Б, 54Б, 63Б, 73 А, 80 А.
2. Цінності: 2А, 16Б, 18А, 25А, 28А, 37Б, 45А, 55. Б, 61. А, 64 Б, 72 А, 81. Б, 85А, 96Б, 98Б.
3. Погляд на природу людини: 7А, 15А, 23Б, 41А, 50. Б, 59 А, 69 А, 76 А, 82Б, 86 А. 248
4. Потреба в пізнанні: 8Б, 24 Б, 29 Б, 33 Б, 42 А, 51 Б, 53 А, 54Б, 60 Б, 70Б.
5. Креативність (прагнення до творчості): 9 А, 13 А, 16 Б, 25 А, 28 А, 33 Б, 34 Б, 43 Б, 52 А, 55 Б, 61 А, 64 Б, 70 Б, 71 Б, 77 Б.
6. Автономність: 5 Б, 9 А, 10 А, 26 Б, 31 Б, 32 А, 37 Б, 44 А, 56 Б, 66 Б, 68 Б, 74Б, 75 А, 87 Б, 92 А.
7. Спонтанність: 5 Б, 21 А, 31 Б, 38 Б, 39 А, 48 А, 57 Б, 67 Б, 74Б, 83 Б, 89 Б, 91А, 92 А, 94 А.
8. Саморозуміння: 4 Б, 13 А, 20 Б, 30 А, 31 Б, 38 Б, 47 А, 66 Б, 79 Б, 93А.
9. Аутосимпатія: 6 Б, 14 Б, 21 А, 22 Б, 32 А, 40 Б, 49 Б, 58 А, 67 Б, 68 Б, 79 Б, 84А, 89 Б, 95 А, 97Б
10. Контактність: 10 А, 29Б, 35 А, 46 Б, 48 А, 53 А, 62 Б, 78 Б, 90 А, 92А.
11. Гнучкість в спілкуванні: 3 Б, 10 А, 12 Б, 19 Б, 29 Б, 32 А, 46 Б, 48А, 65 Б, 99А.

Оцінна шкала

Результат 0-5 балів свідчить про низький рівень досягнень за даною шкалою, показник 5-10 балів – середній рівень розвитку, 10-15 балів – високий рівень самоактуалізації.

Примітка. Шкали 1, 3, 4, 8, 10 і 11 мають по 10 пунктів, а інші – по 15. Для того, щоб можна було порівняти отримані результати, кількість балів за цими шкалами слід помножити на 1,5. Можна одержати результат у відсотках: 15 балів (максимум за кожною шкалою) – 100%, а число набраних балів – X%.

Опис шкал питальника САМОАЛ

1. Шкала орієнтації в часі показує, наскільки людина живе сьогоднішнім, не відкладаючи своє життя «на потім» і не намагаючись знайти порятунок у минулому. Високий результат характерний для осіб, що добре розуміють екзистенціальну цінність життя «тут і тепер», здатних насолоджуватися актуальним моментом, не порівнюючи його з минулими втратами і не знецінюючи очікуванням майбутніх успіхів. Низький результат показують люди, невротично заглиблені в минулі переживання, із завищеним прагненням до досягнень, підозрілі і невпевнені у собі.

2. Шкала цінностей. Високий бал за цією шкалою свідчить, що людина поділяє цінності особи, яка самоактуалізується, до їх числа Абрахам Маслоу відносив такі, як істина, добро, краса, цілісність, відсутність роздвоєності, життєвість, унікальність, досконалість, досягнення, справедливість, порядок, простота, легкість без зусиль, гра, самодостатність. Перевага цих цінностей вказує на прагнення до гармонійного буття і здорових стосунків із людьми, далеке від бажання маніпулювати ними в своїх інтересах.

3. Погляд на природу людини може бути позитивним (висока оцінка) або негативним (низька). Ця шкала описує віру в людей, в могутність людських можливостей. Високий показник може інтерпретуватися як стала основа для щирих гармонійних міжособистісних стосунків, природна симпатія, довіра до людей, чесність, неупередженість, доброзичливість.

4. Висока потреба в пізнанні характерна для особи, що самоактуалізується, завжди відкритій новим враженням. Ця шкала описує спроможність до миттєвого пізнання – безкорисливе бажання нового, інтерес до об'єктів, не пов'язаний прямо із задоволенням різних потреб. Таке пізнання, вважає Маслоу, точніше і ефективніше, оскільки його процес не деформується бажаннями і потягами, людина при цьому не схильна судити, оцінювати і порівнювати. Вона просто бачить те, що є, і цінує це.

5. Прагнення до творчості або креативність – неодмінний атрибут самоактуалізації, яку можна назвати творчим ставленням до життя.

6. Автономність, на думку більшості гуманістичних психологів, є головним критерієм психічного здоров'я особи, її цілісності і повноти. Це поняття тяжіє до таких рис, як життєвість (aliveness) і самопідтримка (self – support) у Ф.Перлза, спрямованість зсередини (inner – directed) у Д. Рисмена, зрілість (ripeness) у К. Роджерса. Особа, яка самоактуалізується автономна, незалежна і вільна, однак це не означає відчуження і самотність. В термінах

Е. Фромма автономність – це позитивна «свобода для», що відрізняється від негативної «свободи від».

7. Спонтанність – це якість, що випливає з упевненості в собі і довіри до навколишнього світу, властивих для людей, які є самоактуалізованими.

Високий показник за шкалою спонтанності свідчить про те, що самоактуалізація стала способом життя, а не є мрією чи прагненням. Здатність до спонтанної поведінки обмежується культурними нормами, в природному вигляді її можна спостерігати хіба що у маленьких дітей. Спонтанність співвідноситься з такими цінностями, як свобода, природність, гра, легкість без зусилля.

8. Саморозуміння. Високий показник за цією шкалою свідчить про чутливість, сенситивність людини до своїх бажань і потреб. У таких людей не формуються психологічні захисти, що заважають людині адекватно сприймати і оцінювати себе, вони не схильні підмінити власні смаки і оцінки зовнішніми соціальними стандартами. Показники за шкалою саморозуміння, спонтанності і аутосимпатії, як правило, пов'язані між собою. Низький бал за шкалою саморозуміння властивий людям невпевненим, які орієнтуються на думку оточуючих. Д. Рисмен називав таких “орієнтованими ззовні” на відміну від “орієнтованих зсередини”.

9. Аутосимпатія – природна основа психічного здоров'я і цілісності особи. Низькі показники мають люди невротичні, тривожні, невпевнені в собі. Аутосимпатія зовсім не означає тупої самовтіхи або некритичного самосприйняття, це просто добре усвідомлена “Я-концепція”, що служить джерелом сталої адекватної самооцінки.

10. Шкала контактності вимірює товарицькість особи, її спроможність до встановлення тривалих і доброзичливих стосунків з оточуючими. У питальнику САМОАЛ контактність розуміється не як рівень комунікативних здібностей особи або як навички ефективного спілкування, а як загальна схильність до взаємно корисних і приємних контактів з іншими людьми.

11. Шкала гнучкості в спілкуванні співвідноситься з наявністю або відсутністю соціальних стереотипів, спроможністю до адекватного самовираження в спілкуванні. Високі показники свідчать про автентичну взаємодію з оточуючими, спроможність до саморозкриття. Люди з високою оцінкою за цією шкалою орієнтовані на особистісне спілкування, не схильні до фальшу або маніпуляцій, не змішують саморозкриття особи з самопредставленням – стратегією і тактикою управління створюваним враженням. Низькі показники характерні для людей ригідних, негнучких, не впевнених у власній привабливості, в тому, що вони цікаві співрозмовнику, спілкування з якими може приносити задоволення

ДОДАТОК В

Діагностика особистісної креативності (Є. Тунік)

Вступні зауваження. Ця методика дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Д); уяву (У); складність (С) і схильність до ризику (Р). Незважаючи на її адресність юнацькому віку, вона не втрачає своєї прогностичності і в зрілому віці.

Мета . Визначення особливостей творчої особистості.

Оснащення. Опитувач, бланк відповідей (таблиця).

Послідовність роботи. Дослідження може бути проведено як індивідуально, так і в колективі. Експериментатор пропонує респондентам відповісти на висловлювання відповідно до інструкції, що розміщена в опитувачі. На кожне висловлювання існує 4 варіанти відповіді. Проведення діагностики

Опитувач

Інструкція. Це завдання допоможе вам з'ясувати, наскільки творчою особистістю ви себе вважаєте. Серед наступних коротких речень ви знайдете такі, які дійсно підходять вам краще, ніж інші. Їх необхідно помітити позначкою "Х" в колонці "в основному вірно (так)". Деякі речення підходять вам лише частково, їх потрібно помітити позначкою "Х" в колонці "частково вірно."

Інші висловлювання не підійдуть вам зовсім, їх потрібно помітити позначкою "Х" в колонці "ні". Ті висловлювання, відносно яких ви не можете дійти до рішення, потрібно помітити позначкою "Х" в колонці "не можу вирішити". Робіть позначки до кожного речення і не замислюйтесь довго. Тут нема вірних або невірних відповідей. Відмічайте перше, що приходить вам у голову, коли читаете речення. Це завдання не обмежене в часі, але працюйте якомога швидше. Пам'ятайте, що коли даєте відповіді до кожного речення, ви повинні відмічати те, що дійсно відчуваєте. Ставте позначку "Х" в ту колонку, яка більше всього підходить вам. На кожне питання вибирайте тільки одну відповідь.

1. Якщо я не знаю вірної відповіді, то намагаюся здогадатись про неї.
2. Мені подобається розглядати предмет ретельно і детально, щоб виявити деталі, яких не бачив раніше.
3. Як правило, я запитую, якщо чогось не знаю.
4. Мені не подобається планувати справи заздалегідь.
5. Перед тим, як грати у нову гру, я повинен переконатися, що зможу виграти.
6. Мені подобається уявляти собі те, що мені потрібно буде взяти або зробити.

7. Якщо щось не вдається з першого разу, я буду працювати до тих пір, поки не зроблю це.
8. Я ніколи не виберу гру, з якою інші не знайомі.
9. Краще я буду робити все звичайно, ніж шукати нові способи.
10. Мені подобається вияснити, чи так все насправді.
11. Мені подобається займатись чим-небудь новим.
12. Я люблю заводити нових друзів.
13. Мені подобається думати про те, чого зі мною ніколи не відбувалосьь.
14. Як правило, я не витрачаю часу на мрії про те, що колись стану відомим актором, музикантом, поетом.
15. Деякі мої ідеї так захоплюють мене, що я забуваю про все на світі.
16. Мені більше подобалося б працювати на космічній станції, ніж тут, на Землі.
17. Я нервуюсь, якщо не знаю, що відбудеться далі.
18. Мені подобається те, що незвичайне.
19. Я часто намагаюсь уявити собі те, про що думають інші люди.
20. Мені подобаються розповіді або телевізійні передачі про події, які відбулися в минулому.
21. Мені подобається обговорювати мої ідеї в компанії друзів.
22. Як правило, я зберігаю спокій, коли щось роблю не так або помиляюсь.
23. Коли я виросту, мені б хотілося зробити або звершити щось таке, що ніколи не вдавалося до мене.
24. Я вибираю друзів, які завжди роблять все звичайним способом.
25. Багато правил, що існують, мене, як правило, не влаштовують.
26. Мені подобається вирішувати навіть таку проблему, яка не має вірної відповіді.
27. Існує багато речей, з якими мені б хотілося поекспериментувати.
28. Якщо я одного разу знайшов відповідь на питання, я буду притримуватись неї, а не шукати інші відповіді.
29. Мені не подобається виступати перед групою.
30. Коли я читаю або дивлюсь телевізор, я уявляю себе кимось із героїв.
31. Я люблю уявляти собі, як жили люди 200 років тому.
32. Мені не подобається, коли мої друзі нерішучі.
33. Мені подобається досліджувати старі валізи і коробки, щоб просто подивитися, що в них може бути.
34. Мені б хотілося, щоб мої батьки і керівники робили все, як звичайно, і не змінювались.
35. Я довіряю своїм почуттям і передчуттям.
36. Цікаво припустити щось і перевірити, чи правий я.

37. Цікаво братися за головоломки та ігри, в яких необхідно розраховувати свої подальші кроки.

38. Мене цікавлять механізми, цікаво подивитись, що в них всередині і як вони працюють.

39. Моїм кращим друзям не подобаються дурні ідеї.

40. Мені подобається вигадувати щось нове, навіть якщо це неможливо застосувати на практиці.

41. Мені подобається, коли всі речі лежать на своїх місцях.

42. Мені було б цікаво шукати відповіді на питання, які виникнуть у майбутньому.

43. Мені подобається братися за нове, щоб подивитися, що з цього вийде.

44. Мені цікаво грати в улюблені ігри просто заради задоволення, а не заради виграшу.

45. Мені подобається розмірковувати про щось цікаве, про те, що ніколи не приходило в голову.

46. Коли я бачу картину, на якій намальований хтось незнайомий, мені цікаво знати, хто це.

47. Я люблю перегортати книги і журнали для того, щоб просто подивитись, що в них.

48. Я думаю, що на більшість питань існує одна вірна відповідь.

49. Я люблю задавати питання про такі речі, про які інші люди не замислюються.

50. У мене є багато цікавих справ як на роботі (у навчальному закладі), так і вдома

Бланк відповідей

П. І. Б. _____

Дата “ _____ ” _____ 200 р.

Стать _____

Вік _____

Місце навчання або роботи _____

№	так	Частково вірно (можливо)	ні	№	так	Частково вірно (можливо)	ні	№ так Частково вірно (можливо)	Не можу вирішити № (не знаю)

Обробка даних

При оцінці даних опитувача використовуються чотири фактори, які тісно корелюються з творчими проявами особистості.

Вони включають: Допитливість (Д), Уяву (У), Складність (С) і схильність до Ризику (Р). Ми одержуємо чотири «сирих» показники по кожному фактору, а також загальний сумарний показник.

При обробці даних використовується або шаблон, який можна накладати на бланк відповідей тесту, або співставлення відповідей тих, хто тестувався, з ключем у звичайній формі.

Ключ

Схильність до Ризику (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 1, 21, 25, 35, 36, 43, 44.

Б) негативні відповіді: 5, 8, 22, 29, 32, 34.

В) всі відповіді на ці запитання у формі “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” на ці запитання оцінюються в –1 бал і віднімаються від загальної кількості.

Допитливість (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 2, 3, 11, 12, 19, 27, 33, 37, 38, 47, 49.

Б) негативні відповіді: 28.

В) всі відповіді “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

Складність (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 7, 15, 18, 26, 42, 50.

Б) негативні відповіді: 4, 9, 10, 17, 24, 41, 48.

В) всі відповіді на ці запитання у формі “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

Уява (відповіді, що оцінюються 2 балами):

А) позитивні відповіді: 6, 13, 16, 23, 30, 31, 40, 45, 46.

Б) негативні відповіді: 14, 20, 39.

В) всі відповіді “може бути” оцінюються в +1 бал.

Г) всі відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

У даному випадку визначення кожного з чотирьох факторів креативності особистості здійснюється на базі позитивних і негативних відповідей, що оцінюються 2-ма балами, частково, що співпадають з ключем (у формі “може бути”), оцінюються в 1 бал, і відповіді “не знаю” оцінюються в –1 бал.

Використання цієї оцінюючої шкали дає право “показати” недостатньо творчу, нерішучу особистість. Цей опитувач розроблений для того, щоб оцінити, в якій мірі здатними на ризик (Р), допитливими (Д), що володіють уявою (У) і віддають перевагу складним ідеям (С), вважають себе ті, що проходять тест. З 50 пунктів 12 тверджень відносяться до

допитливості, 12 – до уяви, 13 – до здатності йти на ризик, 13 – до фактора складності. Якщо усі відповіді співпадають з ключем, то сумарний “сирий” бал може дорівнювати 100, якщо не відмічені пункти “не знаю”.

Кінцева кількісна вираженість того або іншого фактора визначається шляхом складання всіх відповідей, які співпадають з ключем, і відповідей “може бути” (+1 бал) і відніманням з цієї суми всіх відповідей “не знаю” (–1 бал). Чим вища “сира” оцінка людини, яка відчуває позитивні почуття по відношенню до себе, тим більш творчою особистістю, допитливою, з уявою, здатна піти на ризик і розібратися в складних проблемах вона є; всі вищеописані особистісні фактори тісно пов’язані з творчими здібностями. Можуть бути одержані оцінки по кожному фактору тесту окремо, а також сумарна оцінка. Оцінка по факторах і сумарна оцінка краще демонструє сильні (висока “сира” оцінка) і слабкі (низька “сира” оцінка) сторони особистості. Оцінка окремого фактора і сумарний “сирий” бал можуть бути згодом переведені в стандартні бали і відмічені на індивідуальному профілі особистості.

Інтерпретація. Основні критеріальні проявлення факторів, які досліджуються:

Допитливість. Суб’єкт з вираженою допитливістю частіше всього запитує всіх і про все, йому подобається вивчати побудову механічних речей, він постійно шукає нові шляхи (способи) мислення, любить вивчати нові речі та ідеї, шукає різні можливості рішення завдань, вивчає книги, ігри, карти, картини тощо, щоб узнати якомога більше.

Уява. Суб’єкт з розвинутою уявою вигадує оповідання про місця, які він ніколи не бачив; уявляє, як інші будуть вирішувати проблему, яку він вирішує сам; мріє про різні міста і речі; любить міркувати про явища, з якими не стикався; бачить те, що намальовано на картинах і малюнках не так, як інші, незвичайно; часто відчуває здивування з приводу різних ідей і подій.

Складність. Суб’єкт, який орієнтований на пізнання складних явищ, проявляє інтерес до складних речей і ідей; любить ставити перед собою важкі завдання; любить вивчати щось без сторонньої допомоги; проявляє наполегливість, щоб досягти своєї мети; пропонує дуже складні шляхи вирішення проблеми, ніж це

здається необхідним; йому подобаються складні завдання.

Схильність до Ризику. Проявляється у тому, що суб’єкт буде відстоювати свої ідеї, не звертаючи уваги на реакцію інших; ставить перед собою високі цілі і буде намагатися їх здійснити; припускає для себе можливість помилок і провалів; любить вивчати нові речі або ідеї і не піддається чужій думі; не дуже стурбований, коли однокурсники, викладачі або батьки висловлюють своє несхвалення; віддає перевагу шансу ризикнути, щоб дізнатися, що з цього вийде.

ДОДАТОК Г**Анкета визначення рівня обізнаності студентів з поняттям «творчий потенціал»**

Шановний студенте!

Запрошуємо Вас взяти участь у науково-педагогічному дослідженні, яке має на меті визначення рівня обізнаності майбутнього вихователя з поняттям «творчий потенціал» в процесі фахової підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі.

1. ЗВО, у якому навчаєтесь _____
2. Спеціальність(ості), яку(і) опановуєте, курс навчання _____

Вік _____

Стать _____

Дата заповнення анкети _____

1. Які професійні якості повинні бути притаманні сучасному творчому вихователю?

2. Чи вважаєте Ви, що маєте певні творчі здібності, задатки, якості?

3. Наскільки актуальною, на Ваш погляд, є проблема розвитку творчого потенціалу сучасного старшокласника? о вкрай важлива; о важлива поряд з іншими; о не вважаю її суттєвою; о не замислювався.

4. Що Ви розумієте під поняттям «творчий потенціал особистості» _____

5. Які труднощі виникають у Вас у процесі збагачення наявного у Вас рівня творчого потенціалу _____

6. Що саме, на Вашу думку, варто запровадити в ЗВО з метою розвитку творчого потенціалу студента, який набуває фах вихователя ЗДО?

ДОДАТОК Д

Методика діагностики творчої уяви

(за З. Курлянд, Ф. Картер – у модифікації Л. Яренчук[77])

Мета: З'ясувати деякі особливості творчої уяви, вираженої в словесній формі.

Критерієм оцінки виступають такі показники: закінченість розповіді, яскравість і оригінальність образів, незвичайність повороту сюжету, несподівана розв'язка.

1. Незакінчені тексти:

а) «Мене назначили завідувачем, і я відразу...»

б) «Вихователь увійшов до групи. Все було звичайно, та раптом...»

в) «Я сів у машину часу й за хвилину був у ДНЗ майбутнього. Більш за все мене вразило те, що ...»

Інструкція: закінчити оповідання за 10 хвилин

2. «Що, якби...»

На обговорення виноситься тема, яка стимулює роботу думки, наприклад ті, що наведені. Інструкція: написати оповідання за 10 хвилин

Що, якби люди вели нічний образ життя?

Що, якби свині могли літати?

Що, якби ми всі могли читати чужі думки?

3. «Вдосконалення»

Пропонується за 10 хвилин знайти якомога більше способів застосування звичайних предметів (олівець, чашка, тостер...). Потім, ускладнюючи завдання, пропонується знайти шляхи вдосконалення цих предметів (дається ще 10хвилин).

4. Знайти максимум властивостей, якостей, які об'єднують:

сонце і електричку;

зебру і матрац;

осінь і балет;

чоловіка і каву;

авторучку і ракету;

любов і Інтернет.

Час на роздуми – 10 хвилин.

5. Незвичне використання.

Придумати якомога більше число варіантів використання не за прямим призначенням наступних предметів: праска, гудзик, канцелярська скрепка, яблуко, порожня консервна банка.

Час на обдумування – 10 хв.

6. Це чиста правда.

Використовуючи терміни та технічні властивості предметів, написати невеличке оповідання на одну з тем за 10 хвилин, переконавши читача, що:

в холодильнику дуже жарко;

пучком вати можна вбити людину;
є життя на Марсі.

7. Уявіть собі, що ви стали володарем:

лунного каменю;
поламаного олівця;
відкинутого ящіркою хвоста;
пластикової пляшки.

Впродовж 10 хв подумайте і дайте письмову відповідь на запитання:
Що вибираєтесь з ним робити? Чому він так абсолютно необхідний вам саме тут і зараз?

8. Логічна розповідь.

За 10 хвилин складіть логічно зв'язану розповідь, використовуючи подані слова: ключ, капелюх, човен, сторож, кабінет, дорога, дощ.

Обробка результатів (№1-8). Максимальна кількість балів за кожне завдання – 10. При цьому можна виділити три рівні: 1 (1-3 бали за кожне завдання), 2 (4–7 балів за кожне завдання) і 3 (8-10 балів за кожне завдання)

Проаналізувавши письмові міні-твори, можна умовно виділити 3 рівні розвитку творчої уяви респондентів:

1 рівень - низький – оповідання логічно не обґрунтоване, не закінчене (0–24 бали за 8 завдань).

2 рівень – середній – в оповіданні використані типові образи, однак розвиток сюжету оригінальний (25–56 балів за 8 завдань).

3 рівень – високий – образи незвичні, розгортання сюжету нестандартні (57–80 балів за 8 завдань)

ДОДАТОК К

ПРОГРАМА КУРСУ
ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВИХОВАТЕЛЯ

Лекція 1. Феноменологія інтелектуально-творчої особистості (4 год.)

Сучасні наукові підходи щодо висвітлення феномена творчості. Поняття та особливості педагогічної творчості, формування творчої особистості майбутнього вихователя. Аналіз сутності феномена «інтелектуально – творча особистість» через співвіднесення з поняттями «інтелектуалізм», «творчість», «креативність», «обдарованість», «педагогічна творча діяльність», «творча особистість», «творча активність», «самореалізація».

Лекція 2. Програмно - змістове забезпечення формування інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя (4 год.)

Державні стандарти підготовки вихователя. Сучасні вимоги до вихователя та процесу його підготовки. ОПП, ОКХ спеціальності 6.010101 «Дошкільна освіта». Освітній потенціал нормативних навчальних дисциплін у формуванні інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя.

Практичне заняття Ділова гра (2 год): «Творчий педагог – творча дитина»

Лекція 3. Організація освітнього простору формування інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя (4 год.)

Освітній простір формування інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя.

Лекція 4. Інноваційні технології формування інтелектуально-творчої особистості майбутнього вихователя (4 год.)

Інноваційний розвиток освіти. Значення проектної технології. Застосування інтерактивних технологій (кейс – метод, ділова гра, тренінги) з метою формування творчої особистості майбутнього фахівця; їх рольова особливість у контексті формування професіоналізму та креативності особистості.

Практичне заняття: Конкурс педагогічної майстерності: аукціон-презентація інноваційних ідей (ділова гра).

Лекція 5. Авторська казка як засіб формування інтелектуально-творчої обдарованості майбутнього вихователя (4 год.)

Засоби формування інтелектуально-творчої обдарованості. Засоби активізації інтелектуально-творчого потенціалу особистості.

Практичне заняття. Тренінг «Я – ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ»

Форма підсумкового контролю досягнень студентів: контрольна робота, залік

Індивідуальна робота (ІНДЗ) – виконується на трьох рівнях:

1) репродуктивний, що вимагає від студентів знань основних понять категоріального апарату спецкурсу та уміння їх застосовувати для виконання елементарних завдань;

2) репродуктивно-творчий, який потребує самостійного пошуку, аналізу педагогічної літератури з метою її застосування при виконанні певного завдання;

3) творчо-пошуковий, що передбачає самостійне розв'язання індивідуальних завдань (переважно творчого характеру такі, як тренінги, ділові ігри, інтерактивні технології тощо), розробку тестів, написання рефератів. Такий комплексний підхід до оцінювання знань дає змогу врахувати обсяг, якість засвоєного матеріалу, стимулювати самостійну роботу студентів, аналізувати навчальний процес у динаміці. За умови навчальної програми підсумкова оцінка студентів складається за результатами навчальної діяльності протягом усього семестру.

Методичне забезпечення: опорні конспекти лекцій; навчально-методичний посібник; нормативні документи.

Методи навчання: лекції, практичні заняття, тренінгові технології, творчі завдання, робота в Інтернеті.

Методи оцінювання: поточне оцінювання, оцінка за індивідуальне навчально-дослідне завдання, тестування, підсумковий контроль.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Контрольна робота до модуля (підсумкова, залікова)

Теоретичні питання

* Проаналізуйте сучасні наукові підходи щодо висвітлення інтелектуально-творчої особистості як феномену.

* Розкрийте сутність понять: «інтелектуалізм», «творчість», «креативність», «обдарованість», «педагогічна творча діяльність», «творча особистість», «творча активність», «самореалізація».

* Обґрунтуйте необхідність самовдосконалення вихователя ЗДО.

* Назвіть і схарактеризуйте технології формування інтелектуально-творчої обдарованості майбутнього вихователя.

Контрольні тести:

Твердження, що «ознакою професіоналізму вихователя, високого рівня сформованості професійної культури є творчий характер його педагогічної діяльності: креативність, гнучкість мислення, здатність до продукування нових ідей, нестандартних рішень педагогічних ситуацій, уміння їх реалізовувати у практичній діяльності та досягати певного результату, а також відповідні особистісні якості, внутрішня мотивація та вольові зусилля» є:

1. правильним;

2. не правильним. Свій варіант обґрунтуйте.

2. Вставити пропущені слова в текст: «Використання технологій, форм, методів у процесі навчання в системі вищої освіти, продуктивне-

середовище, що сприятиме формуванню в особистості інтересу та готовності до творчої діяльності, та розвитку творчих здібностей, вияву обдарованості та інтересів».

1. конструктивне;

2. творче;

3. загальновідоме;

4. креативне.

3. Креативність:

1. це особистісна якість, яке базується на потенційних можливостях кожної людини, актуалізації неусвідомлюваної потреби бути неповторною індивідуальністю, вільної, але приєднується до загального через продукти своєї творчості, гармонійно поєднує індивідуальні і соціально-значущі інтереси.

2. одна з найбільш творчих і складних інтерпретацій творчого педагога.

4. Обдарованість:

- це системне поняття, що розвивається протягом життя; якість психіки, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих (незвичайних, неабияких) результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми;

- це якісне своєрідне поєднання здібностей, що забезпечують успішне виконання діяльності.

5. Педагогічна творчість:

- це прийняття і здійснення педагогом оптимальних нестандартних рішень у змінних умовах навчально-виховного процесу;

- вміння, необхідні для уявного моделювання наукового пошуку.

6. Психологічну суть творчого потенціалу особистості можна визначити через такі складові:

-творчі здібності;

-комунікативність;

-комунікабельність;

-креативність;

-творча активність.

7. Важливою характеристикою самореалізації особистості є:

-вдосконалення;

- креативність .

8. Як ви думаєте, «...творчим людям властиві такі особистісні риси:

незалежність – особистісні стандарти важливіші стандартів групи,

неконформність оцінок і суджень; відкритість розуму - готовність повірити своїм і чужим фантазіям, сприйнятливість до нового і незвичайного; висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій, конструктивна активність в цих ситуаціях; розвинене естетичне почуття,

прагнення до краси» ця думка повністю окреслює портрет Творчої особистості:

1. так; 2. ні.

9. Для успішного здійснення педагогічної діяльності вихователь повинен оволодіти знаннями з: _____ дошкільної педагогіки, дитячої психології, індивідуальних психологічних характеристик, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, правил охорони життя і зміцнення здоров'я дітей.

10. Для підвищення якості тестування креативності необхідне дотримання таких основних параметрів креативного середовища, як:

1. відсутність обмеження в часі;
2. мінімізація мотивації досягнення;
3. відсутність мотивації змагання і критики дій,
4. варіативність у виборі часу.

11. Творчим людям притаманні такі особистісні риси:

1. Незалежність – особистісні стандарти важливіше стандартів групи, неконформність оцінок і суджень;

2. Відкритість розуму – готовність повірити своїм і чужим фантазіям, відкритість до нового і незвичайного;

3. Висока толерантність до невизначених і нерозв'язаних ситуацій;

4. Розвинуте естетичне почуття, прагнення до краси .

2. У загальній структурі творчої діяльності, як системи можна виділити кілька основних підсистем:

1. Процес творчої діяльності,
2. Продукт творчої діяльності,
3. Особистість творця,
4. Середовище та умови, в яких протікає творчість.

Критерії оцінювання

Якісними критеріями оцінювання студента є:

1. Повнота виконання завдання:

Елементарна;

Фрагментарна;

Повна;

Неповна.

2. Рівень самостійності студента

Під керівництвом викладача;

Консультація викладача;

Самостійно.

3. Сформованість навчально-інформаційних умінь (роботи з підручником, володіння різними способами читання, складання плану, рецензій, конспекту, вміння користуватися бібліотекою, спостереження, експеримент тощо)

4. Сформованість навчально-інтелектуальних умінь (визначення понять, аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, абстрагування, вміння відповідати на запитання, виконувати творчі завдання тощо);

5. Рівень сформованості фахових методичних умінь (вміння застосовувати на практиці набуті знання):

Низький – володіння умінням здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу;

Середній – уміння вибирати відомі способи дій для виконання фахових завдань;

Достатній – застосовує набуті знання у стандартних практичних ситуаціях;

Високий – володіння умінням творчо-пошукової діяльності